

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

Bc. Tomáš Kratochvíl

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra tělesné výchovy a sportu

Diplomová práce

Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Pospíšilovy župy spolku Orel

Vypracoval: Bc. Tomáš Kratochvíl

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

České Budějovice, 2023

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

University of South Bohemia in České Budějovice

Faculty of Education

Department of Sports Studies

Graduation thesis

**The history of physical education and
sport in union of the Pospíšil region of
Orel association**

Author: Bc. Tomáš Kratochvíl

Supervisor: PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

České Budějovice, 2023

Bibliografická identifikace

Název diplomové práce: Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Pospíšilovy župy spolku Orel

Jméno a příjmení autora: Bc. Tomáš Kratochvíl

Studijní obor: Učitelství tělesné výchovy pro střední školy

Pracoviště: Katedra tělesné výchovy a sportu PF JU

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

Rok obhajoby diplomové práce: 2023

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá zpracováním historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Pospíšilovy župy spolku Orel od samotného počátku, kdy byly založeny jednotlivé jednoty, až po současnost, respektive do roku 2023. Orel je katolický tělocvičný spolek s tradicí sahající na počátek 20. století. Postupem času nabýval na síle a členské základně. Jeho příslušníci byli organizováni v župách, přičemž jednou z nejstarších z nich je župa Pospíšilova. Jedná se o župu působící ve středních Čechách, dříve jednu z nejsilnějších z českých orelských žup. Během 1. a 2. světové války byl Orel výrazně oslaben, a to, jak o členy, tak i majetek, ale vždy našel sílu, aby se znovuobnovil. Mezi chloubu Pospíšilovy župy byly zařazeny jejich orelské slety pořádané v Příbrami v roce 1922 a 1932. S nástupem komunismu byla činnost Orela zakázána. Po jeho pádu se obnova, po dlouhých 42 letech nečinnosti, zdařila, ale postupem času ovšem tato župa ztrácela na svém významu a dnes patří mezi župy s velice malou členskou základnou.

Klíčová slova: Orel, katolická tělovýchova, Československo a Česká republika, funkcionáři, veřejná cvičení

Bibliographical identification

Title of the graduation thesis: The history of physical education and sport in unions of the Pospíšil region of Orel association

Author's first name and surname: Bc. Tomáš Kratochvíl

Field of study: Study teaching physical training for secondary school

Department: Department of Sports studies

Supervisor: PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

The year of presentation: 2023

Abstract:

This graduation thesis deals with the elaboration of the history of physical education and sports in the units of the Pospíšil county of the Orel association from the very beginning, when the individual units were founded, until the present day, or until 2023. Orel is a Catholic gym club with a tradition dating back to the beginning of the 20th century. Its members were organized in counties, one of the oldest of which is the Pospíšilova county. It is a county operating in central Bohemia, formerly one of the strongest of the Czech Orel counties. During World War I and II, Orel was greatly weakened, both in terms of members and property, but always found the strength to rebuild itself. Among the pride of Pospíšil's county were their Eagle gatherings held in Příbram in 1922 and 1932. With the advent of communism, the activities of the Eagle were banned. After his fall, the restoration, after 42 long years of inactivity, was successful, but over time this county lost its importance and today it belongs to the counties with a very small membership base.

Keywords: Orel, Catholic physical education, Czechoslovakia and Czech Republic, functionaries, public exercises

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce, a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji především vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Tomáši Tlustému, Ph.D., za poskytnutí konzultací, odborné vedení a cenné připomínky při tvorbě mé diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří mi pomohli shromáždit dostatečné informace a ochotně mi poskytli řadu písemných i fotografických materiálů. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své manželce a dcerám, které mě podporovaly v průběhu celého studia.

Obsah

1 Úvod	6
2 Metodologie	7
2.1 Cíl, úkoly, předmět práce	7
2.1.1 Cíl práce	7
2.1.2 Úkoly práce	7
2.1.3 Předmět práce	7
2.2 Metody práce	8
2.3 Rozbor pramenů a literatury	9
3 Nástin historie Československého Orla	12
3.1 Nástin historie Orla v Českých zemích	12
3.2 Orelské kroje	55
3.3 Orelská organizace	58
4 Stručný nástin historie župy Bedřicha Pospíšila	66
4.1 Ing. Bedřich Pospíšil	67
4.2 Vznik a vývoj župy Ing. Bedřicha Pospíšila	70
4.3 Sportovní aktivity ve spolku	96
4.4 Významné slety Pospíšilovy župy	100
4.5 Historie vybraných jednot Pospíšilovy župy spolku Orel	102
5 Závěr	105
Prameny a literatura	108
Seznam použitých zkratk	110
Seznam obrázků a tabulek	111

1 Úvod

Diplomová práce pojednává a historii tělesné výchovy a sportu v katolické tělovýchovné organizaci Orel, a to konkrétně v její Pospíšilově župě. Orel je především spolek, jehož členy jsou lidé katolického vyznání. Tělesná výchova a sport v něm ovšem hraje stěžejní roli. Jeho cílem není a nebylo vychovávat špičkově sportovně ale spíše nabídnout své sportovní aktivity širokému okruhu členstva.

Počátky orelské organizace bychom hledali na počátku 20. století, a to především v nesamostatných tělocvičných odborech, které vznikaly při tehdejších katolických spolcích. Orelské hnutí v českých zemích ovšem nebylo jednotné a vyvíjelo různým způsobem. Jednotné navíc nebylo ani v samotných Čechách, kde jeho příslušníci v podstatě sledovali dva proudy. První se snažil o tvorbu samostatných odborů, druhý se pokoušel o jejich tvorbu při již zmíněných existujících katolických spolcích.

Vznikající odbory (či samostatné jednoty) byly postupně sdružovány do větších celků, které byly nazývány župy. A právě jednou z nejstarších žup v Čechách je župa Pospíšilova, která vznikla v roce 1912. Její slibný rozvoj ovšem přibrzdila první světová válka.

Po jejím skončení došlo k opětovnému rozvoji orelské organizace v českých zemích. Pospíšilova župa se stala členem nového samostatného spolku – Československého Orla. V rámci jeho organizace hrála poměrně významnou roli. Z pohledu členstva a pěstovaných sportů lze meziválečné období označit pro Československého Orla jako velice šťastné, a to i přesto, že ve druhé polovině 30. let došlo ve spolku ke krizi, která zapříčinila jeho částečný rozpad. Od brněnského ústředí se totiž chtěla osamostatnit jak česká, tak i slovenská část členstva. Češi ovšem po uzavření vzájemných dohod zůstali, Slováci se odtrhli, což se jim nakonec stalo i osudným.

Období okupace znamenalo další násilné přerušení orelské činnosti. Z něj se ovšem Orel vzpamatoval poměrně dobře. Podstatně horší ovšem bylo dlouhé přerušení jeho aktivit komunisty. Z něj se orelské hnutí již nikdy nevzpamatovalo a samotná Pospíšilova župa, která kdysi patřila mezi velice významné, dnes sdružuje pouze několik desítek členů.

2 Metodologie

2.1 Cíl, úkoly, předmět práce

2.1.1 Cíl práce

Cílem této diplomové práce je na základě širokého pramenného poznání zpracovat historii tělesné výchovy a sportu v jednotách Pospíšilovy župy spolku Orel.

2.1.2 Úkoly práce

Cíl práce byl dále rozčleněn do dalších dílčích úkolů:

- Provést detailní obsahovou analýzu všech dostupných písemných, fotografických a filmových pramenů, dobových periodik, literatury, vzpomínek pamětníků a internetových zdrojů.
- Zpracovat stručný nástin historie Československého Orla.
- Zpracovat důležitou část historie Pospíšilovy župy a přiblížit osobnost Bedřicha Pospíšila.
- Zpracovat historii tělesné výchovy a sportu v jednotách Pospíšilovy župy spolku Orel.
- Shromáždit a do textu zpracovat co nejvíce dostupného obrazového a fotografického materiálu.
- Vyvodit stručné závěry.

2.1.3 Předmět práce

Předmět práce je z hlediska **územního** vymezen primárně na území dnešní Pospíšilovy župy spolku Orel, v širším kontextu pak na území bývalého Československa.

Z hlediska **časového** je předmět práce zaměřen na období od roku 1912 (vznik župy) do současnosti, v širší souvislosti pak na období od počátků orelského hnutí v českých zemích až do současnosti s pauzou 42 let, kdy byla orelská činnost v letech 1948-1989 zakázána.

Z hlediska **věcného** je předmět práce bezprostředně zaměřen na spolek Orel a jeho historii, převážně pak na historii jeho tělesné výchovy a sportu.

2.2 Metody práce

Jedná se o standartní historickou práci, která vychází z nejnovějších československých dějin, přesněji dějin tělesné výchovy a sportu. Metodologický přístup k diplomové práci byl založen převážně na obsahové analýze dokumentů v archivních fondech, tištěných pramenech a periodikách vydaných spolkem Orel, dále na dobovém tisku a literatuře. Menší roli poté hrály kvalifikační práce s tematikou orelského hnutí a jeho historie. Byl kladen důraz na využití primárních pramenů. Základem pro řešení bylo získání co nejrozsáhlejšího souhrnu významných historických reálií, informací a faktů. Množství a kvalita získaných materiálů ovlivnila výběr metod využitých při zpracování této diplomové práce.

Historická fakta ohledně spolku Orel musela být sepsána na základě prozkoumání většího množství pramenů tak, aby výsledná práce co nejvíce blížila historické skutečnosti. Nastala samozřejmě i situace, kdy se dva prameny, které popisovaly stejnou událost, mírně lišily. V tomto případě nastalo hledání dalšího pramene, který by událost upřesnil. V případě, že se takový pramen nepovedlo nalézt, byl použit důvěryhodnější pramen, nejčastěji archivní.

Jedna ze základních metod užitých v práci je metoda přímá. Díky této standartní metodě historického průzkumu je pomocí studia pramenů popsán historický vývoj orelského hnutí. Jelikož nebylo možné si vystačit pouze s přímou metodou, bylo nutné v práci využít i jiné metody.

Vzhledem ke sledovanému poměrně rozsáhlému území bylo nutno konfrontovat historii, která probíhala na několika místech současně. V tomto případě bylo využito synchronního přístupu k historickému vývoji. Ovšem vhodnější bylo kombinovat synchronní přístup s přístupem diachronním, díky kterému byl popsán vývoj událostí, které se odehrály na jednom místě v závislosti na čase. Při každé syntéze dějin většího souboru by měla být užitá kombinace těchto dvou přístupů.

Další užitou metodou byla metoda progresivní, kdy byly historické skutečnosti sledovány a zachycovány. Události byly popisovány tak, jak šly po sobě a to tak, že byly řazeny od starší doby k době novější. V tomto případě byla využita i retrospektivní metoda, díky které jsou zachyceny neúspěšné pokusy o uspořádání sletů,

kteřé se nemohly kvůli historickému vývoji v zemích střední Evropy uskutečnit, ale jistě by ovlivnily vývoj zahraničních vztahů Orla.

U tohoto spolku bylo nutné zachytit celkový počet členstva, jeho skladbu, procentuální zastoupení cvičících a necvičících členů nebo jejich rozdělení v rámci českých zemí a Československa. Vzhledem k tomu muselo být využito historické demografie. Jednalo se převážně o demografickou statistiku. Zachycení počtu nebo složení členstva spolku Orel bylo ovlivněno především množstvím chybějících číselných údajů, které nelze jinak opatřit. Jejich interpretace je tudíž odkázána na zůstatky údajů v pramenech, které byly zachovány, obvykle nahodile, mezerovitě a navíc nerovnoměrně pro různé oblasti.

Citelným problémem, který se dal předpokládat, bylo zařazování velkého množství obrázků, mnohdy nekvalitních. Jejich kvalita byla především přímo úměrná jejich stáří. Mezi nedostatky hlavně patřila zašlost originálních výtisků, kvalita užívaného papíru, nejspíše i kvalita papírů používaných pro fotografie a fotografické pomůcky. I přes tyto nedostatky bylo do práce zařazeno velké množství obrazových příloh, které i přes sníženou kvalitu, mají vypovídající schopnosti.

2.3 Rozbor pramenů a literatury

Vzhledem k převážně analytickému charakteru práce byla věnována značná pozornost zpracování literatury, tištěných pramenů, archivních fondů, kronikám a periodikům.

Předpokladem byl problém mezi nerovnoměrnostmi a nevyvážeností materiálů potřebné tematiky v literatuře, pramenech, periodikách a na internetu, což bylo potvrzeno.

Hlavními zdroji informací měly být Národní archiv v Praze a Archiv Orla v Brně. Jak se později ukázalo, tak Národní archiv v Praze disponuje fondem Československého Orla¹. V tomto fondu najdeme informace od druhé poloviny 30. let, ale hlavně informace týkající se let čtyřicátých. Fond obsahuje stručné informace týkající se orelských stanov a řádů, zápisy z rad orelských orgánů, župní korespondenci, orelské

¹ Národní archiv, Fond Československý Orel, Kartony 1–14.

legitimace, návrhy dohod mezi Čsl. Orlem a některými sportovními svazy, osnovy TV, významné ústřední závody a propozice k nim a v neposlední řadě data o branném odboru Čsl. Orla. V Národním archivu najdeme pouze stanovy z let 1930 a 1940. Stanovy z těchto let jsou jediné orelské stanovy, které se podařilo dohledat. Tento problém se objevuje i u ostatních badatelů, kteří se zabývají tímto tématem např. Stanislav Vejvar ve své disertační práci.

Z důvodu nedostatku informací z Národního archivu bylo nutné navštívit další archivy. Ideálně se jevil Archiv Orla v Brně². Bohužel ani zde nelze nalézt dostatek informací o Čsl. Orlu. Důvodem tohoto nedostatku byli nacisté, kteří archiv nejdříve převezli do Prahy, a později se informace ztratily dočista v zahraničí. Bohužel do dnešního dne se je nepodařilo dohledat.

Postupem času se Čsl. Orel snažil archiv znovu obnovit. Roku 1948 došlo k převzetí orelského majetku, včetně obnoveného archivu do rukou Sokola, který se stal jednotnou tělovýchovnou organizací pod komunistickým vedením a toto vedení novým majitelem archivu. Bohužel ani po další orelské obnově se archiv nedostal zpět na své místo. Brněnský Archiv Orla byl odkázán na pozůstalosti a dary od pamětníků případně členů Orla. Z tohoto důvodu Archiv Orla v Brně nedisponuje dostatkem dobových materiálů pro badatele. Najdeme zde zejména poháry a prapory, fotografie, legitimace a orelské časopisy.

Největší význam pro zpracování faktů o historickém vývoji Československého Orla měla publikace *Kronika Orelstva 1902-1948*.³ Díky kronice byl detailně nastíněn historický vývoj orelského hnutí. Dalším zdrojem pro zpracování dané problematiky byla monografie *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. Tyto zdroje byly doplněny o informace z tištěného pramene *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897-1921*.⁴ Jedním z velmi přínosných zdrojů byla dobová periodika *Orel* neboli *Ústřední list Československého Orelstva*,⁵ *Orel* neboli *Ústřední list Československého Orla*,⁶ *Orel* neboli *Věstník křesťansko-sociálního Orla*

² Archiv Orla.

³ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel.

⁴ *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897-1921*. (1922). Osvětový sbor Brynychovy župy.

⁵ *Orel* (Ústřední list Československého Orelstva).

⁶ *Orel* (Ústřední list Československého Orla).

československého⁷ a *Orlík*, což bylo *Vydání pro orelskou mládež*.⁸ Tyto periodika se zabývala činností Československého Orla, jak již vyplývá z jejich názvu, a jsou uložena v Moravském zemském archivu v Brně.

Periodika byla jedním z největších zdrojů faktů k historii Pospíšilovy župy, kde bylo sepsáno velké množství dobových informací a činností ohledně Pospíšilovy župy. Dalším důležitým zdrojem faktů byla zpracovaná problematika jedním z členů současné Pospíšilovy župy, který nám poskytl svoji disertační práci.⁹

Jedním ze zdrojů byla i kronika obce Popovice¹⁰, do které jsem měl možnost nahlédnout a načerpat nějaké informace. Tato obec spadá do středočeského kraje, Pospíšilovy župy a Orel zde provozoval svou činnost.

Jednotlivé kapitoly a části této práce byly doplněny o informace, které jsme získali z internetového zdroje, a to ze stránky Křesťanské sportovní organizace: <http://www.orel.cz>. Informace z tohoto zdroje byly převážně z období obnovy Orla v roce 1990 až do současnosti.

⁷ Orel (Věstník křesťansko-sociálního Orla československého).

⁸ Orlík (Vydání pro orelskou mládež).

⁹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze].

¹⁰ *Kronika obce Popovice*. (2022)., s. 41–42.

3 Nástin historie Československého Orla

3.1 Nástin historie Orla v Českých zemích

První zmínky o Orlovi sahají do devadesátých let 19. století. Tou dobou docházelo v sokolském hnutí ke krizi, která byla zapříčiněná socializací členů, jež přecházeli do dělnických tělovýchovných jednot. V té době totiž tělocvik nebyl podporován katolickou církví. Velkou změnu jejího postoje v rozvoji tělovýchovného způsobilo vydání encykliky *Rerum Novarum* (O věcech nových) papeže Lva XIII. Dne 15. května 1891. Díky ní, byly do církevní politiky zařazeny programy, které se zabývaly oblastí tělovýchovy, péče o zdraví a zapojení se do veřejného společenského života.¹¹

Počátky Orla v Čechách

Přelom 20. století byl ideální půdou pro zakládání samostatných odborů zaměřených výchovně katolicky tělovýchovných. Hlavním důvodem zakládání těchto spolků byl ten, že Sokol byl v otázce náboženské aktivity netolerantní ke svým členům až tak, že je vylučoval ze svého středu. Avšak byl tu strach, kdy si nikdo netroufal jít proti osvědčenému tělovýchovnému spolku, který měl národní osvědčení a posvěcení, Sokol. Útoky proti nábožensky založenému spolku si vynutily vznik neorganizovaných tělocvičných odborů, které byly při katolických spolkách. Samozřejmostí je, že první takové spolky se objevovaly tam, kde byla největší religiozita, jelikož zde byl velký protináboženský tlak Sokola. První takové odbory vznikly na Moravě, ve východních Čechách – hlavně na Královéhradecku a v jižních Čechách. Zakládání těchto katolických odborů nebylo pouze naší záležitostí, ale dělo se tak i v dalších evropských zemích. Katolické odbory se např. zakládaly v Německu, Francii, Belgii, ale i v samostatném Rakousku.

Z časového hlediska byl první odbor založen v Praze, ale neměl dlouhého trvání a zůstal osamocen. Jedním z největších propagátorů byl Josef Polák v Hradci Králové, jehož myšlenky směřovali k tomu, aby hnutí vystupovalo pod jednotným jménem Orel,

¹¹ Vejskal, O. E. (2002). *Drobná plastika tělocvičných organizací (Díl třetí: Odznaky a medaile: Orel, DTJ, FPT, Makkabi, Německé spolky, Spartakiády ČSTV)*. Česka společnost přátel drobné plastiky.

keré bude mít jednotné zemské vedení a jednotné kroje, čehož se mu povedlo dosáhnout dne 2. října 1910 na sjezdu všech odborů v Hradci Králové.¹²

Praha

V roce 1907 se do pražského tělocvičného vedení dostal br. Saidl, který se později stal i zemským náčelníkem. V roce 1909 vzniklo v Praze sdružení Křesťansko sociální Sokol, toto sdružení podporovalo mládež na Malé Straně. Za vznikem stál Pavlík Sychra, ale již po pouhém roce došlo k ukončení činnosti. Dne 22. října 1911 byl založen na pražském Vyšehradě tělocvičný odbor Skupiny křesťansko sociální mládeže na Vyšehradě zásluhou br. Ing. Bedřichem Pospíšilem a tento datum je považován za vznik Orla v Praze. Vznik pražské frakce Orla vyvolal negativní odezvu v pražském denním tisku. Tyto negativní články, ale hlavně úspěch Orla v Praze, měl za následek zakládání nových orelských jednot a odborů v pražských částech, jako byl Žižkov, v Liboci a při české lize Akademické v Praze. Stále se rozrůstající základna v Praze umožnila Ing. Bedřichu Pospíšilovi 11. listopadu 1912 na schůzi delegátů pražských jednot založit středočeskou orelskou župu, což umožňovalo propagaci Orla i na venkově, kde myšlenky katolické výchovy celého člověka šířili členové župy, a tím rozšiřovali župní základnu. Ing. Bedřich Pospíšil se stal prvním starostou středočeské orelské župy, bohužel 14. září 1919 umírá v mladém věku 38 let.¹³

Výroční zpráva Orla na Vyšehradě vydaná tiskem k 31. 12. 1913, uvádí: *"Náš archiv, který jsme si založili hned na začátku své činnosti, chová v sobě nesčetně článků a posměšných ilustrací, týkající se našeho Orla. Je to skvostné zrcadlo, v němž se jeví celá kulturní vyspělost pokrokové části národa".*¹⁴

Hradec Králové

Ani ve Východních Čechách to Orel neměl jednoduché. Čelil zde nedůvěře a lhostejnosti k tělocvičné myšlence, zároveň čelil nátlaku ostatních spolků, zejména od příznivců Sokola. K odmítnutí docházelo i u katolického lidu, někteří dokonce požadovali, aby nedocházelo k zakládání nových jednot orelských. Hlavním

¹² Orel.cz. (2023, 11. ledna). *Počátky Orla-Morava*. http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_morava

¹³ Orel.cz. (2023, 12. ledna). *Počátky Orla v Čechách*. https://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_cechy

¹⁴ Tamtéž.

propagátorem se zde stal Josef Polák, který v roce 1906 založil v Hradci Králové tělocvičný odbor při Všeodborovém sdružení křesťanského dělnictva. V následujících letech se tyto odbory zakládaly po celých východních Čechách až 2. 10. 1910 v Hradci Králové došlo k přejmenování již založených odborů na jednoty Orla, zároveň byla založena Župa Královéhradecká.

České Budějovice

Na jihu Čech se s prvním katolickým tělocvičným odborem setkáváme mezi lety 1907-1909. Byl založen Pavlíkem Sychrou a nesl název Katolický Sokol. V roce 1911 došlo k přejmenování na Orel – Jirsík v Českých Budějovicích. Prvním starostou se stal Pavlík Sychra, jehož následoval br. Alois Jakeš. Špatně si nevedl Orel ani v Netolicích, kde vykazoval dobré výsledky.

Plzeň

Na Plzeňsku se Orel rozvíjel pomaleji než v jiných městech, což bylo dáno náboženských přesvědčením obyvatelstva v tomto regionu a jeho veřejným životem. První zmínky jsou datovány až k roku 1913, kdy byl zrušen Svaz české křesťanské mládeže a na jejím základě byl založen výbor tělocvičné jednoty Orla. O vznik tohoto výboru se velkou měrou zasloužili br. Václav Malý, který byl zvolen starostou, a kaplan P. Antonín Havelka.

Tyto negativní články, ale hlavně úspěch Orla v Praze, měl za následek zakládání nových orelských jednot a odborů v pražských částech, jako byl Žižkov, v Liboci a při české lize Akademické v Praze.¹⁵

Počátky Orla na Moravě

Dne 5. července roku 1902 byl neformálně ustanoven, první křesťansko-sociální tělocvičný odbor při schůzce členů Katolické jednoty sv. Josefa v Líšni u Brna. Za hlavního zprostředkovatele je považován P. Metod Hošek, který byl farářem právě v Líšni. Na podnět Josefa Stříže, jež byl tiskařem a dobrým sportovcem, vznikl v roce 1903 tělocvičný odbor při Spolku katolických tovaryšů v Brně. Tento odbor vystoupil na veřejném cvičení v Líšni v roce 1905 a i rok poté. Na cvičení vystoupili v trikách, která měla modré lemování s modrobílým pásem. Dalším důležitým krokem pro vývoj

¹⁵ Orel.cz. (2023, 12. ledna). *Počátky Orla v Čechách*. https://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_cechy

Orla byl IV. sjezd křesťansko-sociální strany ve Velehradě v srpnu 1904, na kterém byly přijaty směrnice o zakládání tělovýchovných odborů při katolických organizacích. Církevní a všechny věřící orgány proto byly vyzvány, aby zakládání těchto odborů plně podporovaly. V Líšni roku 1905 se cvičení zúčastnilo 64 cvičenců a v roce 1906 se počet navýšil na 124 členů z Líšně, Brna a Vyškova.¹⁶

Z hlediska časového se na druhém místě na Moravě umístil Zlín. Tam vznikl tělocvičný odbor díky faráři P. Ignátovi Nepustilovi při Katolické jednotě Cyrilo-Mětodějské. Do vedení odboru se velmi brzy zapojil kaplan P. Emanuel Dvořák. Poprvé před zlínskou veřejností se členové odboru představili v trojčlenných skupinách a na sobě měli kroj, který měl pás a lem v modré barvě. První veřejné vystoupení ve Vyškově absolvovali zlíňané v roce 1907. Mezi členy takovýchto odborů byli převážně členové Všeodborového sdružení křesťansko-sociálního dělnictva.

Obrázek 1

Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje, Velehrad¹⁷

¹⁶ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 15.

¹⁷ Vlastní zdroj.

Jelikož se v křesťansko-sociální straně na Moravě začalo uvažovat o tom, že by se zakládaly tělocvičné odbory při všech místních organizacích strany, zemský výbor moravsko-slezské organizace navrhl na IV. sjezdu křesťansko-sociální strany, který se konal ve Velehradě 21. a 22. srpna 1904, rezoluci o zakládání tělocvičných odborů. Sjezd jednomyslně odhlasoval, že je nezbytné, aby dělnictvo, hlavně průmyslové, tělesně neupadalo. Dále, aby se spolky staraly i o zdravou zábavu a doporučují zřízení zvláštních tělocvičných odborů ve spolcích.

Na základě této rezoluce a díky P. Janu Šrámkovi byl v Brně založen v roce 1905 přípravný výbor pro zřizování tělocvičných odborů. Vedle Šrámka zde zasedal i Václav Sedláček, Filip Žďárský, B. Dražil, K. Kron a Josef Stříž, které doplnili dva lidé s praxí – Josef Hamrle, náčelník z Líšně a František Svoboda z Líšně, jež měl na starosti kroje cvičenců.

Obrázek 2

Jan Šrámek, Římskokatolický kněz¹⁸

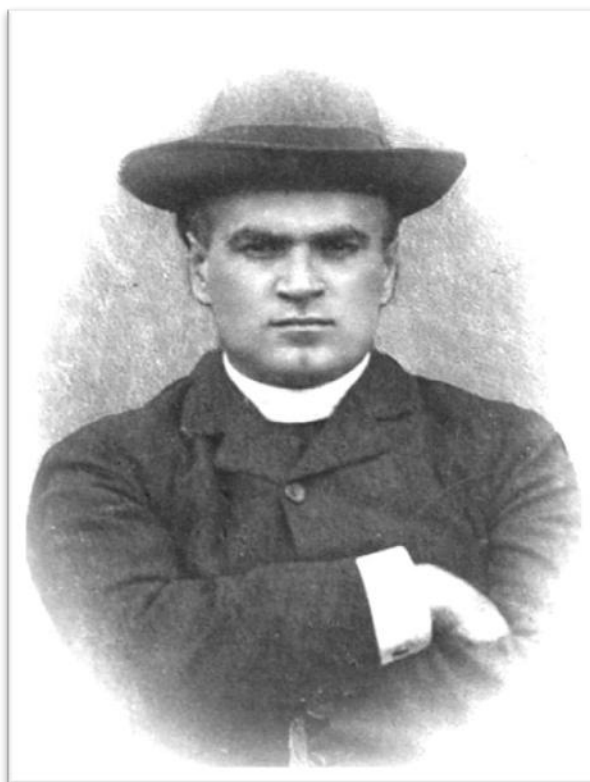

¹⁸ Zdroj Archiv Orla.

Tato rezoluce vyvolala zvýšenou aktivitu a počet křesťansko-sociálních tělocvičných odborů rychle rostl. Při Katolické jednotě ve Vyškově vznikl tělocvičný odbor 29. října 1905, kde měl předsednictví vyškovský farář P. Bohumír Bunže. Odbor měl 34 členů, předsedou byl zvolen Jan Kolísek a mezi členy byl kaplan P. Štěpán Klapil, Vojtěch Medek, Tomáš Skácel, prof. P. Gajdušek a jiní. Náčelníkem byl zvolen Václav Zahradníček, jež byl bývalým sokolským závodníkem.¹⁹

Obrázek 3

Páter Štěpán Klapil – iniciátor 1. zemského sletu ve Vyškově²⁰

V červnu roku 1906 vystoupil na veřejnosti tělocvičný odbor ve Vyškově a v srpnu na veřejném cvičení v Líšni. Na valné hromadě, která se konala 10. února 1907, byl zvolen P. Štěpán Klapil za předsedu vyškovského odboru. Byl to nadšený tělocvikář, funkcionář a organizátor. V Kroměříži roku 1907 svolal Klapil poradu všech tělovýchovných odborů, kde bylo hlavním tématem sestavení stanov, cvičebních řádů, kroje a názvu odboru.

¹⁹ Orel.cz. (2023, 11. ledna). *Počátky Orla-Morava*. http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_morava

²⁰ Zdroj: (<https://vyskovsky.denik.cz/publicistika/pater-klapil-spoluzakladatel-orka20080222.html>)

Z počátku roku 1907 byly založeny křesťansko-sociální tělovýchovné spolky i na Ostravsku, v Moravské a Polské Ostravě a v Michálkovicích. Počet tělocvičných odborů začal stoupat až v roce 1908. V dubnu 1908 na V. křesťansko-sociálním sjezdu v Brně Štěpán Klapil doporučoval, aby byly zakládány nové odbory při skupinách křesťansko-sociálního dělnictva. Štěpán Klapil zde také zveřejnil prohlášení o uspořádání I. zemského sletu Orla ve Vyškově naplánovaný na rok 1909. Jeho slova byla vyslyšena a do konce roku 1908 vznikly nové tělocvičné odbory v Bystřici pod Hostýnem, Olomouci, Třebíči, Dolních Kounicích, Hulíně, Chropyni, Kvasicích, Morkovicích, Drnovicích, Dědicích a Švábenicích.²¹

„Do konce roku 1908 se ještě stihly založit nové tělocvičné odbory v Bystřici pod Hostýnem, 18. dubna pak vznikl tělocvičný odbor Všeodborového sdružení dělnictva v Olomouci a následně 12. července tělocvičný odbor v Třebíči. V této době bylo aktivních jen dvanáct tělocvičných odborů při katolických organizacích a čítaly pouze 828 členů. Nejdůležitější událostí této etapy byl sjezd tělocvičných odborů v Kroměříži 5. července 1908. Součástí sjezdu bylo i veřejné cvičení, při kterém vystoupilo 417 cvičenců v krojích, které navrhl Š. Klapil. Vystoupili zde cvičenci z Kroměříže, Vyškova, Třebíče, Lišně, Morkovic a Drnovic. Štěpán Klapil seznámil účastníky sjezdu s výsledky jednání s Orlem Slovinským, Sokolem Polským, Katolickým Sokolem americkým – organizacemi, které již v této době existovaly. Vystoupení v Kroměříži ukončilo období neorganizovanosti a bezejmennosti křesťansko-sociálního tělocvičného hnutí, které se neustále vyvíjelo a sílilo.“²²

Celkem bylo v roce 1908 založeno 17 nových tělocvičných odborů křesťansko-sociálních.

V Čechách byl založen první tělocvičný odbor a jeho vůdcem se stal Josef Polák, který byl zakladatelem dělnického spolku Všeodborového sdružení křesť. dělnictva. Josef Polák se stal základem i pro nově rodící se orelský spolek. Jméno spolku převzal od bratří Moravanů. První odbor byl Polákem založen na zkoušku, a to v Hradci Králové roku 1906. Vybavil ho potřebným nářadím a již od začátku tento vzniklý hradecký

²¹ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 17–20.

²² Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. [Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích], s. 14.

odbor zažíval nelehké chvíle. Důvodem bylo to, že bylo velmi těžké se prosadit mezi starými a silnými již fungujícími spolky. Ke správnému chodu tohoto odboru bylo třeba nemálo finančních prostředků a sil, kterých bohužel nebylo nazbyt. Do začátku jim pomohl časopis Práce, kterému byl Josef Polák zakladatelem a redaktorem.²³

Všeoborové sdružení mělo své členy rozprostřené po republice. Tito zástupci probouzí orelské myšlení jak na severu, tak ve středu i na jihu Čech. V září roku 1909 byla Pavlíkem – Sychrou uspořádána schůze a následně tělovýchovný kurz v Praze, kde dle předlohy sokolského kroje navrhl pro své jednoty speciální kroj složený z tmavošedé látky a červené košile. Dále si nechal vyrobít i pohlednice. Velkou podporu mu vyslovil českobudějovický komitét diecézní. 31. srpna se konal všeobecný katolický sjezd, kde bylo řešeno hlavní téma, a to, který oddíl bude v Čechách, zda to bude Orel nebo Sokol. Pavlík byl zástupcem křesťansko-sociálního Sokola a za Orla byl vyslán Polák, jako zástupce. Ten si přivedl i zástupce odborů Orla. Porada byla velmi napínavá a úryvek ze zprávy z veřejného tisku zní takto: *„Bylo mnoho těch, kteří si přáli, aby tělocvičné spolky v Čechách měly společný název, a to Orel. Ale někteří, zvláště Pavlík-Sychra, žádal, aby název Sokol pro Čechy potrval a nebyl podceňován. Po dlouhém boji a debatě přijat návrh pana Fr. Šupky, aby se dala celá záležitost k rozhodnutí výkonným výborům na Moravě a v Čechách, a to o společném jménu a krojích.“*²⁴ Po sjezdu na sv. Václava 28. září 1909 byla založena první jednotka orelská v Černilově v Čechách, která nesla jméno Orel Brynych a měla své vlastní stanovy.²⁵

Vznik názvu Orel

Na sjezdech v roce 1908 Štěpán Klapil navrhoval, aby se křesťansko-sociální tělocvičné odbory jmenovaly OREL. Ústředí tělocvičných odborů v Brně rozhodlo na jaře 1909 pojmenovat křesťansko-sociální tělocvičné spolky názvem OREL, dle slovinského vzoru, organizace, kterou vedl katolický Dr. Jan Evangelista Krek. Dne 31. května 1909 na I. všeobecném sjezdu moravských katolíků vyhlásil předseda křesťansko-sociální strany P. Jan Šrámek oficiální pojmenování tělocvičných odborů

²³ *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921.* (1922). Osvětový sbor Brynychovy župy, s. 6–7.

²⁴ Tamtéž, s. 8.

²⁵ Tamtéž, s. 7–9.

názvem OREL. Ústředí rozhodlo na jaře zavést stejnokroj, který se skládal z černých šatů a bot, bledě modré košile, koženým pásem s monogramem Orla a čapku s modrou vložkou a šikmým pérem na straně. V roce 1909 bylo na Moravě založeno 34 tělocvičných odborů „Orel.“ Můžeme říci, že rok 1909 se stal rodným rokem Orla.²⁶

Obrázek 4

Oblastní cvičení Orla - Horní Jelení²⁷

Zemské slety a období mezi 1909–1919

První slet

Nejdůležitější veřejnou akcí nově založeného Orelstva bylo uspořádání prvního zemského sletu. 31. května 1909 již měly křesťansko-sociální tělocvičné odbory na Moravě označení Orel a získaly od brněnského Ústředí orelských odborů rozhodnutí, které jim oznámilo možnost uspořádat 5. září 1909 první zemský slet Orla ve Vyškově. Sestavy na tuto událost měli na starosti bratři Josef Horňák a Karel Riegl z Vyškova. O přípravách samozřejmě věděli i ve Vyškovském Sokole a chtěli svou silou

²⁶ Orel.cz. (2023, 11. ledna). *Počátky Orla-Morava*. http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_morava

²⁷ Zdroj: Pohlednice převzaty z Archivu Orla.

a vlivem překazit slet Orla. Na tento popud Sokolská župa Chelčického rozhodla uspořádat v ten samý den tzv. „protislet“ s podporou města Vyškova a pomocí pokrokových a socialistických stran. Chelčického župa navíc rozeslala všem moravským sokolským župám výzvu, aby je podpořily a dorazily na tuto hromadnou akci a pomohly jim odrazit klerikální útok. Oba pořadatelé sletů přislíbili klidný průběh sletů, avšak státní správa raději do Vyškova vyslala 60 četníků pro zaručení pořádku. Během dopoledního průvodu, bohoslužby a cvičení se nic výjimečného nestalo.

Odpolední část začala průvodem města Vyškova, kterého se zúčastnilo 100 dorostenců, 300 orlic, 500 orlů, které doprovázely Hanačky v národních krojích, a v neposlední řadě se zapojili do průvodu přívrženci Orla z celé Moravy. Úvodní řeč orelského sletu obstaral poslanec P. Jan Šrámek, kdy vyzdvihl význam organizace. Poté již následovalo prostné cvičení se 417 orly. Vystoupení moravských dorostenců měl pod patronátem prostějovský náčelník František Příklad. Závěr sletu patřil cvičení na nářadí, které obstaralo 15 družstev. Všechna cvičení byla téměř bez chyb a ukázala kvalitní předsletovou přípravu. Tohoto sletu se zúčastnil jeden odbor z Vídně a 36 odborů z Moravy. Slet ovšem neproběhl bez problémů, několik členů Orla bylo napadeno při prohlídce města cvičenci Sokola, na další potyčky mezi oběma organizacemi došlo i na nádraží, kde zasahovalo i připravené četnictvo. Nelichotivý konec neušel pozornosti českému tisku, což mělo za následek rozmach Orla, jelikož ještě v témže roce bylo založeno 34 nových odborů.²⁸

Druhý slet

Kroměříž byla vybrána Zemskou radou Orla pro uspořádání druhého orelského sletu. Slet byl naplánován na 14. a 15. srpna 1910. Na sletu se představilo celkem 1 192 cvičenců. Diváci mohli sledovat vystoupení 600 mužů, 200 žen a 300 dorostenců, poté vystoupily orlice s kužely, cvičení skupin a dvacet družstev předvedlo cvičení na nářadí. Do dopoledního průvodu ke mši sv., která se konala na místním náměstí, se zapojilo 1 500 orlů v krojích vedených náčelníkem Příkladem z Prostějova, 300 dorostenců v krojích, 300 orlic, která byla vedena s. Skácelovou, náčelnicí z Vyškova.

²⁸ Orel.cz. (2023, 15. ledna). *Zemské slety v době předválečné*.
https://www.orel.cz/?ukaz=predvalecne_slety

Čelo průvodu obstaral orelský odbor z Vídně. Ještě většího úspěchu dosáhl odpolední průvod, který čítal několik tisíc hlav, a podzámecká zahrada hostila 20 000 návštěvníků. Tohoto sletu, již kromě zmíněných účastníků z Moravy, Slezska a Vídně se zúčastnila i delegace vedená br. J Polákem z Hradce Králové. Úspěch druhého orelského sjezdu podtrhlo 38 nově vzniklých odborů a členská základna se ještě v tomto roce rozrostla na 7 000 cvičenců.

Obrázek 5
*Slet Orla Kroměříž 1912*²⁹

Třetí slet

V roce 1912 byl na orelském programu třetí zemský slet a pozornost moravských odborů se upínala do Kroměříže, kde se slet měl konat 11. srpna. Na slet dorazilo 25 000 návštěvníků, bylo vypraveno deset speciálních vlaků z celé Moravy a rozsah sletu měl mezinárodní charakter. Sletu se zúčastnily delegace Orla ze Slovinska, Chorvatska a Ameriky. Mši svatou odsloužil opat Bařina ze starobrněnského kláštera augustiniánů. Slavnostní průvod činil 1 800 orlů, 460 orlic,

²⁹ Zdroj: Pohlednice převzata z Archivu Orla.

420 dorostenců, cvičenci z východních Čech a již zmíněné mezinárodní delegace. Do cvičení se zapojilo 2 631 členů Orla. Tento sjezd ukázal i organizační nedostatky a to, že nestačí být pouze protisokolské hnutí, ale je potřeba vymezit si vlastní výchovné, náboženské a národní cíle.³⁰

V únoru roku 1913 šokovalo členy Orla úmrtí jednoho ze zakladatelů, a to Štěpána Klapila, v pouhých 35 letech. Byl to organizátor, jehož hlavní náplní bylo zakládání orelských odborů, hledal cestu pro vytvoření nového kroje, jména a organizační struktury Orla, připravoval veřejná cvičení a zemské slety a snažil se navazovat mezinárodní orlí styky a v neposlední řadě figuroval při výstavbě orlovny ve Vyškově. Ve Vyškově byl také pochován.

V roce 1914 se konaly volby, kde byl volen zemský starosta, kterým se stal br. Josef Polák. Orelská členstva se chystala na I. zemský slet Orla v Hradci Králové, který se měl konat v srpnu 1914. Naneštěstí vypukla první světová válka, která konání sletu zrušila, a rozvoj Orla v Čechách a na Moravě téměř zanikl. V odborech totiž zůstaly pouze ženy a muži narukovali na frontu.³¹

Obrázek 6

Pohlednice I. zemský slet Orla v Hradci Králové³²

³⁰ Orel.cz. (2023, 15. ledna). *Zemské slety v době předválečné*. https://www.orel.cz/?ukaz=predvalecne_slety

³¹ Tamtéž.

³² Zdroj: Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Díky státům Dohody, které podpořily Spojené státy americké, docházelo k osvobození i nás Čechů a Slováků. Po skončení války se začaly jednotlivé strany připravovat na život po ní. Byla svolána říšská konference 28. října 1917 Orla v Brně, kterou inicioval starosta P. Josef Šrámek. Výsledkem této konference bylo, že se politický život uvolňuje a může se začít s obnovou Orla. Velmi důležitým dnem roku 1918 byl 28. říjen, kdy se zrodila Československá republika.

Rok 1918 se stal základním kamenem pro obnovu Orla. Začal opět vycházet časopis OREL, kde v listopadu 1918 oslavně vítal novou Československou republiku a redaktor Žampach například takto vzdával hold našim vlastencům:³³

„Náš Orel československý dnes v osvobozené vlasti staví se po bok svým bratřím z celého světa. Nebylo nám přáno před válkou stanouti v Mezinárodní katolické gymnastické unii, válka nám překazila naše plány. Dílo, které jsme v bratském spolku s nimi budovali na bojištích světa, dokončíme společnou prací v míru pro výchovu lepší, duševně i tělesně zdatnější generace lidstva, které z obětí a hrůzy světové války vykvést musí šťastnější budoucnost.

V práci pro národ a víru, mravní ušlechtilost, svobodu a volnost, pro všechny nejvyšší a nejdražší ideály lidstva – náš OREL věrně a obětavě s pravou křesťanskou statečností vytrvá na svém místě vždy a všude! Tak jsme jednali, tak jednat budeme i jako svobodní synové osvobozeného národa a jako občané vlastního státu.“³⁴

Z počátku roku 1919 byl svolán sjezd delegátů v Brně. Starosta Orla prof. P. Jan Šrámek zahajoval tuto konferenci, na které bylo schváleno hned několik návrhů.

- Stávající tělocvičné odbory Orla, které působily při straně křesťansko-sociální, se ruší.
- Orel se stává samostatným ústředním spolkem „Československý Orel“ se sídlem v Brně.
- Nechat schválit schválené stanovы politickými úřady.
- Oslovení bratře, sestry a tykání si během cvičení a veřejném vystupování.

³³ Orel.cz. (2023, 13. ledna). *Znovuobrození Orla po 1. světové válce*.
https://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce

³⁴ Tamtéž.

- Rozšíření Orla i na Slovensko.

Návrh nových krojů v tomto roce schválen nebyl. Ze všech návrhů byly nejvíce spokojeni s rozšířením Orla na Slovensko, kde bylo během roku 1919 založeno 50 jednot a do konce roku 1920 jich bylo přes 100. Koncem roku 1919 bylo celkem aktivních 350 jednot s 40 000 členy.

Radost z poválečné obnovy Orla netrvala příliš dlouho. Napětí mezi Sokolem a Orlem stále rostlo a výbor ČOS vydal 2. února 1919 velmi ostré prohlášení proti Československému Orlu. Orel se ale nenechal zastavit v obnově a prohlásil, že bude nadále pokračovat ve svém programu, a neuznává Sokol za všenárodní.³⁵

Stručný vývoj Orla v Čechách a na Moravě v letech 1919–1920

V roce 1919 vtrhli na Slovensko maďarští komunisté a vedení Orla se přihlásilo k podpoře mladé Československé republiky a vypravilo dvě čtyry dobrovolníků na pomoc Slovensku. V roce 1920 docházelo opět k ohrožení vlasti, a to při snaze odvrátit komunistický puč v Brně. Zde bylo v pohotovosti 334 orlů a na Moravě 1 500 orlů.

V lednu roku 1920 se konal orelský sjezd v Brně, kde byla Orelstva z celé republiky a zúčastnili se i zástupci Katolického Sokola z Ameriky a jugoslávského Orla. Na přelomu července a srpna téhož roku se vypravili orlové k sousedům do slovinského Mariboru a do Štrasburku, kde se setkávali s lidmi, kteří měli podobné smýšlení ohledně katolických tělovýchovných organizací z Francie, Švýcarska, Belgie a Anglie.³⁶

Český Orel v roce 1920 procházel stěhováním sídla Zemského svazu, který se přesouval z Hradce Králové do Prahy. Všechny členstva Orla se nakonec spojila a vznikl Československý Orel a v jeho rámci došlo ke zřízení žup během let 1920-1921.³⁷ Území bylo rozděleno na 27 žup takto:

- v Čechách – Bedřicha Pospíšila, Jirsíkova, Kozinova, Brynychova.

³⁵ Orel.cz. (2023, 13. ledna). *Znovuobrození Orla po 1. světové válce*.
https://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce

³⁶ Hynek, D. (1923). *Dějiny Orelstva*, s. 1–9.

³⁷ *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921*. (1922). Osvětový sbor Brynychovy župy, s. 29–31.

- Na Moravě a Slezsku – Klapilova, Krekova, Bauerova, Kosmákova, Velehradská, Brněnská, sv. Metoděje, Šilingrova, Urbanova, Křížkovského, Sušilova, Severomoravská, Šrámkova.
- Na Slovensku – Bernoláková, Hurbana Vajanského, J. Hollého, Cyrilomethodějská, Moyzesova, A. Kmeťova, Radlinského, A. Hlinkova.
- V Rakousku – jedna župa Rakouská, která měla 4 jednoty.

V roce 1921 měl Orel celkově 162 000 členů, kde 28 000 z nich bylo v Čechách. Sídlo Zemské rady v Praze sloužilo pro Čechy, v Brně pro Moravu a Slezsko, ve Vídni pro Rakousko a na slovenském území v Ružomberoku.³⁸

Dalším milníkem pro Orla byl I. valný sjezd Československého Orla, který se konal v červnu 1921 a bylo rozhodnuto o vstoupení Československého Orla do Svazu slovanského Orelstva a i do Mezinárodní katolické unie tělovýchovy v Paříži. Na tomto sjezdu se projednával i stav připravovaného sletu v Brně v roce 1922, kdy konečný souhlas byl udělen na jednání ústřední rady Československého Orla 25. července 1921.³⁹

Nástin historie Československého Orla ve 20. letech

V Mariboru se konal první slovanský tábor a hned po něm se začal připravovat druhý slovanský slet Orelstva v Brně. O jeho pořádání rozhodla Ústřední rada Československého Orla 25. července 1921. Sletové slavnosti byly zahájeny již 16. června 1922, kde v Besedním domě v Brně pronesl starosta Československého Orla, ministr zdravotnictví Československé republiky, prof. mons. Jan Šrámek zahajovací slova: *„Dnes začínáme velký sletový měsíc, který zůstane navždy památným v dějinách Orelstva, ale také v dějinách celého křesťanského hnutí v našem národě.“*⁴⁰ Před hlavními sletovými dny v srpnu se konal 30. června 1922 Den žactva a dorostu.

Hlavní sletové dny byly naplánovány na 11.-15. srpna 1922. Celkem se slavnostního průvodu zúčastnilo 12 000 členů v orelských krojích, 205 praporů

³⁸ Hynek, D. (1923). *Dějiny Orelstva*, s. 9–17.

³⁹ Orel.cz. (2023, 13. ledna). *Znovuobrození Orla po 1. světové válce*. https://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce

⁴⁰ Orel.cz. (2023, 15. ledna). *Orelský slet v Brně v roce 1922*. http://www.orel.cz/?ukaz=slet_brno_1922

a na konci je doplňovali lidé v občanských šatech v počtu 30 000. Podél trasy průvodu byl utvořen špalír, který odhadem tvořilo 150 000 lidí. Hlavních sletových dnů se zúčastnili i zástupci Orelstva z 12 národů, ale pouze jako hosti.⁴¹

Obrázek 7

Pohlednice k Brněnskému sletu 1922⁴²

Po skončení sletu bylo vypraveno 50 speciálních vlaků, které rozvážely účastníky do jednot, žup i do zahraničí. V Brně se vrátil život do zajetých kolejí. Ovšem dojem ze sletu byl nezapomenutelný. Pro Orla tato slavnost znamenala velký úspěch z hlediska organizačního nejen doma, ale i v zahraničí. Následoval velký rozmach jak v tělovýchovné, tak i v kulturní činnosti. Byly pořádány různé akademie, veřejná cvičení, župní slety, budovaly se nové stadiony a hřiště, stavěly se orlovny, Katolické a Lidové domy. Brněnský slet se dostal do podvědomí české veřejnosti a Československý Orel ukázal, že je silnou složkou společnosti a mělo by se s ním jednat jako s rovnoprávným, co se týče československé tělovýchovy.

⁴¹ Orel.cz. (2023, 15. ledna). *Orelský slet v Brně v roce 1922*. http://www.orel.cz/?ukaz=slet_brno_1922

⁴² Zdroj: Pohlednice převzaty z Archivu Orla.

Vedle úspěšného Brněnského sletu si Orel nejen pražský, ale celkově český, nadělil dárek v podobě vlastního časopisu s názvem Orelský věstník, který byl do roku 1931 orgánem Zemské rady Československého Orla v Čechách. Byl vydáván na podnět pražských orlů. Prvních 100 výtisků v roce 1922 bylo rozšířeno mezi členy jednoty a 30 kusů Květů mládí bylo rozdáno mezi orelské děti.⁴³

Obrázek 8

Pozvánka na Brněnský slet 1922⁴⁴

OBČANÉ VELKÉHO BRNA!

Československé Orelstvo zvolilo Brno za místo svého prvního slavnostního shromáždění, za jeviště svého sletu z celé Čs. republiky i ze zahraničí.

28.-31. července shromáždí se v Brně orelské žactvo a dorost, ve dnech 11.-15. srpna konají se hlavní sletové slavnosti.

Brno stane se v těchto dnech *cílem tisíců* a tisíců příslušníků a přátel celé organizace orelské, ve hlavní dny sletové pak také cílem přátel našeho národa a republiky *ze zahraničí*, kteří přijedou k nám v počtu takovém, jako tomu dosud nikdy a nikde u nás nebylo.

Brno hostiti bude ve dnech Sletu Orelstva nejen Čechy, Slováky a Rusiny ze všech kontin republiky československé, ale také naše bratry české a slovenské z *Vidně*, slovanské bratry *Chorvaty a Slovince* z Jugoslaviie, *Poláky* a krajany naše z *Ameriky* s deputacemi Katolického Sokola v čele. Ale přijdou také naši přátelé z velkých a slavných národů západních: přijdou *Angličané, Belgičané, Holanďané, Francouzi, Italové a Švýcaři*. Pres *dua tisíce* příslušníků sprátelečné ciziny s *vyňikajícími předáky světového věhlasu* přijede do Brna, aby se součastnili slavnosti, která v takových velikých rozměrech nebyla ještě nikdy v Brně pořádána.

Brno stane se na několik dní středem pozornosti evropské, která je dobře informována o velikém *světovém sdružení katol. tělocv. spolků*, jehož slavnosti náš slet současně je.

Oznamujice občanstvu Velkého Brna tyto zprávy, dovoláváme se osvědčené jeho *pohostinnosti* a prosíme o laskavou spolupráci v naší snaze zpříjemniti hostům pobyt ve městě Brně. Prosíme o *provojení volných bytů* k ubytování hostů a zvláště snažně prosíme, aby obyvatelstvo brněnské *vzdobilo hostům na počest své domy prapory* v národních a státních barvách. Jde o akt mezinárodní slušnosti a zdvořilosti, který se ve sprátelečné cizině vůči hostům přísně zachovává a je tudíž se strany naší veřejnosti od hostů očekáván; doufáme proto, že naše Brno rovněž tak slušně a zdvořile k hostům se zachová. A zvláště k tolika a tak významným hostům!

V Čs. Orelstvu přichází do Brna organizace národního a náboženského sebevědomí katolického lidu. Jako plnoprávní synové a dcery svého národa a občané demokratické republiky jdeme manifestovati za své ideály do Brna zrovna tak jako sem chodí jimi. Nenesem do Brna boj a svár, ale upřímná česká, křesťanská srdce, která hoří jedinou touhou: *prospěti svým způsobem a die svého převtěčení národa a republice*. To je smysl našeho sletu v Brně a cíl našeho snažení vůbec.

Občané brněnští! Dokažte tudíž o dnech sletových, že *vysoko ceníte dobré jméno* našeho města ve světě, dokažte to skutkem tím, že uvítáte vzácné hosty dle starého zvyku pohostinných našich předků!

Sletová rada orelská. Ústředni rada Orla Čs.

⁴³ Orel.cz. (2023, 15. ledna). *Orelský slet v Brně v roce 1922*. http://www.orel.cz/?ukaz=slet_brno_1922

⁴⁴ Zdroj: Pohlednice převzaty z Archivu Orla.

Koncem roku 1922 se statistické údaje o Československém Orlu podle území uváděly takto:

Tabulka 1
*Počet členů Orla v roce 1922*⁴⁵

Země	Počet (členů)
Čechy	27 989
Morava a Slezsko	67616
Slovensko	25 628
Podkarpatská Rus	28
Vídeň	918
Celkem	122 182 v 1 110 jednotách

Díky Brněnskému sletu se zjistilo, že kvůli velkému nárůstu počtu členů se těžko zvládala organizace, proto byly na III. zemské konferenci župy podle jejich vlastního rozhodnutí rozděleny. Organizační problémy byly na programu i na II. řádném sjezdu československého Orla 1. května 1923, který byl v Brně. Z výsledné zprávy tohoto sletu vyšel slet v Brně v roce 1922 velmi kladně, a to jak po stránce ideové – osvětové, tak i technické – tělovýchovné. Ve volbách byl starostou zvolen mons. Jan Šrámek. První čísla časopisu *Orelská osvěta* a *Tělesná výchova* začala vycházet v roce 1923. V listopadu roku 1923 umírá orelský pěvec, básník a spisovatel P. Karel Dostál Lutínov, který napsal pro *Orelstvo* básnickou sbírku s názvem *Orlí fanfáry*.⁴⁶

V květnu roku 1924 se konala v Praze V. česká konference, kde k tomuto dni je v Čechách 306 jednot a 14 odborů. V Olomouci tentýž rok jednota slavnostně otvírala nový stadion, který měl u sebe i bazén na břehu řeky Moravy. V Praze se v září konaly zemské atletické závody. Během roku 1924 nebyl viděn výrazný nárůst nových členů *Orelstva*.

Rok 1925 byl charakteristický pro slavnosti, slety, ale také byl v duchu tělovýchovném a osvětové práce. Byl kladen důraz na společná svatá přijímání

⁴⁵ Zdroj: www.orel.cz

⁴⁶ *Orel.cz*. (2023, 15. ledna). *Mezi dvěma slety – 1922 Brno – 1929 Praha*. http://www.orel.cz/?ukaz=mezi_slety

a návštěvy kostela. Docházelo ve větší míře ke školení cvičitelů, dle rozhodnutí zemských školních výborů jsou totiž povinni vedoucí žactva se prokazovat vysvědčením o absolvování kurzů pro tělovýchovné vedení žactva.

V roce 1925 vznikla v Polsku nová jednota, jejíž převážnou část tvořili horníci. V tomto roce čítal Československý Orel 233 orloven a spolkových domů a 72 stadionů a hřišť.

Čeští orli po dlouhé době uspořádali veřejné cvičení ve Vídni v květnu 1926, kde bylo 126 hostů z Československé republiky. V průvodu se objevilo 584 osob v orelských krojích a tomuto cvičení přihlíželo 3 000 diváků. V roce 1927 probíhaly ve všech župách cvičitelské kurzy zaměřené na odborné kurzy atletiky, hry, plavání a tělovýchovu žactva. Velká účast byla na státních kurzech, kterých se zúčastnilo celkem 220 účastníků. Tyto kurzy a školení nových cvičitelů navýšovala aktivitu v jednotách i župách, což se pak projevovalo na veřejných cvičeních a župních sletech.

Již od roku 1921 se započalo s výstavbou orloven a spolkových domů. Každým rokem se slavnostně otevřelo přibližně 20 těchto domů. V roce 1928 byl dokončen 43. jubilejní spolkový dům. Rok 1928 byl v duchu oslav 10. výročí od vyhlášení svobodného státu Československé republiky a dále se nesl v duchu příprav Svatováclavských Dnů Orelstva v roce 1929. Orel si otevřel vlastní nakladatelství, díky kterému sjednotili orelský tisk. V srpnu 1928 se po velkých přípravách konal I. zemský slet Československého Orla v Bratislavě. Odhadovaná účast byla 30 000 osob. V tomto roce trávil na Moravě tři týdny nynější prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Orlové ho vítali v krojích v řadě měst, které navštívil. Na konci roku 1928 měl Orel 103 301 aktivních členů.⁴⁷

Ve 20. letech probíhaly pravidelně v Čechách orelské tělocvičné, duchovní i jiné činnosti pravidelně. Probíhaly dle plánů, které byly vytýčeny orelskými říšskými, zemskými i župními orgány, které si osvojily jednoty. Hlavní sportovní náplň si vytvářely jednoty samy dle svých možností. Bylo nutné, aby se neustále aktualizovaly dovednosti cvičitelů a udržovaly orelské vědomí a pocit jednoty hnutí. Tyto záležitosti vykonávaly odborné útvary, technické a osvětové sbory na všech úrovních orelské organizační

⁴⁷ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 198–224.

struktury. Orlové se museli vzdělávat i v jiných než tělocvičných odvětvích – historických, současných společenských, politických a obecně duchovních znalostí. Pro plné orelství nestačilo jen sportovat, ale členové museli umět reagovat na námitky, které útočily proti náboženství, a museli umět objasnit smysl existence Orla. Dále museli mít přehled o historických tématech, o praktických hospodářských otázkách, hlavně, co se vztahu k ekonomii Orla týkalo.⁴⁸

Pro rok 1929 byly hlavním programem Svatováclavské Dny Orelstva v Praze. Byla to historicky jedna z největších událostí v jejich historii. Často se na ni vzpomínalo. Na tuto velkolepou akci byl pozván i sám prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který pozvání přijal. Jeho rozhodnutí se setkalo s kritikou, on se k tomu ovšem veřejně vyjádřil a vysvětlil, proč se Svatováclavských Dnů Orelstva zúčastní. Hlavním jeho argumentem bylo, že mu je Svatý Václav jako osobnost sympatický, protože podporoval křesťanství a církve.⁴⁹

Obrázek 9

Propagační leták - Svatováclavské dny Orelstva 1929⁵⁰

⁴⁸ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze].

⁴⁹ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 226.

⁵⁰ Zdroj: Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Hlavní sletové dny byly 4.-6. července 1929, ale první hosté už přijížděli 1. července. Mezi nimi byli Chorvaté, Belgičané, Francouzi, Němci, 120 Čechů z Volyně a dorazila i anglická výprava. Další den přijely vlaky se Slovinci a Poláky. 3. července přijelo 30 zvláštních vlaků a přibližně 30 mimořádných vlaků. V první den hlavních slavností proběhly závody členstva v gymnastickém devítiboji a orelské závody mužů a žen. Na hřišti týmu SK Slávie byl zahájen mezinárodní atletický pětiboj a lehkotletický závod jednotlivců. Během následujících dnů akce pochodovalo v průvodu Prahou na 15 000 žáků a dorostenců a v národním a orelském kroji 30 000 členů. Mezi účastníky hlavních Svatováclavských slavností byly diplomaté, ministři, ale také ten nejvyšší, prezident naší republiky. 8 200 mužů a žen cvičilo na stadionu a v hledišti jim fandilo okolo 60 000 diváků.⁵¹

Obrázek 10
*Svatováclavské slavnosti 1929, Praha*⁵²

⁵¹ Orel.cz. (2023, 16. ledna). *Svatováclavské slavnosti orelstva 1929 Praha*.
https://www.orel.cz/?ukaz=svatovaclavske_dny_orelstva

⁵² Zdroj: Pohlednice převzaty z Archivu Orla.

Posledním číslem dne 5. července bylo speciální vystoupení orelských českých žup s názvem „Rozmach Orla“. Tělocvičnými sestavami bylo znázorněno:

- počátek Orla,
- jeho rozmach před 1. světovou válkou,
- úpadek během války,
- poválečná obnova a rozmach po válce.

Tato sestava byla ukončena průvodem praporů do středu stadionu za doprovodu svatováclavského chorálu.

Obrázek 11

*Ukázky cvičení ze Svatováclavských slavností 1929*⁵³

Dne 8. července se pan prezident T. G. Masaryk rozloučil s hosty v bývalé královské zahradě pražského hradu. O těchto slavnostech byl dokonce natočen celovečerní film, který se na podzim promítal v Praze i v Brně. Kronikář Hanuš se zmínil i o ekonomické stránce slavností. Obrat sletu činil 25 milionů korun, od ministerstva nedostal Orel žádnou finanční podporu. Nejvyšší položkou z rozpočtu byl pronájem strahovského stadionu, a to asi jeden a půl milionu korun.⁵⁴

⁵³ Zdroj: Pohlednice převzaty z Archivu Orla.

⁵⁴ Orel.cz. (2023, 16. ledna). *Svatováclavské slavnosti orelstva 1929 Praha*. https://www.orel.cz/?ukaz=svatovaclavske_dny_orelstva

Obrázek 12

*T.G. Masaryk na Svatováclavských slavnostech*⁵⁵

Stručná historie Československého Orla ve 30. letech

Krátce po úspěšných Svatováclavských slavnostech přišla nečekaná zpráva o zániku Orla, ale i Katolického Sokola v Jugoslávii. Od samého začátku Orla jsme byli spojeni právě s jugoslávskými a slovinskými orly. Dle jejich vzoru jsme převzali jméno pro náš spolek Orel. Jugoslávský král Alexander I. totiž vydal v prosinci 1929 zákon zřizující nový tělovýchovný spolek – „Sokol království Jugoslávie.“ Dosavadní tělovýchovné organizace Katolického Sokola a Slovinského Orla čekaly dlouhých 8 let na svou obnovu.⁵⁶

Hned od počátku 30. let probíhala zvýšená činnost Orla, co se týče oblasti kulturně výchovné a duchovní. P. Jindřich Křenek, ústřední vzdělavatel z Vyškova, vedl kurz župních vzdělavatelů dne 15. července 1930 v Hradci Králové. Na tomto kurzu

⁵⁵ Zdroj: Fotografie převzaty z Archivu Orla.

⁵⁶ Hynek, D. (1923). *Dějiny Orelstva*, s. 236–257.

bylo usneseno důležité rozhodnutí, dle kterého musí být povinné osvětové zkoušky zavedeny i pro všechny, kteří se účastní ústřední orelské školy a pro všechny účastníky župních cvičitelských škol. Rozhodnutí to bylo velmi důležité z hlediska vedoucích žactva, dorostu i členstva, aby při cvičení mohli co nejvíce pomáhat po stránce náboženské a osvětové. První orelská ústřední pouť se konala na sv. Hostýně v srpnu 1930. Pomník 5 000 padlých orlů navštívil světelný průvod orlů v sobotu večer a během nedělního dopoledne po bohoslužbě zapěly pěvecké sbory.

Třicátá léta byla velmi úzce spjata s brannou výchovou. Již od roku 1929 se jednalo o důležitosti branné výchovy pro muže a ženy ve věku od 14 do 50 let ve školách, v tělovýchovných a sportovních organizacích. První kurz branné výchovy ve spolupráci s vojenským doprovodem se konal ve Šrámkově župě v Olomouci. Výcviku se podrobilo 90–126 účastníků. Kurz byl tak úspěšný, že dostal pochvalu od ministerstva národní obrany.⁵⁷

Rok 1931 byl rok klidu, když to budeme brát z hlediska velkých akcí. Podle vojenského vzoru byla v jednotách zaváděna pořadová cvičení. Po celé republice se začaly zakládat nové katolické spolky, které se též zabývaly tělesnou výchovou a sportem, akorát měly různé názvy. Na mezinárodní schůzi v dubnu 1931 v Paříži byl i český zástupce František Leiner, kterého zvolili za místopředsedu Unie. Podle statistik moc nových orlů nepřibýlo a ve srovnání s rokem 1923 se dokonce počet členů snížil. V časopise Orel tuto událost odůvodnili tím, že během války nebyly tak plodné roky obecně.⁵⁸

Československý Orel jako první z hlediska tělovýchovných spolků zavádí v roce 1932 povinnou brannou výchovu ve svých jednotách. Vydával odborné příručky, které byly velmi kvalitně zpracované, pořádali branné školy, vytvářeli osnovy branné výchovy a její ideologii. Rok 1932 byl také označován rokem žactva, kterému byla věnována větší pozornost. Dále se Orel zabýval politickou situací. Ta v tuto dobu nebyla v Evropě vůbec příznivá, jelikož se začínala projevovat diktatura německého říšského kancléře Adolfa Hitlera. V našich zemích nastal ústup katolicismu, dle statistik klesali katoličtí věřící jak v Čechách, tak na Moravě. V časopise Orel bylo zdůrazňováno,

⁵⁷ Orel.cz. (2023, 17. ledna). *30. léta Orla*. http://www.orel.cz/?ukaz=30_leta_orla

⁵⁸ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 272–285.

aby byli lidé v pohotovosti kvůli hrozícímu nebezpečí, a také podstatu branné výchovy z důvodu možné budoucí ochrany státu.⁵⁹

Během roku 1933 byly zavedeny orelské poutě v den konání hostýnské pouti i na dalších 12 poutních místech. Pospíšilova župa uspořádala v září téhož roku pouť do Říma. V Římě svatý Otec Pius XI. přijal poutníky Phdr. P. Augustina Schuberta a Václava A. Nesnídala, vzdal jim hold za jejich oběť a námahu přivést sem orly a poslal orlům ocenění: *„Radujeme se, když na vás hledíme, neboť vidíme, že svým šatem vyznáváte ve své vlasti katolickou víru přede všemi odpůrci. Ale i vaše jméno je tolik významné. Nazýváte se Orly. A Orel není pouhé jméno. Orel znamená boj, a sice boj o vítězství křesťanské myšlenky. Orel je také znakem evangelisty sv. Jana a znamená vysoký vzlet myšlenek. Tak je vaším úkolem, nejmilejší synové a nejmilejší dcery, boj o křesťanský život v každém ohledu. Proto také nepečujte o dokonalost pouze tělesnou, nýbrž také o křesťanskou dokonalost duše. Uskutečňujte heslo „zdravý duch ve zdravém těle“. Stáváte se tak vojskem, jehož šiky přinesou do vaší vlasti mírumilovné myšlenky.“*⁶⁰

V roce 1934 se začalo spekulovat o snaze připojit české a moravské Sudety k německé říši ze strany Německa. V Brně se konal pětidenní kurz branné výchovy, kde přednášeli i vojáci.⁶¹

Během roku 1935 stále více přibývala branná výchova. V tomto roce se do osvětové činnosti zařadily i oslavy 85. narozenin prezidenta republiky Tomáše G. Masaryka. Zhoršovaly se vztahy mezi brněnským a slovenským Orlem a vygradovalo to tak, že v listopadu odešli zástupci Slovenska ze zasedání se slovy ukončujícími spolupráci s brněnským ústředím.

Zpráva z prosince 1935 o rezignaci prezidenta T. G. Masaryka zasáhla i orelstvo, které si ho velmi vážilo. Novým prezidentem byl věrný spolupracovník Masaryka, Edvard Beneš. Na konci roku měl Orel 160 289 členů a skládal se z 1 239 jednot.⁶²

Propagační orelská akce v roce 1936 vedla k tomu, aby získala nové členy. V tomto roce se předsednictvo sešlo s prezidentem republiky Dr. E. Benešem a slíbilo

⁵⁹ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 286–300.

⁶⁰ Orel.cz. (2023, 17. ledna). *30. léta Orla*. http://www.orel.cz/?ukaz=30_leta_orla

⁶¹ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 320–338.

⁶² Orel.cz. (2023, 17. ledna). *30. léta Orla*. http://www.orel.cz/?ukaz=30_leta_orla

mu, že budou vždy hájit samostatnost Československé republiky a plnit povinnosti k tomuto státu. Beneš ocenil jejich oddanost, poděkoval jim a promluvil o náboženství, jako pevném základu lidského charakteru. Vedle Hostýnské poutě se konala i pouť na Velehradě, kde bylo necelých 10 000 orlů v krojích a dorazily sem i jednoty z Vídně a Slovenska. Ve Vídni v červnu 1936 byla Mezinárodní unií katolické tělovýchovy uspořádána hromadná cvičení a závody. Orelskou výpravu čítající 441 účastníků doprovázel jako vedoucí Dr. Rostislav Slavotínek. Největší úspěch měli naše ženy a atleti. Ženy předvedly rytmickou skladbu v úborech a cvičení bylo označováno za zlatý hřeb závodů. Dále se v roce 1936 začal Orel zabývat organizací volnočasových aktivit orelské mládeže. Zavedl nové odvětví „Orelská rekreační akce,“ která se odehrávala na táborech a pod stany v přírodě. Toto odvětví mělo pomáhat vychovatelům vyřešit otázky ohledně výchovy, zdravotní, organizační, tělocvičné a právní stránky.

Obrázek 13

Skupinové foto - Orel Mladá Boleslav, 1936⁶³

⁶³ Zdroj: <https://sarepta.cz/orel-1>

Politická situace v roce 1937 byla okolo Československé republiky napjatá. Orlové ovšem stále plánovali akce dál. Další velkolepou akcí měl být III. slet v roce 1939, 10 let po Svatováclavských slavnostech. Tentokrát měl mít slet patrona sv. Vojtěcha. Důvodem bylo to, že se povedlo po 900 letech přenést jeho ostatky z Polska do Prahy. V tomto roce přišla velmi smutná zpráva, kdy 14. září 1937 zemřel ve věku 87 let, bývalý prezident T. G. Masaryk. Jeho pohřbu se zúčastnilo 800 orlů v krojích.⁶⁴

Náčelnická rada Československého Orla uspořádala ve všech župách českých i na Moravě obecné závody na náradí a v lehké atletice, které byly přípravou pro III. orelský slet v Praze následujícího roku. Tyto závody se konaly 11. září 1938. Tělocvičný závod byl rozdělen na obecný a sdružený pro muže, dále pak obecný závod pro dorost, ženy a dorostenky. Na začátku závodů promluvil z rozhlasu náčelník Československého Orla Dr. Vojtěch Jílek, který kladl důraz na to, že Orelstvo je připravené duševně, tělesně, ale i k obraně národa a státu. V tu dobu totiž panovaly těžké poměry v pohraničních župách. Pražské Orelstvo se shromáždilo na Strahově.⁶⁵

Na východě republiky v Podkarpatské Rusi přibývali členové Orla. Během zimy a jara 1938 zde bylo založeno 43 orelských jednot, hlavně z důvodu možnosti provádět brannou výchovu i na východě republiky. V německém pohraničí to začínalo být špatné, jelikož konflikty mezi Čechy a Němci se stupňovaly a dokonce došlo i na přestřelky. Výjimečný stav vyhlásila Česká vláda 23. září 1938 na některých pohraničních místech. Rozhlasem vyzvala do pohotovosti orly ve věku od 17 do 50 let. 23. září 1938 byla vládou Československé republiky vyhlášena mobilizace. Orli měli být po ruce policejním a politickým úřadům.

Dne 29. září 1938 se konala Mnichovská dohoda velmocí, tzv. konference „o nás, bez nás,“ kde se sešli zástupci z Anglie, Německa, Itálie a Francie. Československo bylo poraženo a zrazeno spojenci a muselo dle nařízení vydat pohraniční oblasti s německými obyvateli Německu. Vláda se radila s prezidentem Benešem ohledně nařízení a rozhodla se na požadavky mnichovské dohody raději přistoupit. Pro Československého Orla to znamenalo ztrátu dvou moravských žup.

⁶⁴ Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948*. Orel, s. 355–405.

⁶⁵ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), VIII., 1938, č. 10, s. 6.

V Čechách a na Moravě se jednalo o 160 jednot s 15 293 členy a na Slovensku ztrátu 24 jednot s 6 376 členy. Československá republika se snažila žít dále a svobodně. Pár dní po přijetí požadavků Mnichovské dohody se prezident vzdal své funkce a odletěl do USA. Jeho nástupcem byl zvolen Dr. Emil Hácha. V prosinci 1938 na schůzi ústřední rady v Brně bylo dohodnuto, že vzhledem k politické a hospodářské situaci, se plánovaný slet v roce 1939 v Praze konat nebude.⁶⁶

Druhá světová válka a zákaz Orla nacisty

Po Mnichovské dohodě a přistoupení na požadavky velmocí se zdálo, že bude rok 1939 klidnější a je zachráněn evropský mír.

Začalo ale docházet k mnoha změnám v různých oblastech, samozřejmě i v oblasti tělesné výchovy a sportu. Nová vláda chtěla sjednotit tělovýchovné organizace a Sokol se nabídl, že by byl hlavním sjednocovatelem. Toto se nelíbilo Československému Orlu, který sepsal pamětní list pro prezidenta republiky Dr. Emila Hácha a ostatní členy vlády, kde zdůraznili důvod, proč se Orel nemůže sloučit s jinými spolky a musí zůstat samostatný. Chtěl totiž nadále vést mládež k Bohu, církvi a národu.

V březnu 1939 začalo Hitlerovo Německo jednat. Maďarsko začalo okupovat Podkarpatskou Rus. I když se prezident Dr. Emil Hácha chtěl vyhnout tragickému vývoji, 15. března 1939 podlehl psychickému nátlaku Adolfa Hitlera a udělil souhlas s okupací českých zemí. Čechy ze Slovenska vyhnali, což znamenalo konec činnosti Československého Orla na Slovensku i v Podkarpatské Rusi. 16. března 1939 vyhlásil Adolf Hitler Protektorát Čechy a Morava. Prezidentem zůstává i nadále Emil Hácha, ovšem pravou moc nad celým územím měl Konstantin von Neurath, říšský protektor.

Výnosem ministerstva vnitra z 29. března 1939 bylo nařízení o rozpuštění orelských branných oddílů a odevzdání zbraní, které byly jednotám poskytnuty od armády, aby mohly trénovat brannou výchovu v Orlu. Orel se překvapivě v českých zemích udržel až do roku 1941 a po celou dobu se snažil vyvíjet tělovýchovnou, kulturní

⁶⁶ Orel.cz. (2023, 17. ledna). *Ohrožení československé republiky*. http://www.orel.cz/?ukaz=ohrozeni_republiky

i duchovní aktivitu. Hlavou Orla se stal František Leiner, který nahradil starostu J. Šrámka. Ten utekl v roce 1939 do Velké Británie.

Celostátní přespolní běh se konal 8. října 1939 v Praze, kde české sportovce povzbuzovaly podél trati davy občanů. Cenného vítězství dosáhl orelský běžec Jan Haluza, který jako první proběhl cílovou páskou.

Život v protektorátu byl zpočátku klidný, poté nastala první vlna zatýkání, masové protesty, které vyvrcholily 28. října 1939, kdy byl zastřelen vysokoškolský student Jan Opletal. Jeho pohřeb vyvolal v nacistech podnět k uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939.⁶⁷

Orel v protektorátu nebyl ihned zrušen, ovšem musel ukončit činnost branných oddílů a odevzdat všechny zbraně určené k výcviku. Na konci roku 1939 byla v Brně, Zlíně a v Praze provedena orelská vzdělavatelská škola.⁶⁸

Na počátku roku 1940 se řešila otázka, jak pokračovat v orelské práci a co jim vlastně bude dovoleno. Byla uspořádána tradiční Hostýnská pouť v srpnu 1940. Na této pouti kázal P. PhDr. Augustin Schubert, pro kterého si po pouti přišlo Gestapo. Život v jednotách pokračoval téměř v klidu dál, dle pokynů žup a od ústředí. Orel i nadále organizoval závody a akce, jen to ztrácelo intenzitu, jelikož se lidé vyhýbali sjednocování. Podporu Orli dostávali z londýnského rozhlasu, kde k nim promlouval orelský starosta Jan Šrámek.

V roce 1941 Orel pokračoval ve svých tradičních aktivitách. Rekordní účast byla na mistrovství orlic ve volejbale, dále proběhly nářadové závody, závody v lehké atletice, lyžařská cvičení nebo divadelní festival. V květnu 1941 Orly zasáhla zpráva o zatčení náčelníka Orla Dr. Vojtěcha Jílka. Důvodem zatčení ovšem nebyla činnost v Orlu, ale jeho působení v protifašistické organizaci obrany národa.⁶⁹

⁶⁷ Orel.cz. (2023, 17. ledna). *Ohrožení československé republiky*.
http://www.orel.cz/?ukaz=ohrozeni_republiky

⁶⁸ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze].

⁶⁹ Orel.cz. (2023, 17. ledna). *Druhá světová válka – zákaz Orla*.
http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_zakaz_orla

Obrázek 14

Pamětní deska MUDr. Vojtěcha Jílka⁷⁰

Nejsilnější událostí roku 1941 bylo, když nastoupila německá armáda proti Sovětskému svazu. Český národ musel začít věřit sám sobě, kdy v době stanného práva bylo popraveno několik tisíc českých lidí. Bohužel přišla i smutná zpráva z rozhlasu, když se z něj orli dozvěděli o zastřelení náčelníka MUDr. Jílka.

Policejní ředitelství v Brně výměrem zastavila činnost Československého Orla na Moravě v listopadu 1941. Zajistili jejich jmění, uzavřeli spolkové domy a úřadovny. Tímto výměrem ale nebyla dotčena činnost Orla v Čechách. Ten se rozpuštění dočkal v září 1942 s důvodem takovým, že jeho činnost nebyla pro říši přátelská.

„Nejkrásnějším vyjádřením lásky k církvi, vlasti a národu byla známá apostrofa národního buditele ThDr. Františka Sušila: Víra a vlast, ty v mých sestery miluji

⁷⁰ Zdroj: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_objektu&load=104

*se nadrech, každá pŕl, každá má srdce moje celé. A tato slova byla plným vyjádřením programu Orla po celé 20. století“.*⁷¹

V období války 1939–1945 Orli dokazovali svou lásku k vlasti, která často končila i obětí života. Velkou výhodou členů Orla pro odbojovou činnost bylo to, že měli zřízené orelské branné oddíly, kde si procházeli vojenským výcvikem. Výcvik například zahrnoval orientaci v mapách, odhady vzdáleností, hod granátem, plížení, běh přes překážky aj. Nejnadšenější propagátor branné výchovy byl br. František Leiner.

Do protinacistického odboje na našem území se zapojily všechny velké tělovýchovné organizace – Orel, DTJ a Sokol. Po roce 1941 narůstal odpor proti německým okupantům a byly prováděny odvážné destrukce hospodářského a vojenského charakteru. Díky těmto událostem byl povolán do Prahy nový protektor, který byl fanatickým nacistou, Reinhard Heydrich. Ihned vyhlásil stanné právo. A začaly padat životy, kdy byli orelišti popraveni, zatčeni nebo posláni do koncentračních táborů.⁷²

Exilová vláda v Londýně v čele s předsedou Dr. Janem Šrámkem bojovala za obnovu vlasti a její svobodu. Exilová vláda spolu s exilovou armádou v Anglii poslala v letech 1941 a 1942 hned několik výsadkových skupin parašutistů, které měly za úkol odstranit R. Heydricha. Sedmi českým parašutistům se povedl atentát na tohoto říšského protektora. Čtyři z nich byli členy Orla. Jmenovitě to byl J. Kubiš, J. Bublík, J. Gabčík aj. Valčík. 27. května 1942 Jan Kubiš hodil pod projíždějící automobil, ve kterém seděl R. Heydrich, plastickou trhavinu. 4. června 1942 Heydrich umírá. Tito parašutisté se potom ukryli v pravoslavném chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze. 18. června 1942 byl jejich úkryt vyrazen a všichni byli usmrceni.⁷³

⁷¹ Orel.cz. (2023, 12. března). *Orelský protinacistický odboj za 2. světové války 1939-1945*
https://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_orlesky_odboj

⁷² Orel.cz. (2023, 17. ledna). *Druhá světová válka – zázak Orla*.
http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_zakaz_orla

⁷³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 363.

Obrázek 15
*Parašutisté atentátu na Heydricha*⁷⁴

Atentát byl zařazen mezi nejvýznamnější odbojové činy, dokonce evropského významu. Po smrti Heydricha byl na jeho pozici dosazen K. Daluge, jako nový protektor. Bylo vyhlášeno opět stanné právo a byla zahájena akce, která nesla název „heydrichiáda.“ Nacistické běsnění nabíralo na síle a v červnu 1942 byla vyhlazena obec Lidice, poté i Ležáky. Muži byli postříleni, ženy a děti poslány do koncentračních táborů, ze kterých se jen minimum po válce vrátilo.⁷⁵

Stručná historie Československého Orla od roku 1945 do současnosti

Druhá světová válka byla konečně 9. května 1945 u konce. Brno, které bylo sídlem ústředí Československého Orla, bylo osvobozeno již v dubnu. Díky tomu nastala druhá obnova Československého Orla v období 1945–1948.

Když Orla nacisti v roce 1942 zakázali, začali Němci odvážet z ústředí vybavení jako knihovnu, archiv, nábytek, ale i spisový materiál nejspíše do Prahy. Na konci války

⁷⁴ Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/sedm-parasutistu-hrdinne-zemrelo-v-krypte-chramu-sv-cyrila-metodeje>

⁷⁵ Orel.cz. (2023, 12. března). *Orelský protinacistický odboj za 2. světové války 1939-1945* https://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_orlesky_odboj

byla budova ústředí Orla při bombardování Brna anglickými letci úplně zničena. Oprava nebyla možná a muselo se najít nové místo pro schůze předsednictva. Nejprve se začala využívat místnost v budově Občanské tiskárny, v září 1945 se pak našla místnost větší na Veveří. Zde ústředí sídlilo až do doby, než byl Orel komunisty zrušen.⁷⁶

Po porážce nacistického Německa v osvobozené československé vlasti roku 1945, Orel vstával k novému životu a musel složitě budovat někdejší struktury, které byly výrazně oslabeny válečnými ztrátami. Popravou skončil život mnoha orelským bratrům a sestrám, ale ztráty byly i dokumentační, nemovitostní a hmotné zázemí bylo bohužel v troskách. Sídlo orelského ústředí v Brně, které bylo ve Šrámkových domech ve Francouzské ulici, bylo nálety přeměněno na ruiny. Obnovitelé se potýkali s administrativní nesouvislostí, jelikož jim Němci po rozpuštění Československého Orla všechny spisy, archiv a další dokumenty zabavili a převezli do zahraničí neznámo kam. Z této doby zmizelo mnoho pramenů ohledně zápisů ze žup, ústředních orgánů, agendy jednot, a to vše v důsledku válečné ztráty.

Postupným osvobozováním krajů začínala v nich současně i obnova jednot a žup Čsl. Orla. Nastala také snaha o sjednocení všech tělovýchovných a sportovních spolků v jeden celek s názvem Sokol. Byl založen Ústřední národní tělovýchovný výbor. Ovšem 24. května 1945 bylo v tisku uveřejněno prohlášení o zrušení rozpuštění Orla a Orel obnovuje samostatnou činnost. Odmítá vstup do Ústředního národního tělovýchovného výboru a začíná tvrdě bojovat o samostatnost.

Ačkoliv byla existence Orla brána státní správou na vědomí až v únoru 1946, Orel ve svých činnostech začal pracovat ihned po osvobození. Velmi brzy do orelských řad hlásilo okolo 100 tisíc členů.

Na 6. června 1945 bylo v Praze svoláno první zasedání ústřední rady. Dostavil se i starosta Orla br. Dr. Šrámek, který zasedání zahájil takto:

„Byl jsem poměry donucen vzdáti se v roce 1939 funkce starosty Orla. Učinil jsem tak písemně krátce před svým odjezdem do zahraničí. Měl jsem o vás obavy,

⁷⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 368–369.

*proto jsem též v dopise uvedl starší datum. Dnes se zase cítím starostou Orla a v této funkci zahajuji prvé historické zasedání ústřední rady.*⁷⁷

První orgán Orla, který se sešel a chtěl navázat plynule na předešlou organizaci, měl reprezentativní zastoupení v podobě: F. Leiner, J. Polák, P. K. Fanfrdla, J. Hanuš, R. Slavotínek, L. Hudečková, V. Kučera. Dále se zúčastnili zástupci z již obnovených žup – Brynychovy, Pospíšilovy, Sedlákovy, Sušilovy, Metodějovy, Velehradské a Šrámkovy. Od počátku obnovy byly hnací silou dvě nejsilnější české župy, a to východočeská a střeďočeská.

Po roce a půl trvajícím jednání byla svolána 16. listopadu 1946 ustavující valná hromada Československého tělovýchovného svazu. Na této schůzi byly schváleny stanovy, díky kterým bylo založeno čtyřicet organizací tělovýchovných, sportovních, turistických a junáckých. Hlavním cílem těchto organizací má být zlepšení tělesného zdraví, co největší rozvoj a zdokonalení tělesné výchovy ve všech jejích odvětvích. Československý Orel měl velké zastoupení v ústředních orgánech Československého tělovýchovného svazu. Velká pozornost byla věnována uspořádáním ústředních škol pro výchovu ideových a organizačních členů v jednotách a župách. Školy byly uspořádány v Praze, Brně, Hradci Králové, Zlíně, Opavě, Českých Budějovicích a Olomouci.

Náš první slet, tak byla pojmenována orelská pouť na sv. Hostýně. Konala se 24. a 25. srpna 1945, kde se po čtyřech letech zákazu setkalo 25 000 poutníků. Byl zde vidět proud proseb a modliteb k Panně Marii Svatohostýnské pro úspěšnou druhou obnovu Československého Orla.

Nastal problém s nedostatkem slavnostních krojů, cvičebních úborů, odznaků, který ubíral na kráse během veřejných cvičení nebo na jednáních župních a ústředních orgánů. Na zasedání Ústřední rady 23. června 1946 byla vypsána veřejná soutěž na nové odznaky, slavnostní kroje a cvičební úbory pro všechny kategorie. Soutěž byla ukončena v únoru 1947. Nové kroje měly, oproti prvorepublikovým, změnu hlavně

⁷⁷ Orel.cz. (2023, 14. března). *Druhá obnova Čsl. Orla 1945-1948*.
https://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla

v barvě, kdy byla vypuštěna olivově zelená barva, kterou nahradila velkou mírou modrá barva.⁷⁸

Obrázek 16
*Odznak Československého Orla*⁷⁹

Podmínkou pro správně fungující tělovýchovné organizace bylo stanovení pevného cvičebního řádu, který museli splňovat všichni cvičící členové. „*Tělesná výchova se členila na 1. Tělesnou výchovu základní, 2. Tělesnou výchovu speciální a 3. Tělesnou výchovu v přírodě. Dvě hodiny činily minimální týdenní cvičební závazek členstva. První hodina musela být povinně věnována základní tělesné výchově. Druhou hodinu bylo možné provést variabilně a naplnit ji hrami či sporty podle zájmu členů resp. cvičení pod širým nebem, v přírodě atd. Br. Josef Papež z náčelnické rady doporučoval přenést na mládež odpovědnost za rozhodování a pověřovat ji plněním*

⁷⁸ Orel.cz. (2023, 14. března). *Druhá obnova Čsl. Orla 1945-1948.*

https://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla

⁷⁹ Zdroj: Fotografie převzata z Archivu Orla.

úkolů. Vytvářet v oddílech mladých samosprávné a samostatné prostředí. Tím si měli žáci a dorostenci zvykat na budoucí roli funkcionářů. Základní jednotkou kolektivu mladých bylo družstvo, jehož vedoucím měl být žák nebo dorostenec schopný organizační práce. Souhrn družstev jedné kategorie (např. žáků) tvořil čet, již velel dospělí vedoucí, ten dozoroval a reguloval činnost vedoucích družstev.“⁸⁰

První mistrovství po obnově Orla v lehké atletice se konalo v červenci 1946 na hřišti jednoty Brno. Pět let pauzy zapříčiněné válkou bylo velmi znát. Na mistrovství byla slabá účast, ale i slabé výkony. Tohoto mistrovství se zúčastnili pouze orlové ze žup moravských.

V prosinci 1946 byl zvolen pražský arcibiskup ThDr. Josef Beran, dlouholetý vězeň z Dachau. Při cestě do katedrály sv. Víta Matyášovou branou byl slavnostně doprovázen orelskou stráží ve slavnostních krojích.

Na počátku roku 1947 vstoupil v platnost nový zákon o branné výchově. Bylo čerpáno z branného zákona z roku 1937, ale praktická část nedosáhla stejné úrovně. Prvky z branné výchovy byly zařazeny do tělesné výchovy v přírodě, tělovýchovných kurzů a do programů prázdninových táborů jednot a žup. Ze zasedání ústřední rady Československého Orla v lednu 1947 bylo doporučeno VIII. valnému sjezdu Orla, aby byl další slet Orelstva naplánován na rok 1949 v Praze.⁸¹

Převratným významem se stalo přijetí pozvání do čestného předsednictva XI. všesokolského sletu. Za dob první republiky by něco takového nebylo žádoucí ani možné. Avšak válečná zkušenost a oběti z obou organizací změnily jejich postoje. Ústřední rada jmenovala do sletového předsednictva náčelníka Orla R. Slavotínka a náčelnici žen L. Hudečkovou.

Poté se orlové, sokolové a členové DTJ objevovali na veřejných národních a tělocvičných slavnostech společně. Sokol, orel a dělnický tělocvikář pochodovali v průvodu v jedné řadě.⁸²

⁸⁰ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 374.

⁸¹ Orel.cz. (2023, 14. března). *Druhá obnova Čsl. Orla 1945-1948*.
https://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla

⁸² Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 370.

Osmý řádný valný sjezd Československého Orla byl uskutečněn 31. července 1947 v Brně. Od posledního sjezdu uplynulo dlouhých 9 let. Ze zdravotních důvodů se nemohl zúčastnit starosta Orla Dr. Jan Šrámek, a proto jednání zahájil náměstek F. Leiner. Na tomto sjezdu se projednávaly návrhy ze zasedání ústřední rady. Nejdůležitějším bodem jednání bylo schválení návrhu o upořádání orelské slavnosti v Praze v roce 1949.

Bohužel rok 1948, ani 1949, nebyly dle představ organizátorů a historicky třetí slet kroměřížský dokonce nebyl realizován.

VIII. sjezd byl uskutečněn v době, kdy bylo v župách nejvíce napilno. Konaly se župní slety, které odrážely připravenost funkcionářů a cvičenců, co se týkalo duchovní a tělovýchovné stránky pro tak velkou akci. Od roku 1939 se nekonala veřejná cvičení, ani okrsková a nyní byla krátká doba pro nácvik cvičení na masovém vystoupení. Na mnoha místech se konala veřejná cvičení z důvodu odhalení pamětních desek padlých orlů, kteří svými hrdinskými činy obětovali život za svobodu vlasti. Slavnosti byly krásné a byly pořádány s pomocí sokolů, skautů, armády a legionářů. Téměř všechny župy uspořádaly v roce 1947 župní slety.⁸³

Obrázek 17

Župní slet Orla v Hradci Králové 1947⁸⁴

⁸³ Orel.cz. (2023, 14. března). *Druhá obnova Čsl. Orla 1945-1948*.

https://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla

⁸⁴ Zdroj: Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Úspěšné župní slety vyvrcholily sletem Orelstva 24. a 25. srpna 1947 na sv. Hostýně. Účast byla velká a 50 000 poutníků šlo vzdát poctu a poděkování k Panně Svatohostýnské za to, jak nad nimi držela ochranu a za duchovní posilu. Do budoucna ji prosili o vytrvalost a věrnost, aby neopadalo orelské nadšení z úkolů, které je čekají. Z tohoto velkolepého shromáždění vykvetl návrh, aby se znovu postavil Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze, který byl v roce 1918 stržen.

Nastala zde i otázka o obnově Orla na Slovensku. Slovenští zástupci na Hostýnské pouti zmínili, že je na Slovensku silné hnutí, které má pro orelskou myšlenku. Bohužel nedošlo k plánovanému jednání a Orel na Slovensku v letech 1945-1948 nebyl obnoven. Orel na Slovensku byl obnoven až po dlouhých 53 letech v roce 1992.

Velkou mírou pro aktivitu Orla v Praze, konkrétně v Pospíšilově župě v roce 1947, bylo založení vysokoškolské jednoty v Praze. Na konci roku 1947 se v Brně sešlo 100 vysokoškolských orlů a založilo svůj vlastní odbor Orla při jednotě Brno I. S brněnskými i pražskými vysokoškoláky bylo počítáno v přípravě slavností v Praze v roce 1949 na zodpovědných místech.

V roce 1946 byla po velkých bojích dovolena divadelní činnost v orelských jednotách. Divadelní činnost měla obohacující význam životů v obcích to jak po stránce kulturní, tak pro některé i finanční. Také loutkářství bylo na rozmachu. Na konci roku 1947 bylo evidováno 214 orelských loutkových scén. V roce 1947 se orelské jednoty rozrostly o 231 nových jednot.

Velký rozmach měla odbíjená, která se zásluhou studentů velmi rozšířila. Konalo se plno závodů i mistrovství, a to jak pro muže, tak i pro ženy. Stolní tenis dokonce dosáhl světové úrovně v pražských jednotách. V zimě se konalo odborné školení v lyžování. Zúčastnilo se ho 112 mužů a 38 žen. Bohužel tito instruktoři své umy již v praxi nezhodnotili, jelikož se naplánované mistrovství neuskutečnilo.⁸⁵

„23. ledna 1948 přijal kancléř ČSR Jaromír Smutný delegaci Československého Orla, kterou tvořili jednatel Dr. Jan Pištělák, náčelník Bohuslav Koukal, náčelnice Marie Kubičková a člen osvětové rady Dr. Josef Jurák. Delegace přivezla vyznamenání,

⁸⁵ Orel.cz. (2023, 17. března). *Hostýnská pouť 1947 – Konec etapy Čs. Orla 1945–1948.* http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pouty_1947

keré p. prezidentovi, Dr. E. Benešovi, udělil VIII. sjezd Čs. Orla: zlatou medaili „Orel zásluze“ a diplom, umělecká díla akademického malíře Marka. Orelstvo tímto gestem projevilo úctu a díky prezidentu republiky, který měl velký vliv při slučování tělovýchovných organizací, když podpořil samostatnost Orla a jeho právo na náboženskou výchovu svých členů. Orelstvo vzdalo úctu prezidentu Budovateli a Československé republice. V přátelském hovoru se členy delegace pohovořil kancléř o organizačních záležitostech Orla, o připravovaných slavnostech v Praze 1949, o spolupráci s DTJ a Sokolem, zajímal se o orelský odboj za 2. světové války. Pan prezident byl po nemoci, jeho rekonvalescence probíhala dobře, ale hromadné návštěvy byly omezovány, a proto nemohl přijat orelskou delegaci osobně.⁸⁶

Obrázek 18

J. Smutný při přijímání nejvyššího orelského vyznamenání z rukou Dr. J. Pištěláka. Na spodní fotografii je J. Smutný při rozhovoru s M. Kubičkovou, Dr. J. Pištělákem, Dr. J. Jurákem a B. Koukalem⁸⁷

Poslední číslo časopisu OREL vyšlo 23. února 1948. Psalo se v něm o Orelských slavnostech, které měly začínat 29. února mší svatou, kterou bude vykonávat

⁸⁶ Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. [Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích], s. 43–44.

⁸⁷ Zdroj: Orel (Ústřední list Československého Orla), XXIX., 1948, č. 2, s. 24–25.

ThDr. Josef Beran, arcibiskup Pražský. 21. a 22. února byl naplánován nácvik žáků v Praze. Br. Papež na tyto dny vzpomíná a říká, že nikde nikdo na místě nácviku nebyl. Pražené věděli, oč jde. Probíhaly totiž únorové události, kdy se konal 22. února sjezd závodních rad, kde byla požadována demise ministrů, kteří se pokoušeli postavit proti politice Gottwaldovy komunistické strany. Nastal komunistický puč a převzetí moci. To byl tzv. začátek konce úspěšného Československého Orla v letech 1945-1948.⁸⁸

Když komunisté převzali moc 25. února 1948, v Orlu se také dostalo podobnému procesu. Komunisté využili ochoty některých členů a díky jejich spolupráci založili akční výbory, aby je mohli převzít zevnitř.⁸⁹ V tento den přijal demisi prezident Dr. Edvard Beneš od ministrů národní socialistické strany, Československé lidové a slovenské strany demokratické. Také podepsal jmenovací dekrety nových členů vlády v čele s Klementem Gottwaldem, jež byl předsedou komunistů. V tomto týdnu podepsalo statisíce československých občanů přihlášku do komunistické strany. Bylo to zbabělé chování, jelikož takhle zaprodali nově obnovenou republiku na dlouhých 42 let.

Některým občanům nebylo lhostejné, aby žili zase svobodně. Rozhodli se režimu postavit, většinou marně a potýkali se s nelidskými rozsudky jako za německého nacismu.

Katolický tábor i Československý Orel po 42 letech, kdy byl zakázaný, utrpěl ztráty kvantity. Komunistický režim zničil, co se dalo. Nejvíce utrpělo lidské myšlení a mezilidské vztahy. Bude mnoha práce s tím, aby se to znovu napravilo a vrátilo do starých kolejí, samozřejmě s pomocí Božího požehnání.

Československý Orel začal zakládat akční výbory. V březnu 1948 se měly přihlásit spolky, které by chtěly pokračovat ve svých činnostech. Orel se samozřejmě přihlásil, ovšem marně. Nebyl přijat, a tudíž jeho majetek byl předán, kanceláře ústředí převzaty a akční výbor ukončil svou činnost.

⁸⁸ Orel (Ústřední list Československého Orla), XXIX., 1948, č. 3, s. 40

⁸⁹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 392.

Dne 15. června 1948 byl Orel zrušen nařízením ministerstva vnitra, ale nikdo o tom neměl ani tušení. Předseda akčního výboru Orlu pronesl ve své svědecké výpovědi toto: „Akční výbor Orla skončil svoji činnost kolem 1. 11. 1948 a Čsl. Orel byl zrušen podle výnosu Národní Bezpečnosti ze dne 15. června 1950. Budeme podle tohoto úředního prohlášení používat datum 15. června 1950 za den zákazu Orla komunistickým režimem.“⁹⁰

Historické události Orla se na dlouhou dobu zastavily hostýnskou poutí. Členy Orla čekala nejistota a zákaz spolkové činnosti. Stále věřili a modlili se k nebi, ale jejich naděje se rozplynula během zabavování majetku, odevzdávání dokumentace a v neposlední řadě se zákazem veřejného vystupování. Komunisté Orla považovali za protirežimní a další akce jim již nechtěli tolerovat.

Definitivní tečka existence Orla je datována na 15. června 1950, avšak Orel více než dva roky předtím již nepracoval. Administrativní zrušení organizace mělo velké zpoždění oproti její reálné likvidaci.⁹¹

Úřední likvidací Orla nebo zatčením jeho předních představitelů se Orel zcela neodmlčel. Existovalo tzv. orelské podzemí, které pomáhalo hmotně a hlavně ukrývalo politicky stíhané osoby, kterým následně zajišťovali ilegální přechody přes hranice do Rakouska.⁹²

V květnu 1960 došlo k osvobození orelských činovníků, kteří byli vězněni, díky amnestii prezidenta republiky. V roce 1968 se změnila politická situace a byla zde šance pro spravedlivé zhodnocení hostýnské poutě z roku 1948 a dalších událostí z roku 1949 a 1950, jež způsobily odsouzení. S. Koukal požádal spolu s ostatními odsouzenými Orly, aby byl soudní proces obnoven a vyplatilo se.⁹³

O další obnovu Orla bylo pokoušeno v roce 1968. Byly vypracovány nové stanovy, které musely být přepracovány a znovu zaslány na ministerstvo vnitra. Vypadalo to, že 3. obnova Orla je na dobré cestě. Bohužel tuto snahu narušila sovětská

⁹⁰ Orel.cz. (2023, 20. ledna). *Zákaz činnosti Orla*. http://www.orel.cz/?ukaz=zakaz_cinosti_orla

⁹¹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 392–394.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Orel.cz. (2023, 17. března). *Hostýnská pout' 1947 – Konec etapy Čs. Orla 1945–1948*. http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pouty_1947

okupační vojska společně s armádami Varšavské smlouvy, které začaly v srpnu 1968 okupovat naši republiku. V srpnu se měla konat také tradiční Hostýnský pouť, která byla odvolána a i přes zrušení akce se zde sešlo 5 000 poutníků. Začínající normalizací orlové vzdali svou vůli pokračovat v úsilí vzkřísit Orla.⁹⁴

Po okupaci orlové poschovávali prapory, kroje, písemnosti a fotografie na lepší časy. Snažili se alespoň Orla uchovat ve vzpomínkách hmotně a duchovně, proto předávali své vzpomínky potomkům, zpívali si mezi sebou orelské písně a modlili se. O další obnovu se Orlové pokusili za dlouhých 20 let.⁹⁵

Po nekonečných 41 letech se zdá, že Orel opět ožívá. Od konce roku 1989 probíhala komunikace mezi novými zájemci a pamětníky. Silné české župy byly hlavním článkem v obnově hned po 17. listopadu 1989. Z dochovaných materiálů vychází, že jako první se k obnově přihlásila jihočeská Jirsíkova župa v listopadu 1989. Pár nadšenců Orla založili v Praze Klub přátel Československého Orla, který měl za úkol shromáždit kontakty, orelské pamětníky a přijímat nové zájemce o činnosti v Orlu.

Den skutečného obrození Orla je datován na 30. června 1990, kdy se v Brně konal sjezd Československého Orla. Sjezd se uskutečnil v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Brně. *Ze zpráv přípravného výboru stojí za zmínku registrace obnovené organizace, jež se uskutečnila u ministerstva vnitra podle zákona č. 83/90 Sb. ze dne 27. 3. 1990 o sdružování občanů. Orlu bylo přiřazeno registrační číslo VSP/1-1125/90-R.*⁹⁶

Po založení České republiky v roce 1993 vystupuje spolek jako občanské sdružení Orel České republiky. Hlavou Orla je od roku 2011 Ing. Stanislav Juránek a první místostarostkou je Ing. Miluše Macková. V roce 2017 má spolek 18 173 členů ve 23 župách a 242 jednotách. I na Slovensku je Orel opět aktivní a vystupuje pod názvem Slovenský Orol.⁹⁷

V roce 2018 probíhala v Hostýně oslava 70. výročí od hostýnské poutě v roce 1948. Poutě byla vedena v duchu hesla: „Pravdu nezměníš!“

⁹⁴ Orel.cz. (2023, 23. ledna). *Zákaz činnosti Orla*. http://www.orel.cz/?ukaz=zakaz_cinosti_orla

⁹⁵ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 401–402.

⁹⁶ Tamtéž, s. 402–403.

⁹⁷ Orel.cz. (2023, 24. ledna). *Ústředí Orla*. <http://www.orel.cz/?ukaz=ustredi>

V tištěné brožurce Orla s programem pouti se vrátili k historii a napsali: „V roce 1948 na svatý Hostýn připutovali Orli a Orlice po zákazu činnosti Čsl. Orla manifestovat za náboženskou svobodu a právo na život pro Čsl. Orla, katolickou tělovýchovnou organizaci, která se tak úspěšně prezentovala po své druhé obnově od roku 1946. Na 100 tisíc orelských poutníků zaplnilo vrchol Hostýnu, aby na orelském shromáždění požadovali povolení aspoň kulturně výchovné činnosti naší mládeže. V sobotu 28. srpna 1948 se odehrály na Hostýně demonstrace bývalých Orlů, dožadujících se obnovení činnosti. Přítomní členové bývalé náčelnické rady demonstranty uklidňovali, neboť se věřilo v obnovu činnosti. To však nevedlo státní bezpečnosti, aby nevytvořila z hostýnské pouti zločin velezrady proti státu a nepozavírala do vězení orelské vedoucí osobnosti. Orelská pouť, pořádaná šest měsíců po únorovém komunistickém převratu v roce 1948, měla dalekosáhlé následky. Byl vyvolán jeden z prvních velkých soudních procesů komunistického režimu, v němž bylo odsouzeno 18 členů náčelnických rad a ústřední kanceláře Čsl. Orla k vysokým trestům. Jak proces probíhal, jakým způsobem byla vynucována přiznání, nám dokazuje zpráva Dr. Jana Hanuše, kterou o Hostýně 1948 uvádí ve své obsáhlé knize „Orelské osobnosti“ u Bohuslava Koukala. Rozsudek státního soudu, odd. Brno, ze dne 24.6. 1949, byl B. Koukal uznán vinným pro zločin velezrady, spolčení se za účelem zničení a rozvrácení lidově demokratického zřízení a odsouzen k trestu těžkého žaláře v trvání 15 roků, peněžité náhradě za vězení, konfiskaci jmění apod....“⁹⁸

Obrázek 19

Pozvánka na Jubilejní výročí v roce 2022⁹⁹

⁹⁸ Orel.cz. (2023, 17. března). *Hostýnská pouť 1947 – Konec etapy Čs. Orla 1945–1948*. http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pouty_1947

⁹⁹ Zdroj: http://www.oreltelc.cz/Aktuality/54_Pou%C5%A5_Orla_na_svat%C3%BD_Host%C3%BDn

V současné době má Orel přes 18 000 členů, kteří jsou zařazeni v téměř 250 jednotách. Orel působí na celém území České republiky, které je rozděleno do 23 žup. Orel se aktivně zapojuje do sportovních struktur Evropy i České republiky. Dále je dlouholetým členem Mezinárodní katolické federace tělesné a sportovní výchovy, která má zkratku FICEP, a účastní se všech jejích akcí. Orel je i členem Všesportovního kolegia České republiky a má své zástupce v Českém olympijském výboru. Činnost Orla má základy v práci dobrovolníků, kteří se ve volném čase věnují dětem a mladistvým. Velký důraz stále klade na vzdělávání cvičitelů a trenérů, kdy se v posledních letech přes 300 z nich zúčastnilo školení pro trenéry a cvičitele. Sportovní činnosti jednot i žup jsou podporovány pořádáním ústředních akcí, kterých bývá na 40 ročně.¹⁰⁰

3.2 Orelské kroje

Vedle organizačních a přípravných sportovních prací je stejně důležitá otázka i oblečení, ve kterém se budou členi Orla prezentovat. Takovému oblečení se říkalo kroj. Kroje byly různé pro jednotlivé sportovní odbory, jelikož bylo samozřejmé, že při tělocviku bude třeba jiný šat než při jízdě na koni nebo například v lyžařství, skautingu nebo cyklistice. Kroj musel být praktický, ale také levný, aby si ho mohl dovolit každý a mohl se používat i při jiných než sportovních akcích.

¹⁰⁰ Orel.cz. (2023, 29. ledna). *Profil Orla*. https://www.orel.cz/?ukaz=profil_orla

Obrázek 20
*Orelské kroje - pánské*¹⁰¹

Obrázek 21
*Orelské kroje - dámské*¹⁰²

¹⁰¹ Zdroj: Pohlednice převzaty z Archivu Orla.

¹⁰² Tamtéž.

Prvorepublikový řádný stejnokroj se vyznačoval olivově zelenou barvou. Po první světové válce řádný stejnokroj vynechal olivově zelenou barvu a nahradil jí modrou. V roce 1946 byly ústředím stanoveny jednoduché stejnokroje, které byly označovány jako provizorium. Během provizoria na slavnostních krojích pracovala komise složená z absolventů uměleckoprůmyslových a textilních škol, zkušených krejčí a švadleny a další odborníci. Žačky prozatím nosily kroj z modrého šifonu, bílé ponožky a vlasy jim zdobila bílá stuha, namísto čepce. Dorostenky měly modré nabírané sukně, bílé halenky, bílé ponožky a polobotky. Základem obou stejnokrojů byly spolkové barvy modrá a bílá. Tento kroj byl jednoduchý a levný na pořízení, což bylo hlavním smyslem v poválečné době, kdy byla o textil nouze. Ženský kroj byl sestaven z překládané modré sukně, bílé halenky a také bílých ponožek. Žákův úbor se skládal z režných krátkých kalhot a modré košile. Dobrovolnými prvky kroje byla lodička, pásek a dlouhé punčochy, které zakrývaly celá lýtka a končily pod nohavicemi krátkých kalhot. Dorostenci nosili slavnostní stejnokroj šedozelené kalhoty i nadále, modrou košili, na hlavě lodičku stejné barvy jako kalhoty s modrým dýnkem, která byla opět dobrovolná. Dlouhé punčochy jako žáci neměli. Mužům zůstal slavnostní stejnokroj, kdy do spolkových průvodů nosili modrou košili s krátkými rukávy, bílé kalhoty a bílou vázanku. Byla možnost si vzít i černé kalhoty.¹⁰³

V dnešní době jsou členové Orla vyzýváni, aby si pořizovali slavnostní kroje a reprezentovali tak Orla ve společnosti. Současný základní stejnokroj je složen z čamary, což je kabát se zapínáním, šňůrami a domovenkou, čepice – lodička s orlím perem, dlouhých kalhot nebo u žen ze sukně. Barva je opět olivově zelená.¹⁰⁴

¹⁰³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 402–403.

¹⁰⁴ Orel. (2023, 25. února). *Stejnokroj*. <https://orel-zsv.g6.cz/img/stejnokroj.pdf>

Obrázek 22
*Současný slavnostní orelský kroj*¹⁰⁵

3.3 Orelská organizace

V této kapitole bude vysvětlena orelská organizace.

Druhy členstva

Členem nebo členkou Orla se může stát každý občan československého státu, pokud měl národnost slovanskou a byl věřícím křesťanem. Věková hranice byla stanovena od 17 let pro členy s členským právem, mládež měla rozmezí 14-17 let, bez členských práv a byla označována za dorost, orelské žactvo byla mládež mezi 8.-14. rokem. Žactvo muselo mít písemné svolení pro účast na spolkovém tělocviku a výchově od svých rodičů, popř. poručníků.

¹⁰⁵ Zdroj: <https://orel-zsv.g6.cz/img/stejnokroj.pdf?fbclid=IwAR1i0byZcDSYM6c9I0mxywgYd5FWkxLE8tHoEh3yteSZa0x2E0Vj1P3AS94>

Členové se dělili na:

- **cvičící** – člen musí přesně a vytrvale navštěvovat tělesná cvičení a dále plnit veškeré povinnosti členů,
- **činní** – členi, kteří se z nějaké příčiny nemohou účastnit spolkové tělocvičné práce, ale při ostatních činnostech jsou sto procentní,
- **přispívající** – osoby fyzické nebo právnické, tudíž nějaké spolky, společnosti, rodiny, které jeví zájem o hnutí a podporují jednotu pravidelně příspěvkem buď měsíčně, nebo ročně,
- **zakládající** – to byly osoby, které věnovaly Jednotě najednou nebo po částech nejméně 100 Kč za rok,
- **čestní** – to jsou takoví členi, kteří byli na valné hromadě Jednoty nebo na sjezdu Československého Orla pro vynikající zásluhy týkající se jednoty, orelského hnutí nebo katolického hnutí jmenováni.

Každý, kdo se hlásil do Orla, musel vyplnit přihlášku, vlastnoručně ji podepsat a odevzdat Radě jednoty. Rada jednoty, pokud uchazeče nevyločila, přesunula uchazeče na post čekatele, na kterém bude 3 měsíce. Během této lhůty se mohl uchazeč – čekatel zúčastňovat cvičení. Neměl právo nosit orelský kroj, odznak ani legitimaci. Tyto věci dostal až po vypršení čekací lhůty.

Členstvo zanikalo, když chtěl člen dobrovolně jednotu opustit nebo byl Radou jednoty vyloučen a toto vyloučení bylo následně schváleno předsednictvem Ústřední rady. Zaplacené členské příspěvky se vystoupenému nebo vyloučenému členovi nevracely, ani když byly zaplacený dopředu.

Všichni členové a členky Československého Orla si jsou rovnocenní, jak v právech, tak i v povinnostech. Dále měli právo se zúčastňovat veškeré spolkové činnosti, volit a být volen do místní Rady jednoty, podávat návrhy a dotazy místní Radě i valné hromadě jednoty. Dorost jednoty neměl právo volit, ani nemohl být volen. Do cvičitelského sboru jednoty mohli být zvoleni jen cvičící členové.

Stupně orelské organizace

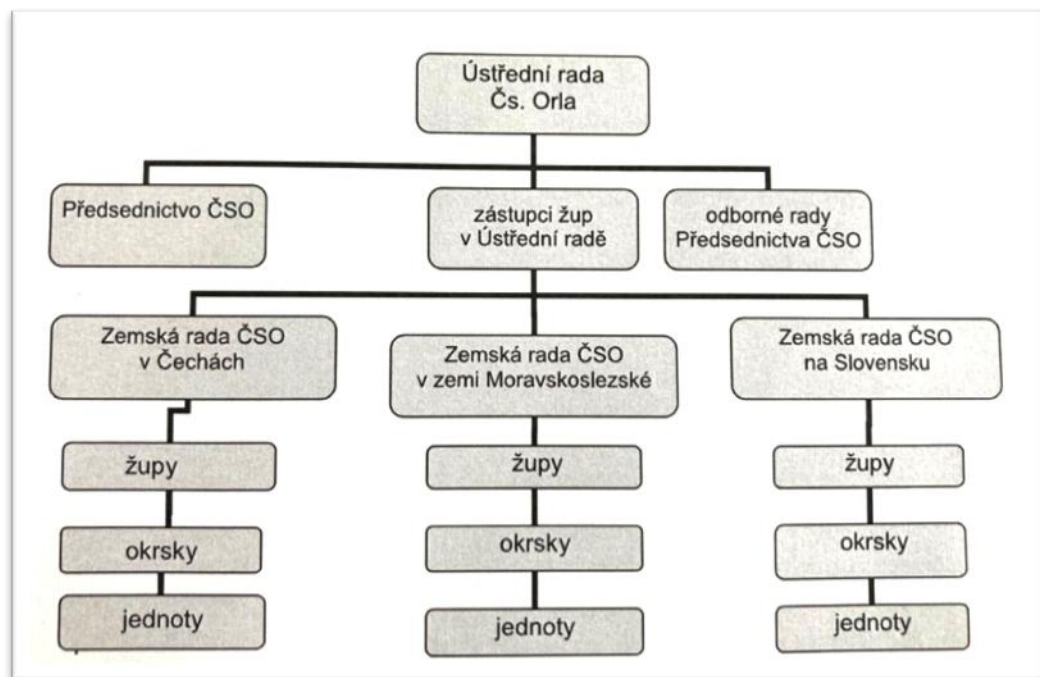
Na nejnižším místě organizace jsou jednoty. Jednotu bylo možné založit v místě, kde se přihlásilo nejméně 20 členů nebo členek. V místě, kde nebyl dostatek členů nebo funkcionářů, byla možnost založit odbor Československého Orla, který musel být připojen k některé sousední Jednotě. Odbory se řídily zvláštními řády.

Jednoty se sdružovaly v Okrsky, které spojují nejméně 3 jednoty a nejvíce 10 z nejbližšího okolí. Tyto okrsky se sdružovaly v župy a opět platilo pravidlo, že musely být nejméně 3 a nejvíce 10 okrsků spojeno do jedné župy.

V historických hranicích naší země byly zřízeny Zemské obvody Československého Orla. V roce 1923 byly 4 tyto obvody, a to, pro Čechy, pro Moravu a Slezsko, pro Slovensko a pro zahraniční obvod ve Vídni. Všechny tyto složky byly sdruženy pod ústředí Československého Orla, které mělo sídlo v Brně pro oblast Československé republiky.

Pro snazší pochopení je níže uvedeno schéma organizační struktury na obrázku č. 23.

Obrázek 23
Organizační struktura ČSL Orla¹⁰⁶

¹⁰⁶ Zdroj: Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 56

Výkonné orgány

Na úrovni říšské organizace bylo několik výkonných orgánů.

- Valný sjezd – sjezd Československého Orla, který se konal každoročně. Mohl být svolán i mimořádně, pokud o to požádala nejméně jedna třetina žup.
- Zastupitelstvo Čsl. Orla – scházelo se nejméně čtyřikrát do roka.
- Ústřední rada Čsl. Orla – tato rada se scházela běžně jednou za měsíc, kde řešila nutné běžné záležitosti.
- Předsednictvo – bylo do něj voleno 7 členů z Ústřední rady.

Pomocné orgány zemské správní byly:

- Zemská konference Čsl. Orla – scházela se jednou do roka před valným sjezdem Čsl. Orla.
- Zemská rada Čsl. Orla – tato rada se scházela ke schůzím nejméně čtyřikrát do roka.
- Předsednictvo Zemské rady.

Župní obvody disponovaly těmito výkonnými orgány:

- Župní konference – konaná jednou ročně před zemskou konferencí.
- Župní rada – ta se scházela pravidelně ob měsíc.
- Předsednictvo Župní rady – toto předsednictvo se scházelo velmi často, aby mohlo vyřídit nutné a běžné záležitosti.

Okrskové orgány okrskových obvodů měly stejné složení jako župní obvody, a to:

- Okrsková konference – scházela se každý rok před valnou hromadou župy.
- Okrsková rada – ta se scházela dle potřeb členů, popř. když toho třetina členů Okrskové rady žádala.
- Okrskové předsednictvo – pravidelně se scházela jednou za měsíc, v případě potřeby i častěji.

Veškeré spolkové záležitosti jednotlivých jednot byly řízeny valnou schůzí jednot, která se konala jednou do roka před okrskovou konferencí a Místní Radou jednoty. Ta se scházela pravidelně jednou za měsíc. K usnadnění práce si mohla zřídit různé odbory.

Jednoty Československého Orla

Jednoty Československého Orla byly vedlejším spolkem Československého Orla a měly své vlastní stanovy, které se ve většině případů odkazovaly na stanovy ústřední. Zrušit jednoty měla v právu Ústřední rada. Mohla tak učinit valná hromada svým usnesením, kde musela být přítomna nejméně polovinu členů jednoty a schváleno Ústřední radou.

Místní rada jednoty

Místní rada jednoty měla několik členů. Její složení bylo:

- Starosta – reprezentuje jednotu jak na veřejnosti, tak před úřady. Svolával schůze rady spolu s jednatelem, členské i valné hromady a předsedal jim. Schvaloval svým podpisem všechny listiny a dopisy, některé s pomocí jednatele. Starostou vždy měl být ten, kdo znal dobře orelskou organizaci a i spolkový život a bral svoji funkci vážně.
- Náměstek starosty – zástupce starosty v jeho nepřítomnosti, který měl všechny jeho práva a povinnosti.
- Jednatel – vykonával všechny písemné práce v jednotě, vedl zápisy na všech schůzích, vedl seznam členů, sestavuje zprávy o činnostech pro schůze a valné hromady, vedl i archiv jednoty. Dopomáhal starostovi s podpisem listin a dopisů. Jednatel byl takovou duší spolku, musel ovládat dobře písmo a znát organizaci i zásady spolkového vedení.
- Pokladník – staral se o finance jednoty a zároveň za ně ručil. Přijímal i vyplácel peníze po schválení Místní rady. Byl to takový finanční ministr spolku.
- Hospodář – vedl inventář všeho majetku Jednoty mimo peněžního. K tomu se staral o pořádek v tělocvičně a dbal na to, aby všechno nářadí bylo vždy v dobrém stavu.
- Revisoři účtů – namátkově prováděli revizi dokladů ohledně financí a poté podávali zprávu Radě jednoty.
- Vzdělavatel – měl na starosti činnosti týkající se vzdělávání v jednotě, obstarával přednášky, šířil orelský tisk, zajišťoval vzdělávací kurzy apod.

- Náčelník – tzv. předseda cvičitelského sboru, který se staral o veškerou tělesnou výchovu členstva. Dohlížel na to, jak se tělocvik vyučuje, nacvičoval předepsané cviky a vedl veškerá veřejná vystoupení jednoty. V jeho nepřítomnosti byl zastoupen náměstkem náčelníka a měl stejná práva jako náčelník.

Okrsky

Hlavním důvodem, proč se jednoty sdružují do okrsků, byla vzájemná podpora slabších jednot, utužení vzájemného styku a posílení orelské myšlenky. Založit okrsky měla právo Župní rada se schválením župní valné hromady.

Hlavní činností okrsků byl dozor a kontrola nad činností jednot, udržování bratrské vzájemnosti a výpomoci mezi jednotami, pořádali cvičitelské kurzy, kde se cvičily povinné cviky. Dále řídili vzdělávací práci v jednotách s pomocí okrskového vzdělavatele, regulovali a kontrolovali veřejná vystoupení jednot, pořádali veřejná okrsková cvičení, závody a o své činnosti poté podávali zprávu některé z rad.

Každý rok se pravidelně konala okrsková konference, na které byly předsednictva jednot, delegáti vyslaní Jednotami a členové Okrskové rady. Na této konferenci byla volena Okrsková rada a usnášelo se o všech důležitých záležitostech.

Okrsková rada byla tvořena starostou, náměstkem, jednatelem, pokladníkem, vzdělavatelem, náčelníkem a zástupci jednot. Okrsková rada vyřizovala všechny běžné záležitosti okrsku a dále se starala o zakládání nových Jednot a evidenci jejich členů.

Okrsek zanikal, když ho zrušila Župní rada a jeho majetek připadl též Župní radě.

Funkcionáři okrsku byli stejní jako v jednotách. Jedinou výjimkou je vzdělavatel, který měl povinnost kontrolovat, oživovat a řídit vzdělávací práce v jednotách. Z toho plynulo, že svolával vzdělavatele jednot k poradám.

Župy

Župy byly zakládány k tomu, aby ulehčily organizační práce v ústředí a docílily organizační soustavnosti ve všech rovinách. Župu tvořilo několik okrsků a zřizovala ji Zemská rada. Jména žup byla udělována dle zasloužilých zemřelých orelských předáků nebo národně historickými jmény míst a krajů.

Úkolem žup byla spolupráce okrsků a jednot, které měly prohlubovat a šířit orelské myšlenky v kraji. Župa se starala o zakládání nových jednot v kraji, pořádala veřejná župní cvičení a slety, kurzy, slavnosti, závody, zakládala knihovny atd. Povinností župy bylo, aby byla nápomocná Orelstvu vždy, kde to bylo třeba. O svých činnostech referovala Zemské a Ústřední radě.

Na valné hromadě župy, která se konala každý rok v únoru, se volila Župní rada. Schvaloval se župní vzdělavatel, náčelník, porovnály se činnosti odstupujících funkcionářů, probraly se návrhy a dotazy, schvalovaly se nové okrsky a volili se zástupci do Zemské rady a zastupitelstva Československého Orla. Valná hromada byla složena ze starostů, jednatelů, pokladníků, vzdělavatelů, náčelníků okrsků a delegátů jednot.

Župní rada byla tvořena starostou a poté tři členové, které zvolila valná hromada a tři doplnění členové. K těmto členům vyslal každý okrsek jednoho zástupce a jednoho náhradníka na Župní radu. Tato rada se scházela každé dva měsíce. Starala se o běžné záležitosti a o rozvoj Československého Orla ve své oblasti. Předsednictvo Župní rady bylo složeno ze starosty, náměstka, jednatele, pokladníka, vzdělavatele, náčelníka a náčelní.

Župa mohla zaniknout pouze tak, že byla zrušena na valném sjezdu Československého Orla.

Funkcionáři žup měli stejné povinnosti a práva jako funkcionáři na úrovni okrsku, jen se to týkalo žup a jejich oblastí. O osvětovou činnost se staral Župní osvětový sbor, který tvořili všichni okrskový vzdělavatelé. Ti poté ze svých řad zvolili župního vzdělavatele.

Zemské obvody

Zemské obvody byly zřizovány za účelem správy orelských jednot vybrané země. Dohlížely na správný chod všech podřízených orgánů, prováděly agitační činnost v dané zemi a dále pořádaly zemské slety, cvičení, závody, slavnosti atd.

Zemská konference je konala každoročně v březnu. Účastnili se jich předsednictva žup spolu s delegáty okrsků. Zemská konference volila starostu, kterého ještě musela schválit Ústřední Rada, dále tři členy předsednictva, schvaluje výběr zemského vzdělavatele, náčelníka a náčelní. V ostatních povinnostech se shoduje se župní valnou hromadou.

Zemská rada se skládala ze zemského starosty, ze zástupců žup, kteří současně zasedali v zastupitelstvu Čsl. Orla, tři zvolených členů na zemské konferenci a tři dosazených členů. Mezi nimi byl zemský vzdělavatel, náčelník a náčelní. Povinnosti, které měla Zemská rada na starosti, byly velmi obsáhlé, a proto byly popsány v jednacích řádech.

Předsednictvo Zemské rady bylo výkonným orgánem Zemské rady a bylo tvořeno starostou, třemi zvolenými členy a třemi dosazenými členy.

Mezi funkcionáře Zemské rady se řadil starosta, náměstek, jednatel, pokladník, náčelník a náčelní. Tito funkcionáři měli stejné povinnosti jako funkcionáři v župě. Zemský vzdělavatel, který byl volen župními vzdělátelei na schůzi, vedl evidenci osvětové činnosti ve všech zemských podnicích, pořádal kurzy i informační schůze župních, okrskových vzdělavatelů jednot. Dále dohlížel na vzdělávání v zemi, zda jde podle plánů Ústřední osvětové organizace.

Tykání v Orlu

Tykání mezi členy Orla je bráno jako důkaz bratrství a vzájemné lásky. V tělocvičnách, ve spolkových místnostech a na spolkovém jednání si členové mezi sebou tykali. Ovšem jedno pravidlo tykání mělo, a to, že si tykají pouze členové stejného pohlaví, bratr bratrovi a sestra sestře. Při tykání by se mělo stále zachovávat vzájemné úcty mladšího ke staršímu.¹⁰⁷

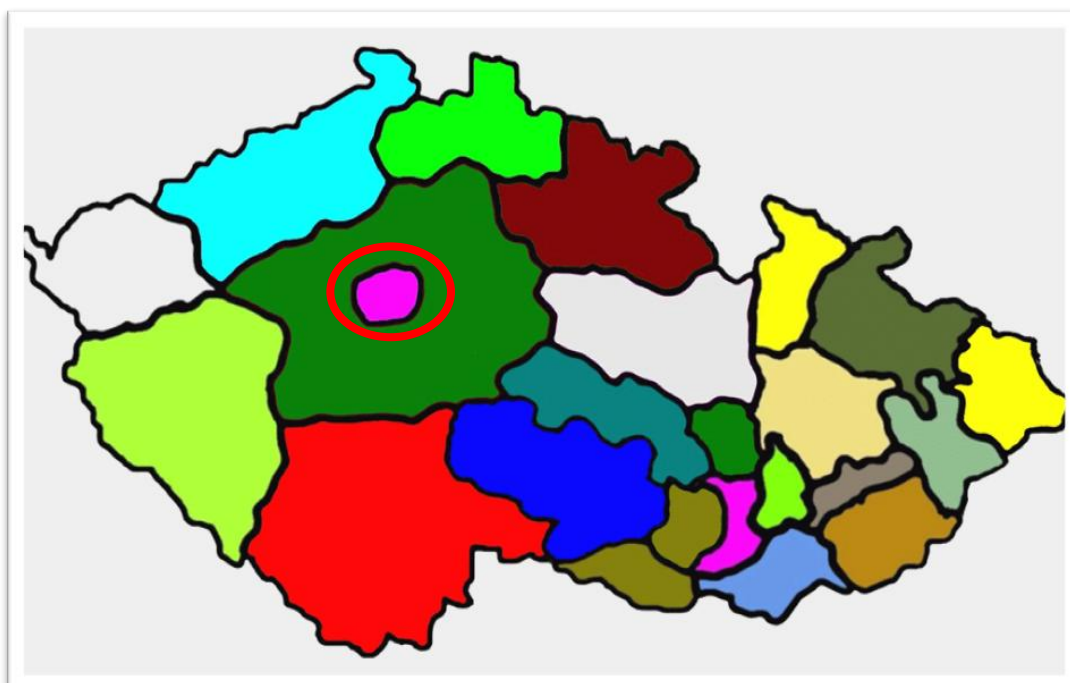
¹⁰⁷ Klimeš, B. (1923). *Orelská organisace: Orelské příručky zemského osvět. Sboru Orla ČS. V Čechách.*

4 Stručný nástin historie župy Bedřicha Pospíšila

V letech 1920–1921 vznikly župy v rámci Československého Orla. Orelské působíště se skládalo z 27 žup. Jednou z nich byla i župa Ing. Bedřicha Pospíšila, která se dříve jmenovala Středočeská orelská župa. V současné době je v České republice 23 žup. Na obrázku níže je Pospíšilova župa vyznačena červenou barvou a znázorněna růžovou barvou.¹⁰⁸

Obrázek 24

*Orelské župy se znázorněním Pospíšilovi*¹⁰⁹

Pražská župa měla v celém orelském hnutí zvláštní význam a z toho plynulo, že měla i nejdůležitější úkoly. Praha totiž byla nejen státním, ale i ideovým a kulturním středem. Udávala směr městům i vesnicím v dobrém i zlém a odehrávaly se v ní hlavní, kulturní zápasy. Bylo zde soustředěno nejvíce studentů, kteří se později stěhovali za prací po vlasti a šířili ducha myšlenek, kterého v Praze načerpali. Z tohoto důvodu bylo nutné, aby Orelstvo župy pražské mělo co nejlepší úroveň. V Orelském věstníku

¹⁰⁸ *Orelský kalendář 1931*. (1931). Československý Orel v Brně, s. 74–76.

¹⁰⁹ Zdroj: www.orel.cz

Stříž napsal: „*Jisto jest, že naši Orlové a Orlice svým vzorným životem, svou duchovní vyspělostí a horlivou činností mohou apoštolsky působiti, oslabiti nepřátele, probuditi netečně, posíliti katolicism, a tím přispěti k ozdravě národa.*“¹¹⁰

4.1 Ing. Bedřich Pospíšil

Ing. Bedřich Pospíšil se narodil 27. 11. 1881 v Přerově na Moravě. Odtud se potom přestěhoval do Prahy za studiem technické školy. Již jako student, kandidát inženýrství, se pravidelně účastnil obrodného hnutí. Beze strachu vyznával veřejně svou víru a neohroženě se hlásil ke katolické církvi.

Po dokončení studia byl přijat na místo profesora na průmyslové strojní škole v rodném Přerově. Ale Praha v té době byla střediskem kulturního života a hlavně jevištěm počínajícího zápasu křesťanských myšlenek, která velmi lákala jeho mladou krev. Z tohoto důvodu se vrátil zanedlouho do Prahy a začal pracovat ve strojírenské firmě Breitfeld a Daněk v Praze jako šikovný strojní inženýr. Dalším jeho pracovištěm byla továrna Havelka a Mész v Holešovicích. V této továrně se osvědčil jako povolání odborník při stavbě cukrovarů, z tohoto důvodu byl vyslán do Srbska a Uher. Tyto cesty nesloužily pouze k doplnění jeho vědomostí, ale i k poznání života a potřeb zdejšího lidu a krajů.

Obrázek 25

*Ing. Bedřich Pospíšil*¹¹¹

¹¹⁰ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), V., 1931, č. 5, s. 8.

¹¹¹ Zdroj: Archiv Orla.

„To však byla jen nutná základna jeho hmotné existence. Jeho duše hledala jiné pole působnosti, a sice v křesťanském ideovém hnutí, v probouzejícím se obrodovém životě katolických spolků.“¹¹²

V 1908 přišel na řečnický kurz, který se konal ve Vinohradech v restauraci U Růžových sadů. Pořadatele těchto kurzů si získal pravidelnými návštěvami.

Od roku 1909 se aktivně zapojoval do popředí nového ruchu, jako pilný pracovník, obratný debatér, výmluvný řečník, který svými výstupy všechny vždy uchvátil. Nikdy se netlačil na přední místa, byl skromný a vždy čekal, jako vojín, až dostane povel, kde bude jeho přítomnost nutná. Nově vznikající katolické tělocvičné hnutí v Pospíšilovi našlo toho nejvhodnějšího propagátora a organizátora v jednom. Na jeho popud byla svolána žofínská porada, kde byl položen základní kámen pro orelské hnutí v Praze v roce 1909. Byl první, kdo přenesl do služeb orelské myšlenky a řídil tuto schůzi i jako předseda, která byla historicky důležitá pro hnutí Orel.

První pokus se bohužel na půdě, která nebyla pro hnutí doposud připravená, nevydařil. Br. Pospíšil se ale nevzdával a pokračoval ve své práci nadále. Hledal spolupracovníky, kteří by mu pomohli uskutečnit jeho myšlenku o založení křesťanského tělocvičného spolku v Praze. Chtěl tak poukázat na to, že v liberální Praze není ještě všechno ztraceno. Důsledkem jeho péle bylo, že v krátkém časovém rozmezí byla vytvořena první orelská jednota v Patronátu mládeže na Malé straně. 10. října 1909 se v tomto Patronátu konala schůze, která byla zároveň první valnou hromadou a ustavující schůzí křesťansko-sociální tělocvičné jednoty. V roce 1911 se začaly rozrůstat první tělocvičné orelské odbory a samozřejmě br. Pospíšil byl duchovním vůdcem tohoto hnutí.

V roce 1912 přistoupil s několika nadšenci k založení Středočeské orelské župy, ve které byl zvolen prvním starostou za své zásluhy. V této funkci působil až do své smrti. Jeho aktivním zapojováním v katolicko-politickém táboře byl považován za jednoho z hlavních zakladatelů katolické tělovýchovy v Středočeské oblasti spolku Orel. Na jeho počest byla tato oblast později přejmenována na Pospíšilovu župu.

¹¹² Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), I., 1931, č. 9., s. 69–70.

Po převratu byl br. Ing. Bedřich Pospíšil vyslán lidovou stranou do Národního výboru, kde byl později zvolen členem revolučního hnutí Národního shromáždění. Působil tam v letech 1918–1919. Jeho snaha a píle ho vedla k práci na vybudování mladého svobodného státu. Ani při této práci nezapomínal na své Orly, kterých se mnoho hlásilo pod modrobílý prapor, díky protikatolickému náporu, který na ně byl vyvíjen.

V roce 1919 byl zvolen předsedou okresní organizace ČSL, která působila v Karlíně, a stal se členem obecního zastupitelstva v tomtéž městě.

Byl ženatý a měl jednoho syna.

Jeho život bohužel netrval dlouho a umírá v pouhých 37 letech na tyfus, dne 14. září 1919 v Praze. Na jeho poslední cestě ho doprovázela četa sirotků neboli Orlů v krojích.¹¹³

„Náš nezapomenutelný vůdce spí již poslední spánek spravedlivých, ale jeho duch bude žít stále v našich srdcích. Jeho vzor bude i naším vzorem a stane se strážným duchem orelského hnutí.“¹¹⁴

Nová rukověť o něm v roce 1923 napsala: *„Příliš mladý, slibný a na plody bohatý strom zničil blesk vůle Boží. Mladý Orel, který byl předním naším vzorem svým čistým životem, svými vysokými ideály, svým charakterem, svoji neúpornou pracovitostí, byl sestřelen šípem smrti. Takovým byl náš bratr, vzorný druh, neúnavný organisátor, jeden z nejvytrvalejších pracovníků, bratr Ing. Bedřich Pospíšil.“¹¹⁵*

Patnáct let po jeho smrti při jeho vzpomínce se rozpovídal jeho blízký přítel, ministr Dr. Hruban. Vzpomínal, jak chodili pěšky Karlínem po kursech cizích jazyků a přitom debatovali o národě, církvi, jezdili na katolické sjezdy, kde Pospíšil řečnil. Byl parlamentem posílán na nejdůležitější debaty, propracoval podrobně volební řád a v nejdůležitějších výborech sněmovny byl platnou a odbornou silou. Byl velmi pilný, pracovitý a ještě na smrtelném loži si listoval v jízdním řádu a hledal, kde bude mluvit na katolickém sjezdu.¹¹⁶

¹¹³ *Knihovnička Orelského věstníku č. 3. (1937). Ing. Bedřich Pospíšil.*

¹¹⁴ Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), I. 1931, č. 9., s. 70–71.

¹¹⁵ Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), I. 1931, č. 9., s. 69–70.

¹¹⁶ Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), IV. 1934, č. 9, s. 1–2.

4.2 Vznik a vývoj župy Ing. Bedřicha Pospíšila

Tak jako i na jiných místech Čech a Moravy to Orel se vznikem středočeské orelské župy neměl vůbec jednoduché. Toto křesťanské hnutí dlouhé roky naráželo u veřejnosti na nezáměr a dalším problémem byl nedostatek kvalifikovaných pracovníků, kteří by tuto výchovnou činnost uskutečňovali.¹¹⁷

Počátky župy Pospíšilovy

Teprve se vznikem organizací v Hradci Králové a Českých Budějovicích se katolická veřejnost začala aktivně zajímat o katolické tělocvičné odbory. Hlavní zásluhu na této změně měl redaktor Pavlík - Sychra. Jeho články o katol. tělocvičných odborech vzbuzovaly zájem u katol. tovaryšů a pražské katol. mládeže. A tak se koncem roku 1909 podařilo zavést tělocvičné hnutí u katol. mládeže, které získalo název Křesťanskosociální Sokol. Cvičení bylo na počátku velmi vyhledávané a návštěvnost byla obrovská. Bohužel to byla pouze mládež, kdo měl o tělocvičné hnutí zájem. Dlouhé dva roky organizace pokulhávala a až po této době dostala vážnější obrys.¹¹⁸

Několik mladých nadšenců se pravidelně scházelo k diskuzím a úvahám, což vyústilo při schůzi v Patronátu mládeže na Malé Straně, kde vzniklo volné sdružení pro celou Prahu: Křesťanskosociálního Sokola. Sdružení ihned zahájilo svou činnost, jeho hlavním vzorem byl Pavlík - Sychra. Cvičební hodiny byly zprvu hojně navštěvovány, bohužel jako velký problém se ukázaly velké mrazy, které u členstva vzbuzovaly neochotu cestovat z celé Prahy a okolí na Malou Stranu. Nebýt jednotlivců, kteří u členstva zdůrazňovali potřebu a nutnost tělocvičného ducha u katolického hnutí, tak došlo k zániku.

„Křesťanskosociální Sokol i křesťanskosociální odbory byly z dlouhodobého hlediska institucemi s provizorním charakterem. Z jejich nesystémovosti – nedostatek sportovního zázemí Sychrova Sokola, přílišná vazba křesťanskosociálních odborů na stejnojmennou politickou stranu – se poučili budoucí Orlové. Tyto spolky však

¹¹⁷ Orel.cz. (2023, 12. ledna). *Počátky Orla v Čechách*. https://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_cechy

¹¹⁸ Tamtéž.

připravily cestu pro suverénní a na politických subjektech nezávislou katolickou tělocvičnou jednotu.“¹¹⁹

Katolický tělovýchovný ruch dostal nový podnět a ještě neznámý Ing. Bedřich Pospíšil razil zásadu organizovat tělocvičné sdružení katolického lidu a budování jednot ve městech, ale i na vesnicích a hlavně přijímat každého člena, v každém věku, který se hlásí ke katolické víře a české řeči.¹²⁰

Hlavním aktérem akcí byl mladý, ale urputný pracovník a bojovník, později člen revolučního Národního Shromáždění Ing. Bedřich Pospíšil. Jeho zásluhou byla svolána schůze na pražský Žofín pro širokou veřejnost katolického lidu a mládeže. Na této schůzi vystoupil již zmiňovaný Ing. Bedřich Pospíšil, redaktor Jan Švec-Blanický a nynější tajemník čsl. Orla Klimeš. Na základě již dostupných informací bylo doporučeno nezakládat jediný spolek pro celou Prahu a okolí, ale snažit se proniknout do každé části Prahy a okolních měst a tím umožnit prosperitu těchto menších spolků. Tato myšlenka se později ukázala jako správná, jelikož 18. října 1911 vznikla na Vyšehradě první Křesťansko-sociální tělocvičná Jednota Orel. Prvním starostou se stal br. Antonín Janovský, tajemník Svatováclavské Matice školské. „*V Praze tudíž Orel nevznikal na zelené louce, jak tomu bylo ve Východních Čechách, nýbrž završil zde dlouhodobý proces utváření samostatné katolické tělovýchovy zaměřené na všechny generace.*“¹²¹ Postupem času vznikají další jednoty na Žižkově, Liboci, při České lize Akademické a další.

Formální status tělocvičného spolku musel být úředně povolen. Povolení bylo vydáno 7. září 1912, kde se skupina mládeže přeměnila na První pražský Orel na Vyšehradě po schválení stanov jednoty. Dne 11. listopadu roku 1912 bratr Ing. Bedřich Pospíšil svolal schůzi všech zástupců jednot orelských. Zde byly uspořádány neshody jednotlivých jednot, podřídit se vedení zemskému v Hradci

¹¹⁹ Orel.cz. (2023, 12. ledna). *Počátky Orla v Čechách*. https://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_cechy

¹²⁰ Nesnídal, V. A. (1937). *Ing. Bedřich Pospíšil. Duchovní vůdce orelstva v Praze*. Orelská župa Pospíšilova.

¹²¹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 134

Králové a dále se sjednotit v jeden celek, který byl ustanoven v župu středočeskou. Prvním starostou této župy byl zvolen právě obětavý pracovník Ing. Bedřich Pospíšil.¹²²

Poslední župní předválečná schůze se konala v červnu 1914. Mnoho orlů bylo odvedeno na frontu a zbytek členstva se potýkal s existenčními problémy, které byly dány válečným hmotným nedostatkem. Jak se dalo předpokládat, válka nepřála spolkové činnosti a díky tomu byla činnost vyšehradské jednoty zastavena. Bohužel došlo i na finanční problémy, kdy museli orlové odevzdávat tělocvičné nářadí a bylo jim exekučně zabaveno kompletně zařízené venkovní hřiště.¹²³

Do roku 1918 byl pražský a středočeský Orel převážně v Praze. Župa obsahovala pouze několik Jednot Orla, jelikož kromě Prahy a blízkého okolí nebyla v činnosti ani jedna jednota orelská v celých středních Čechách, ale i přesto to byl veliký počin, jelikož při poválečné obnově tato župa svoji činnost obnovila jako jedna z prvních ve všech jednotách, ke kterým se přidávaly další jednoty po celých středních Čechách a vznikla tak jedna z největších žup. Na konci první světové války se díky předválečným kontaktům začal budovat nový Československý Orel.

Pospíšilova župa po 1. světové válce

Ke středočeskému Orlu se jednotlivci nebo skupiny obraceli s žádostí o pomoc nebo radu, jako ke svému staršímu a zkušenějšímu bratrovi. První poválečná župní schůze byla svolána na 10. dubna 1919, starostou byl zvolen br. Bedřich Klimeš. Jako cíl si dala župa zakládat nové jednoty, udržovat a posilovat zájem u jednot již založených a vstřípit jim zájem, směr a vedení, který byl válkou přerušeno. Župa uspořádala několik kurzů pro cvičitele, které se konaly jak v hlavním městě, tak i na venkově.

Pomalou, ale jistě byl rozproudujícím tělocvičný ruch. Během roku 1919 vzrostl počet členů ze 70 členů na 142. Na tom měli zásluhu bratři P. Tylínek a Šafránek, kteří složili prozatímní výbor Vyšehradské jednoty.¹²⁴ Všechny přípravné práce se po stránce administrativní konaly neformálně. Schůze nebyly nikde zaznamenávány.

¹²² Tamtéž, s. 135.

¹²³ *Vznik a vývoj první orelské jednoty v Praze: Dějiny "Křesťansko-soc. tělocvičné Jednoty První pražský Orel na Král. Vyšehradě", nyní "Jednoty Orla Čs. Praha II. a VI.": 1911-1926.* (1926). Jednota Orla Čs. Praha II a VI., s. 12–13.

¹²⁴ Tamtéž, s. 13.

Zlom nastal až na župní schůzi v březnu 1920, kdy byly přijaty návrhy na opětovné zřízení zaniklých jednot. Začaly se konat schůze, přednášky, vycházky a cvičení v přesně daných termínech. Pod opětovně zvoleným starostou br. Tylínkem se začali scházet i předváleční funkcionáři a členové. Organizační centrum se přestěhovalo z Vyšehradu na Nové Město, kde byla orlům poskytnuta tělocvična v Salmovské ulici. Získané tělocvičné zázemí využívaly ty pražské jednoty, které neměly své vlastní nebo pronajaté tělocvičny.¹²⁵

Následující valná hromada byla uskutečněna 20. března 1921, v této době do župy patřilo 37 jednot, které byly rozděleny do pěti okrsků. Starostou byl zvolen br. Dr. Hynek David. Zároveň byly zahájeny přípravy na prvním župním sletu, který se konal v roce 1922 v Příbrami. Za jeho vlády se župa velice rozrůstala, jelikož ještě v roce 1921 měla 69 jednot sdružených do 10 okrsků s 6 040 členy. Z toho 1715 bylo dospělých členů, kteří pravidelně provozovali tělovýchovu, 733 cvičícího dorostu a 1 808 žáků, 690 orlů působilo ve funkcích, jako například vzdělavatelé, iniciátoři aj. a 1 094 orlů, kteří byli přihlášení do Orla, ale platili jen příspěvky a tím jejich zájem končil.

Zároveň došlo k přejmenování župy, která se nyní jmenuje po svém zakladateli: Bedřichu Pospíšilovi, který zemřel ve věku nedožitých 38 let.

„15. ledna 1921 jednota vyšehradsko-novoměstská odhlasovala pořízení svého spolkového praporu, který byl coby posvěcený předmět jednotícím, reprezentativním a ctěným hmotným statkem a zároveň znamením suverenity orelské jednoty.“¹²⁶

Na valné hromadě 30. ledna 1921 byl zřízen fond pro stavební a údržbářské práce v tělocvičně. Díky tomu, jak Orel fungoval systematicky a rostl, mohl dále vybavovat tělocvičnu, která se stala útočištěm pro okolní jednoty i župy, ale také ji navštěvovali katoličtí studenti. 28. září 1921 se uskutečnila svatováclavská akademie, která byla unikátní tím, že zde byl poprvé orly složen orelský slib. Orlové pochodovali v nových spolkových stejnokrojích před veřejností a v tento den byl posvěcen nový prapor jednoty vyšehradsko-novoměstské. Orelské ústředí apelovalo, aby se na každé

¹²⁵ Tamtéž, s. 14–15.

¹²⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 140.

významné akci vždy skládal slib. Ve slibu orli prohlašovali věrnost víře, vlasti a poslušnost svým orelským vůdcům. Tímto si vždy připomněli, v čem je smysl orelství.¹²⁷

Přesné znění orelského slibu bylo: „*Slibujeme jako věřící katolíci před svým svědomím a před svými orelskými vůdci, že budeme vždy a všude a za každých okolností neohroženě vyznávat a hájit dědictví našich otců - víru římskokatolickou. Jako věrní synové našeho národa a oddaní občané Československé republiky budeme vždy plnit povinnosti k tomuto státu, jeho samostatnost a tradice vždy bránit a ochotni za čest a svobodu státu život položit. Slibujeme, že jako řádní členové Československého Orla zachováme vždy věrnost našemu orelskému programu, budeme udržovat kázeň v řadách orelských, poslouchat rozkazů našich vůdců a vychovávat bedlivě svěřenou orelskou mládež ve věrné syny církve a národně uvědomělé občany, pohotové vždy k obraně vlasti! K tomu nám dopomáhej Bůh, Matka Boží a svatí naši patronové!*“¹²⁸

V roce 1921 a 1922 nastal netušený rozmach myšlenek orelských v Čechách. S tím souvisel i rozmach a nával technické práce. Došlo k technickému rozdělení země pro lepší organizaci. Čechy se dělily na čtyři župy a 32 okrsků. Brynychova župa měla 11 okrsků, Pospíšilova župa měla 10 okrsků, Jirsíkova měla 8 okrsků a Kozinova župa měla 3 okrsky.¹²⁹

Na valné hromadě 29. ledna 1922 byl zvolen nový starosta br. J. E. Sadil, který nahradil dosavadního starostu jednoty P. A. Tylínka. Jako první zorganizoval veřejné cvičení v Praze na Břevnově. Dalším bodem byl župní slet v Příbrami 4.-5. června 1922, kterého se zúčastnil velký počet cvičícího členstva – 150 dospělých a dorostu doplněných o 40 žáků. Podobný počet pražských orlů cvičilo i na říšském sletu Orla

¹²⁷ Vznik a vývoj první orelské jednoty v Praze: Dějiny "Křesťansko-soc. tělocvičné Jednoty První pražský Orel na Král. Vyšehradě", nyní "Jednoty Orla Čs. Praha II. a VI.": 1911-1926. (1926). Jednota Orla Čs. Praha II a VI., s. 19.

¹²⁸ Orelský kalendář 1937. (1937). ČSO Brno, s. 65.

¹²⁹ Orel.cz. (2023, 13. ledna). Znovuobrození Orla po 1. světové válce. https://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce

v tomtéž roce v Brně. Tyto akce byly hlavními zkouškami na celostátní slet s mezinárodní účastí.¹³⁰

2. září 1923 se konaly osvětové závody žen středočeské župy Pospíšilovy v Praze. „*Lidé zbožňují úspěch, ale velmi málo přemýšlejí o tom, jak ho bylo dosaženo – jaký počet dní a nocí vytrvalé práce až do únavy. Vše to jim není ničím, nekončí-li tento dlouhý boj vítězstvím.*“¹³¹ Zúčastnilo se 61 závodnic. V Orelském věstníku vzdávají bratři hold svým osvětovým „borkyním“ za jejich účast a píli.¹³²

30. září 1923 se konaly ještě tělocvičné závody žen orelské župy Pospíšilovy. Hry se konaly na hřišti na Pankráci v Praze s velmi pěkným výsledkem a v klidném duchu, i přes některé námitky z vlastních řad. Závody byly uspořádány hlavně za účelem získání praktických zkušeností pro technické pracovníky. „*Závodilo se ve cvičích pořadových, prostných, s kužely, ve skoku vysokém, dalekém, v házení míčem do terče a ve hře výměnný běh s míčem.*“¹³³ První cenu získalo družstvo Jednoty Smíchov, které získalo 128 a čtvrt bodu z možných 130. Tyto tělocvičné hry ukázaly, že vedle zdatných borců - mužů, byly i velmi zdatné borkyně.¹³⁴

Tabulka 2

Stav členstva župy k roku 1923¹³⁵

Skupina	Počet členů
Žáci	1 367
Žačky	1 497
Dorost	539
Dorostenky	562
Cvičících členů	1 147
Cvičících členek	929
Necvičících členů	1 771
Necvičících členek	1 483

¹³⁰ Vznik a vývoj první orelské jednoty v Praze: Dějiny "Křesťansko-soc. tělocvičné Jednoty První pražský Orel na Král. Vyšehradě", nyní "Jednoty Orla Čs. Praha II. a VI.": 1911-1926. (1926). Jednota Orla Čs. Praha II a VI., s. 16.

¹³¹ Orelský věstník (Orgán Zemské rady Orla Čsl. v Čechách), II. 1923, č. 20, s. 289.

¹³² Tamtéž, s. 289–290.

¹³³ Tamtéž, s. 306.

¹³⁴ Tamtéž, s. 305–306.

¹³⁵ Orelský věstník (Orgán Zemské rady Orla Čsl. v Čechách), III., 1924, č. 22, s. 346.

Rok 1924 byl pro župu Pospíšilovu velmi rušným a živým, jelikož se konalo mnoho veřejných vystoupení jednot i okrsků. Na tyto vystoupení se vždy sjelo mnoho členů, aby své bratry a sestry, jak si mezi sebou říkali, podporovali, posílili a povzbudili k další práci. Ve věstníku orelském z roku 1924 se psalo: „*Vždy bezpříkladnou obětavostí a láskou k myšlence orelské a s plaménkem nadšení, v očích sešli se členstvo z blízka i daleka, nedbajíc zájmy, ni obětí, jichž nutno bylo přinést, aby těžké úkoly a celou řadu překážek v cestě nastražených zdolalo.*“¹³⁶

Všemi vystoupeními i zájezdy byl vykonán nesmírný kus práce z hlediska propagace Orla, kdy orelské myšlenky zakotvily i tam, kde o nich dříve nikdo nikdy neslyšel. Tímto se Orel velmi vyzdvihl a někde způsobil i obrození katolicismu.

V říjnu 1924 se konaly závody žen Pospíšilovy župy. Nebylo vůbec snadné je uspořádat, jelikož některé jednoty neměly tělocvičny, počasí pro venkovní cvičení nebylo příznivé a v neposlední řadě se plno jednot omlouvalo z účasti. I přes tyto nepřízně se závody konaly na Strahově v Praze a v zahradě kláštera břevnovského. Závody začaly mší svatou v chrámu strahovském a poté nastoupili k závodům. Výsledky závodnic byly velmi pěkné, čím bylo konstatováno, že je to důkaz vytrvalosti a píle, kterými jde dosáhnout všeho.¹³⁷

Rozdělení Pospíšilovy župy k roku 1925:

- I. pražský - Boleslav Stará, Čelakovice, Jažlovice, Karlín, Michle, Nusle, Popovičky, Praha I., Praha II. - IV., Praha II. - Dolní, Praha VIII., Vinohrady Král., Vršovice, Žižkov.
- II. pražský - Břevnov, Hostivice, Kladno, Praha III., Praha IV., Praha VII., Smíchov, Strašecí Nové.
- III. berounský - Beroun, Cerhovice, Svatý Jan pod Skálou, Tachlovice,
- IV. příbramský - Borotice, Březnice, Dobříš, Hory Březové, Hučice, Chraštica Milín, Obořiště, Příbram, Rosovice, Rožmitál Zalužany.
- V. čáslavský - Bračice, Čáslav, Hora Kutná, Hraběšín, Jeníkov Golčův, Krchleby, Malín, Ronov nad Doubravkou, Třebonín, Vlkaneč.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

- VI. votický - Benešov, Divišov, Kralovice Dolní, Louňovice, Neveklov, Popovice, Sedlčany, Vlašim, Votice.
- VII. kolínský - Kolín, Předhradí, Velím.
- VIII. pelhřimovský - Pelhřimov, Rychnov Nový, Volešná.
- IX. mladoboleslavský - Bělá pod Bezdězem, Boleslav Mladá, Dub Český, Libáň, Rožďalovice, Sobotka, Všejanya.
- X. roudnický - Lečice, Lenešice, Litoměřice, Mělník, Most, Račice, Roudnice nad Labem, Teplice - Šanov.
- XI. sadský - Hradištsko, Kostomlaty, Lhota Kostelná, Nymburk, Přistoupim, Sadská.¹³⁸

Rostoucí členstvo vyžadovalo odpovídající zázemí pro svou orelskou činnost. Budování orloven bylo v plném rozmachu, aby se mohlo celoročně cvičit. S tím souviselo i pořizování pozemků a jejich úprava na venkovní hřiště a stadiony. Dne 16. září 1928 byl slavnostně otevřen katolický dům a orlovna v Praze – Nusle. V tomto roce si jednota pražského Orla - Vinohrady pronajala pozemek v pražských Riegrových sadech o výměře 2 000 m², který sloužil jako venkovní cvičiště. Nechala se inspirovat trendem hřišť pod širým nebem. Takové hřiště již měly jednoty Bubeneč, Vršovice, Praha II. a Praha VI.¹³⁹

Z hlediska statistického bylo v roce 1929 v Pospíšilově župě celkem 7 985 příslušníků a v roce 1930 se počet zvedl na 8 069. Největší přírůstek zaznamenal kolínský okrsek. Největší jednotou byla Praha II. a VI. okrsek, které měly 396 členů, dále Žižkov 361 členů a Vinohrady 329 příslušníků. Stav členstva: žáci 1 082, žačky 1 150, dorost 415, dorostenky 398. Cvičící členstvo 1 025, členky 813 a necvičící členstvo 1 895. Dle procentuálního rozdělení bylo mužského zastoupení v župě 54,8 % a ženského 45,2 %.¹⁴⁰

Roku 1930, což bylo dvacáté výročí založení Středočeské orelské župy Pospíšilovy, byl uspořádán slavnostní pietní krojovaný průvod k hrobu Ing. B. Pospíšila.

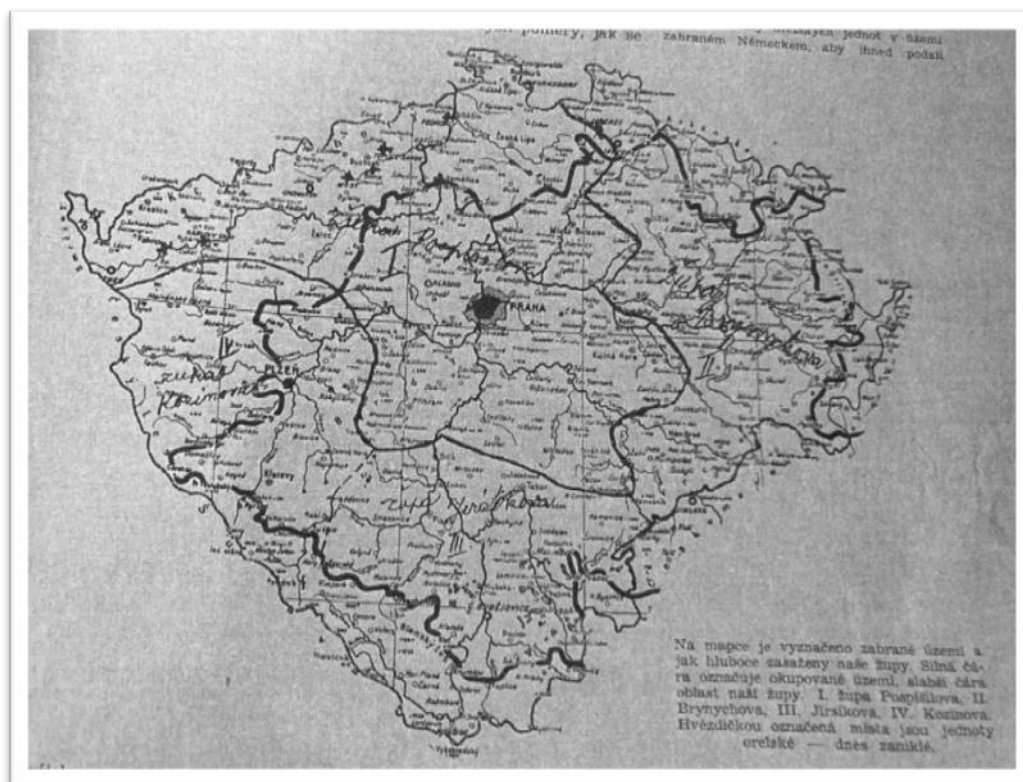
¹³⁸ Orel (Ústřední list Orla), X., 1925, č.3–4, s. 37.

¹³⁹ Orel (Ústřední list Orla), XI., 1926, č. 20–21, s. 310.

¹⁴⁰ Orelský věstník (List středočeské Ore. župy Pospíšilovy), II., 1931, č. 5–6, s. 47.

Tohoto aktu se zúčastnila i nejbližší rodina, konkrétně jeho manželka a syn. Oslavný proslov byl svěřen do rukou dr. A. Schuberta O. S. Aug., což byl v té době župní vzdělavatel. Pietní akt vyvrcholil rozhlasovým proslovem starosty Čsl. Orla Msgr. Dr. J. Šrámka na slavnostním sjezdu.¹⁴¹

Obrázek 26
*Rozdělení žup v Čechách 1938*¹⁴²

V roce 1931 sjezdy orelských žup vykazovaly příliv nových členů a zakládání nových jednot. Župa Pospíšilova v loňském roce vzrostla o více jak 500 členů a v roce 1931 o dalších 84. Největší nárůst byl zaznamenán ve skupině žactva. Podobně na tom byly i jiné orelské župy.

V roce 1931 župa čítá ve 12 okrscích 89 jednot a 4 odbory. Byla zrušena jen jedna jednota a 6 nových jich vzniklo.¹⁴³

¹⁴¹ Nesnídal, V. A. (1937). *Ing. Bedřich Pospíšil. Duchovní vůdce orelstva v Praze*. Orelská župa Pospíšilova.

¹⁴² Zdroj: Orelský věstník, listopad 1938.

¹⁴³ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), I., 1931, č. 5–6, s. 47.

Důležitým milníkem pro lehkou atletiku se stal rok 1932, jelikož se v Pospíšilově župě uspořádaly první mužské mistrovské závody v lehké atletice. Závody se uskutečnily 4. září na Strahovském stadiónu. Závodům předcházela svatá mše v místním kostele. Lehkoatletických závodů se zúčastnilo 41 závodníků z celkem 11 pražských i mimopražských jednot. Vlastní závody odstartoval župní náčelník Třešňák, který v proslovu popřál závodníkům mnoho štěstí. Závody proběhly organizačně bez problémů a za hojné divácké účasti. Soutěžící bojovali v následujících disciplínách:

- běhy – 100 m, 800 m, 1 500 m, 3 000 m, štafeta 4 x 100 m,
- skoky - vysoký, daleký a o tyči,
- hody a vrhy - koule, disk, oštěp.

Na prvních třech místech se umístily následující jednoty: 1. Karlín 24 bodů, 2. Praha II. -VI. 21 bodů, 3. Libeň 16 bodů.¹⁴⁴

Další významnou lehkootletickou sportovní událostí bylo mezižupní utkání na hřišti ve Strakově akademii. Snaha o uspořádání těchto závodů trvala již několik let, jak v Čechách, tak na Moravě, ale až roku 1932 se utkání podařilo uskutečnit Pospíšilově župě. Utkání probíhalo za účasti pouze dvou žup Pospíšilova vs. Kozinova. Jirsíkova župa se bohužel z utkání omluvila, ale účast přislíbila do dalších let. Závody byly zahájeny slavnostním výstřelem, následovaly proslovy bratrů, Nesnídala za župu Pospíšilovu a Marka za župu Kozinovu, kteří si následně vyměnili sportovní vlajku. Utkání skončilo jednoznačně ve prospěch župy Pospíšilovy, která získala 62 bodů oproti 36 bodům plzeňským. Závěrečného proslovu se ujal župní starosta bratr V. Červenka, který závodníkům poděkoval za dosažené výsledky a věřil v konání dalších soutěžních ročníků.¹⁴⁵

Dne 8. dubna 1934 se uskutečnily první župní závody v přespolním běhu určené pro muže a dorostence. Muže čekala trať o délce 3 000 m, dorostenci soupeřili na 1 500 metrech. Závod se uskutečnil za účasti 44 závodníků v pražské Libni. Samotnému závodů předcházela mše. Slavnostního startu se zhostil br. V. Nesnídal.

¹⁴⁴ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), II., 1932, č. 18, s. 142–143.

¹⁴⁵ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), II., 1932, č. 19, s. 149–150.

V dorostenecké kategorii zvítězil domácí běžec Mládek a v mužích Šrůta z liberecké jednoty.¹⁴⁶

Tabulka 3

*Rekordy župy k roku 1934*¹⁴⁷

Disciplína	rekord
100 m	11,4 s
200 m	23,9 s
400 m	52,7 s
800 m	2:11:5 min
1500 m	2:11:5 min
3000 m	4:30:8 min
štafeta 4 x 100 m	48:00 s
skok vysoký	170 cm
skok daleký	638 cm
skok o tyči	305 cm
trojskok	11,89 m
vrh koulí	11,08 m
hod diskem	33,60 m
hod oštěpem	46,35 m

Pospíšilova župa před a během 2. světové války

Vzhledem k událostem, které se děly v blízkosti našeho národa, místonáčelník br. V. Urban zahájil 15. ledna 1938 župní branný kurz v Praze. Zúčastnilo se ho 150 bratrů a sester. Účastníci byli během přednášek seznámeni s organizací branné moci a jejího úkolu při obraně státu. Poté šli frekventanti k praktickému výcviku do tělocvičen, kde jim byly názorně ukazovány cviky. Výsledkem dvoudenního kurzu bylo, že účastníci ukázali svou oddanost k obraně státu a že nejsou vychováni jen

¹⁴⁶ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), IV., 1934, č. 5, s. 6.

¹⁴⁷ Zdroj: Orelský věstník. (1935). I. vyd.

na ozdobu. Branná průprava byla poté zařazena do tělesné přípravy. Především šlo o zařazení dlouhých běhů, poklusů, pochodů všeho druhu, jízdu na kole, plavání atd.¹⁴⁸

Dne 29. května 1938 byly uspořádány závody o župní putovní vlajku v den veřejného cvičení vršovické jednoty na jejím hřišti. Závody o tuto vlajku byly vždy přehlídkou nářadovců.¹⁴⁹

Lehkoatletické závody dorostenců župy Pospíšilovy se konaly ve Strakově akademii 3. října 1937. Byla to velmi pěkná přehlídka mladých Orlů, která uspokojila pořadatele ve všech stranách, a potvrdilo se, že lehká atletika zapustila hluboce své kořeny v jednotlivých orelských jednotách. Počet startujících se rok od roku zvyšoval a s tím i jejich výkony. Dorostenci závodili v několika disciplínách, což dokazovalo jejich všestrannost. Závody byly klasicky zahájeny ranní mší a odpoledne byly zahájeny závody. Závody byly rozděleny na 2 části. První se týkala mladších žáků ve věku 14–16 let, kde se závodilo v běhu na 60 m, v běhu na 100 m, ve skoku vysokém, ve skoku dalekém a ve vrhu koulí. Druhá část závodů byla pro dorostence ve věku 16–18 let. Ti závodili v běhu na 100 m, v běhu 1 500 m, ve skoku vysokém, ve skoku dalekém, ve skoku o tyči, ve vrhu koulí, v hodů diskem a v hodů oštěpem. Jednota Břevnov dominovala v obou kategoriích.¹⁵⁰

Nyní bude uvedeno pár statistických údajů z župy Pospíšilovy, pro lepší přehlednost byly utvořeny tabulky. K 15. dubnu 1938 měla župa 121 jednot, 13 odborů a celkem 134 orelských stráží. V tabulce č. 4 jsou znázorněny okrsky s počtem jednot.

¹⁴⁸ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), VIII., 1938, č. 2, s. 8.

¹⁴⁹ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), VIII., 1938, č. 3, s. 5.

¹⁵⁰ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), VII., 1937, č. 11, s. 9.

Tabulka 4
*Rozdělení okrsků Orelské župy 1938*¹⁵¹

Rozdělení okrsků	Početjednot	Početjednot činných	Početjednot nečinných
I. pražský	17	15	2
II. pražský	13	13	
III. berounský	6	6	
IV. příbramský	7	7	
V. čáslavský	8	8	
VI. votický	12	10	2
VII. kolínský	7	7	
VIII. pelhřimovský	4	3	1
IX. boleslavský	5	4	1
X. mělnický	5	5	
XI. sadský	6	6	
XII. dobříšský	6	4	2
XIII. pražský	12	12	
XIV. kopidlanský	4	4	
XV. hraničářský	9	9	
CELKEM	121	113	8

Ve velké Praze bylo 28 orelských jednot, které byly brzy doplněny o dvě další – Bohnice a Hlubočepy. V následující tabulce bude uveden přehled příslušníků, který nebude úplný, jelikož 10 jednot své statistiky nezaslaly a nebyl zařazen počet nových jednot. Celkem bylo v jednotách v roce 1937 o 243 členů méně, než tomu bylo v roce minulém, proto bylo nutné dělat tyto statistiky, aby se mohly dělat nápravy a hledat příčiny, proč členové ubývají.¹⁵²

¹⁵¹ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), VIII., 1938, č. 4–5, s. 8

¹⁵² Tamtéž.

Tabulka 5

Počet členů dle roků a okrsků¹⁵³

Okrsky	1934	1935	1936	1937
I.	2 062	2 075	2 384	2 449
II.	1 607	1 824	1 916	1 862
III.	406	338	385	344
IV.	645	570	661	665
V.	490	622	780	822
VI.	557	484	661	665
VII.	771	805	775	771
VIII.	257	262	246	250
IX.	508	490	512	438
X.	609	751	893	646
XI.	413	459	479	469
XII.	501	508	449	451
XIII.	1 770	1 917	2 144	1 864
XIV.	149	178	144	152
XV.				523
CELKEM	10 745	11 283	12 430	12 396

Tabulka 6

Stav členstva dle roků a skupin¹⁵⁴

Skupina	1934	1935	1936	1937
Žáci	1 829	1 910	2 099	2 022
Žačky	2 088	2 135	2 428	2 458
Dorost	502	571	676	821
Dorostenky	561	623	843	740
Cvičících členů	1 288	1 408	1 457	1 443
Cvičících členek	1 012	1 048	1 108	1 116
Necvičících členů	1 953	2 098	2 255	2 245
Necvičících členek	1 512	1 490	1 564	1 551
CELKEM	10 745	11 283	12 430	12 396

¹⁵³ Tamtéž, s. 9.

¹⁵⁴ Tamtéž.

Pospíšilova župa uspořádala 21. května 1939 tradiční pouť do Staré Boleslavi k Palladiu Země. Zúčastnilo se přes 400 poutníků pod vedením vzdělavatele P. A. Schuberta.¹⁵⁵

I přes obavy z ohrožení země se Orel snažil udržet tělovýchovy aktivní, četnost závodů a veřejných cvičení ovšem nebyla tak hojná. Na ústřední úrovni se jim podařilo uspořádat některé větší sportovní utkání a soutěže. Např. v Olomouci na Andrově stadionu se ve dnech 26.-27. července 1941 konalo XI. mistrovství Orla v lehké atletice mužů a dorostenců. Účast byla na tu dobu velmi hojná. Ze 14 žup se účastnilo 210 závodníků, kteří si změřili své síly. V závodech vynikala Pospíšilova župa, která dosáhla ve štafetě 4 x 100 m rekordní čas 45,5 sekundy.

Pokračování lehkootletických závodů se konalo 14. září 1941 na pražském strahovském stadionu a nesly název Závod Čechy – Morava. Výsledky závodů potvrdily olomoucké vítězství atletů z Pospíšilovy župy, kteří se blýskli i tentokrát. Tento závod na pražském Strahově byl posledním veřejným vystoupením Orla, než byla zastavena jeho činnost.

Z hlediska kulturního, pražské orlice z jednoty hradčanské provedly Slovanské tance, pod vedením Jožky Třešňákové při oslavě 100. narozenin Antonína Dvořáka. Dne 7. září 1941 se u Dvořákova hrobu na Vyšehradě sešlo 150 orlů, kteří uctili mistrovi památku.

V Pospíšilově župě se během let 1941–1942 uskutečnila cvičení na úrovni jednot, někdy okrsků, ale žádné větší akce orlové nepořádali.

Zajímavostí bylo, že 30. listopadu 1941 byla zastavena činnost Orla na Moravě, ovšem činnost v Čechách zastavena nebyla a ještě 10 měsíců fungovala. 30. září 1942 české křídlo Orla dostihl stejný osud jako moravské a činnost Orla v Čechách byla zastavena. Po zákazu organizace se orlové scházeli především ke kulturní, náboženské a další zájmové činnosti v jiných katolických spolcích, např. v mariánských družinách. Orelské společenství fungovalo nadále, ale bez orelské organizace.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Šrámek, J. (1945). *Poselství víry a naděje. Řeči, projevy a články z r. 1939-1945*. Československo.

¹⁵⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 361–362.

Poválečná obnova Pospíšilovy župy

Předsednictvo středočeské Pospíšilovy župy chtělo obnovit pokud možno prvorepublikovou strukturu a založilo první okrsky, jejichž hlavní částí byly pražské jednoty. V létě 1946 byly založeny první tři okrsky dle předchozího členění na:

- I. okrsek – jednota Praha I., Praha II. A VI., Praha V., Praha VIII, Praha XI., Brandýs nad Labem, Stará Boleslav.
- II. okrsek - jednota Praha III., Praha IV., Praha VII., Smíchov, Dejvice, Řepy, Nové Strašecí.
- III. okrsek – jednota Praha XII., Vršovice, Záběhlice, Hostivař, Strašnice, Nusle a Michle.

V roce 1946 již v Praze fungovalo 17 jednot, které byly obnovené. Mezi nejstarší jednoty patřily První pražský Orel, také známí pod jménem Jednota Československého Orla Praha I a IV. a žižkovský Orel neboli Jednota Československého Orla Praha XI. V tomto roce si obě tyto jednoty připomněly 35 let svého existování. 3. listopadu 1946 na popud Pospíšilovy župy proběhl vzpomínkový večer v sále Přítomnost v Praze XI. Za orelské oběti války a k 4. výročí rozpuštění Orla německými nacisty. Na setkání se dostavilo mnoho pozůstalých. Župa dále upořádala například v lednu 1947 svůj reprezentační ples v Obecním domě v Praze.¹⁵⁷

Co se týkalo obnovy Orla na venkově a v mimopražských městech, byla pomalejší a provoz skromnější. Nejvíce aktivní a akcí schopnou organizaci Pospíšilovy župy obnovili orlové na území hlavního města.

Středočeská jednota v Novém Strašecím byla spojována s okrskovým sletem v roce 1926, který pořádala. Tato jednota byla obnovena na výroční schůzi 3. února 1946 v novostrašecké orlovně. Starostou byl zvolen vysloužilý železniční úředník br. Karel Hajn. Dle statistických údajů členské matriky měla jednota v únoru 1946 42 členů a z toho bylo 31 cvičících.¹⁵⁸

V srpnu 1946 se na popud Středočechů konala župní pouť ve Staré Boleslavi k příležitosti Palladia země české. Tato pouť se měla dle tradic Pospíšilovy župy konat

¹⁵⁷ Orel (Ústřední list Orla), XXVII., 1946, č. 7, s. 86.

¹⁵⁸ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 377–378.

první neděli v květnu, ale od termínu orlové tentokrát ustoupili, jelikož se konala oslava povstání pražského lidu a předvolební kampaň. Středočeští a pražští orlové putovali do Boleslavi každoročně. Tento přeložený zářijový termín byl v duchu uctění památky Panny Marie Staroboleslavské. Na 600 orlů v krojích, ale i občanském šatu se zúčastnilo slavnostního pochodu s prapory, státní vlajkou a s hudbou.¹⁵⁹

Další úspěšné slavnosti proběhly v září 1946. Slavnosti se nesly v duchu hlavního patrona českých zemí, byl posvěcen nový orelský prapor a po mši svaté následoval orelský pochod ze Svatovítské katedrály k pomníku svatého Václava na Václavském náměstí.

8. prosince 1946 byl zvolen nový pražský arcibiskup ThDr. Josef Beran, kterému pražští orlové drželi čestnou stráž ve slavnostních krojích či civilu s prapory a s doprovodem hudby. Orlové totiž od dob první republiky doprovázeli nově zvoleného arcibiskupa do chrámu.¹⁶⁰

Pražská a středočeská župa Pospíšilova župa se setkávala se snahami o sjednocení, kdy hlavní nátlak přicházel od Československého tělovýchovného svazu.

V roce 1946 byla též obnovena jednota na Hradčanech v Praze, které měla mezi členy plno církevní hodností. Důvodem bylo to, že byla blízko Svatovítská kapitula, kapitula Všech svatých a Pražského arcibiskupství. V tomto roce se do léta stihli hradčanští orlové zúčastnit dvou župních závodů. Bodovali ve stolním tenise, ale i v lehké atletice, kde získali titul mistra jako jednota.¹⁶¹

Mezi další aktivní pražskou jednotu se řadila vinohradská, která v září 1947 pořádala veřejné shromáždění v Národním domě na Vinohradech, čímž se dostala do širšího povědomí orelstva. Účelem tohoto shromáždění bylo povzbuzení orlů k činnosti a navnadit je na plánovaný slet v roce 1949.¹⁶²

Středočeši z Pospíšilovy župy v dubnu 1947 pořádali svůj poslední předúnorový sjezd v Praze. Na tomto sjezdu bylo uděleno 30 bronzových medailí pozůstalým po popravených nebo jinak zahynulých orlech. Medaile předával celostátní místostarosta J. Polák.

¹⁵⁹ Nesnídal, V. A. (1946). Orelstvo z Čech u Paladia země české. *Orel*, 27(4), 49.

¹⁶⁰ *Orel* (Ústřední list Orla), XXVII., 1946, č. 8–10, s. 108–109.

¹⁶¹ *Orel* (Ústřední list Orla), XXIX., 1948, č. 3, s. 45.

¹⁶² *Orel* (Ústřední list Orla), XXVII., 1947, č. 16, s. 216.

Obnova hraničářských jednot byla samostatnou oblastí zájmu. V IX. okrsku Pospíšilovy župy se nacházelo horské město v Podještědí Český Dub. Tato jednotka měla orlovnu v blízkosti kostela a dříve fungovala jako špitál. Po zabavení německými nacisty byla budova zdemolována, avšak po osvobození ji místní orlové s pomocí dobrovolníků opravili.¹⁶³

V roce 1948 na zápise z 11. schůze župního předsednictva bylo uvedeno, že již třetím rokem usilovala župa Bedřicha Pospíšilova o svojí existenci v nepříznivém prostředí pro Orelstvo. I přes potíže, které je provázely ve všech župách, získávala župa B. Pospíšila krok za krokem stále lepší a lepší pozice a to nejen v Praze, ale i na venkově.

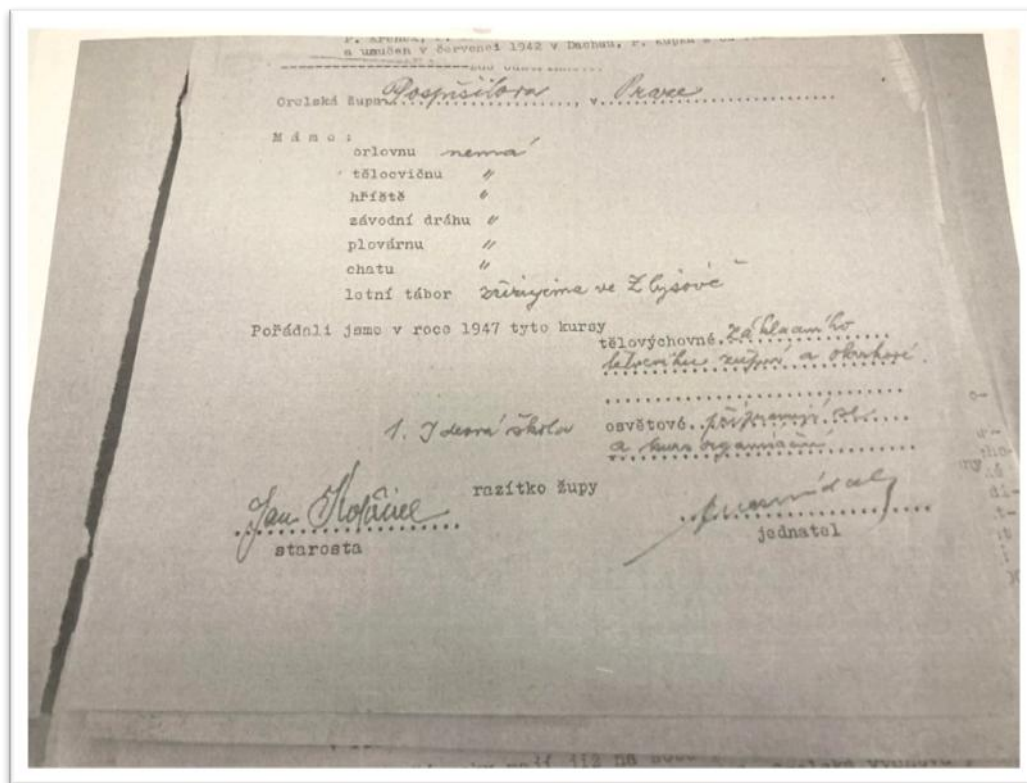
„Kolik obětí, činnosti, práce, času a i osobního pohodlí musí vynaložiti naši činovníci, když župa začíná úplně znovu, nemaje místnosti, kancelářských sil, mnohdy ani místností ke schůzím a i nedostatek funkcionářů. K tomuto nutno připočíst nepřízeň v křesťanském a najmě katolickém táboře, nyní hořečné přípravy na letošní sokolské slavnosti, masy příslušníků sokolských jednot, jež ovlivnily mnohde i politické hnutí a obrázek je pomalu dokreslen.“¹⁶⁴

Na obrázku č. 27 si můžeme přečíst zprávu ze zápisu schůze v roce 1948, kde byla uvedena evidence majetku Orelské župy Pospíšilovy, kde si můžeme všimnout, že během 2. světové války opravdu o vše přišli a po válce museli začínat od začátku.

¹⁶³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 382.

¹⁶⁴ Národní archiv Československý Orel, Karton 08, str. 6

Obrázek 27
Evidenční majetku¹⁶⁵

Úsilí členů nepolevovalo a věřili, že nakonec i v katolickém táboře si uvědomí, kde je jejich místo. Nejvíce je však bolely útoky a podceňování a nejvíce je to zasahovalo z řad příznivců. Kritiku brali jako správnou a oprávněnou, ale musela být pravdivě odůvodněná. Vadilo jim, že se psalo o poměrech v oddíle z povzdálí. Kladli důraz na to, aby pokud jsou tito lidé v Praze, ať místo povýšených postojů raději přiloží ruku k dílu a spolupracují, protože se práce vždycky našla. Nejvíce je mrzelo, že článek do tisku dal Dr. Jurák, což byl redaktor Orela, který měl poměry dost dobře znát. Zrovna Dr. Jurák chtěl být zvolen do župního předsednictva, ale schůzi se nezúčastňoval.¹⁶⁶

Další akcí, která Orela srážela ke dnu, byla audience u pana prezidenta, kde se ve zprávách ČTK dočetli, že pan prezident deputaci Orela nepřijal. Takto se k tomu vyjádřilo orelstvo: „Organizace jako Orel, musí již z prestižních důvodů přijetí si sjednati, a vyslati členy předsednictva Čs. Orela. Máme dojem, že to bylo narychlo sehnáno a kabinet. kanceláři nedohodnuto a výsledek? I ČTK je mylně informována

¹⁶⁵ Zdroj: Fotografie převzata z Archivu Orela.

¹⁶⁶ Národní archiv Československý Orel, Karton 08, str. 6-7.

*a přináší opravu o tvůrci medaile, což je další roztrpčení, že příslušníci Orla mylně informují a proto napříště budou opět zprávy orelské zde přijímány s rezervou.*¹⁶⁷

Po této události měli Orli velmi ztíženou práci, jelikož se tvrdilo, že by se Orel měl sjednotit, protože nemá oprávnění k samostatnosti a hlavně to stvrdil i sám pan prezident republiky svým rozhodnutím o nepřijetí deputace a odkázal ji na osobního tajemníka. Způsobilo to rozčarování mezi členstvem i činovníky. Svědčil o tom i protest Šilingrový župy, který byl adresovaný právě panu prezidentovi. Než něco takového provede župa Pospíšilova, chtěla znát všechny podklady, proč prezident deputaci nepřijal.¹⁶⁸

Poté nastalo 42 dlouhých let, kdy byl Orel zakázaný.

Historie Pospíšilovy župy od počátku 90. let 20. století do současnosti

S pádem komunismu v Československu roku 1989 opět nastal již třetí pokus o obnovu Československého Orla, což se nakonec povedlo 30. června 1990 po dlouhých 42 letech nečinnosti. K životu došlo i v Pospíšilově župě. Bohužel spousta jednot svoji činnost neobnovila. S koncem 20. století dochází k rozdělení Pospíšilovy župy. Původně Pospíšilova župa před rokem 2000 respektive před r. 1948 přesahovala střední Čechy na jih i sever. Od roku 2000 byla župa rozdělena na župu Svatováclavskou, do které spadaly jednoty středočeského kraje a Pospíšilovu župu, do které nově patřily pouze pražské jednoty.

V současné době (k 28. 3. 2023) má Pospíšilova župa 6 jednot: Praha – Balkán, Praha 10, Praha 12, Praha 4 – Nusle, Praha 6, Praha 8. Aktuální počet členů je 158. Starostou župy je Petr Kolář.

Současný stav členstva v jednotlivých jednotách:

- Praha – Balkán: 91 členů,
- Praha 10: 5 členů,
- Praha 12: 20 členů,
- Praha 4 – Nusle: 21 členů,

¹⁶⁷ Národní archiv Československý Orel, Karton 08, str. 7.

¹⁶⁸ Tamtéž.

- Praha 6: 5 členů,
- Praha 8: 17 členů.

Jednoty Pospíšilovy župy v dnešní době

Poslední volba župního předsednictva se uskutečnila v dubnu roku 2015. V této volbě byli do svých funkcí zvoleni následující bratři a sestry:

- Starosta župy: Kolář Petr.
- Místostarosta župy: Ševčík František.
- Člen předsednictva župy: Flégl Vojtěch.
- Předseda župní revizní komise: Koudelková Alena.
- Člen župní revizní komise: Kindlerová Ludmila.
- Člen župní revizní komise: Kulda Josef.

Orel Jednota Praha - Balkán

Tato jednota byla založena v roce 2009. V současné době má 91 členů a je tedy, co do počtu členů největší jednotou Pospíšilovy župy.

Aktuální předsednictvo, které bylo zvoleno v loňském roce:

- Starosta jednoty: Vojtěch Flégl.
- Místostarosta jednoty: Vladimír Macháček.
- Sekretář jednoty: Vilemína Valčíková.
- Předseda revizní komise jednoty: Andrea Šmejkalová.
- Člen revizní komise jednoty: Veronika Fléglová.
- Člen revizní komise jednoty: Monika Fléglová.

Tabulka 7

Aktuální počet členů orelské jednoty Praha – Balkán¹⁶⁹

Aktuální počet členů v jednotě: 91					
pro den	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
11.04.2023	54	5	27	5	91

Orientační vývoj počtu členů v jednotě					
pro rok	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
2022	148	16	32	5	201
2021	127	13	30	5	175
2020	118	14	28	5	165
2019	81	14	27	5	127
2018	3	10	22	5	40
2017	3	10	22	5	40
2016	4	8	21	5	38
2015	6	6	21	5	38
2014	8	5	20	5	38
2013	8	3	28	5	44
2012	9	3	27	5	44
2011	10	3	27	4	44
2010	0	0	8	0	8
2009	0	0	1	0	1
2008	0	0	1	0	1
2007	0	0	1	0	1
2006	0	0	0	0	0
2005	0	0	0	0	0

Orel jednoty Praha 10

Jednota byla založena ke konci roku 1990 a v současné době má 5 členů a je tedy kousek od toho, aby se dostala do likvidace. Všichni současní členové jsou starší 60 let. Jednota v současné době nemá starostu a vedení je na místostarostce.

Aktuální předsednictvo:

- Místostarosta jednoty: Anna Jůzová.
- Sekretář jednoty: Marie Beková.
- Předseda revizní komise jednoty: Jaroslav Novák.

¹⁶⁹ Zdroj: <https://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=11&jid=11002>

- Člen revizní komise jednoty: Žofie Šmýrová.

Tabulka 8

Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 10¹⁷⁰

Aktuální počet členů v jednotě: 5					
pro den	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
11.04.2023	0	0	0	5	5

Orientační vývoj počtu členů v jednotě					
pro rok	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
2022	0	0	0	9	9
2021	0	0	0	9	9
2020	0	0	0	10	10
2019	0	0	0	10	10
2018	0	0	0	10	10
2017	0	0	0	10	10
2016	0	0	0	10	10
2015	0	0	0	10	10
2014	0	0	0	11	11
2013	0	0	0	11	11
2012	0	0	1	14	15
2011	0	0	1	13	14
2010	0	0	1	11	12
2009	0	0	2	14	16
2008	0	0	2	11	13
2007	0	0	2	11	13
2006	0	0	2	11	13
2005	0	0	2	14	16

Orel jednota Praha 12

Druhá nejmladší jednota Pospíšilovy župy, která byla založena v roce 2015. Momentálně čítá 20 osob a je jedinou jednotou, která má v současnosti více členů než v loňském roce, konkrétně o 2 členy.

Aktuální předsednictvo:

- Starosta jednoty: Alexander Holko.
- Místostarosta jednoty: Tom Philipp, Ph.D., MBA.
- Sekretář jednoty: Daniel Feranc, Ph.D.
- Předseda revizní komise jednoty: Jan Kapasný.

¹⁷⁰ Zdroj: <https://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=11&jid=11004>

- Člen revizní komise jednoty: Jitka Zamrazilová.

Tabulka 9

Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 12¹⁷¹

Aktuální počet členů v jednotě: 20					
pro den	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
11.04.2023	2	0	12	6	20

Orientační vývoj počtu členů v jednotě					
pro rok	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
2022	0	1	12	5	18
2021	0	1	13	4	18
2020	0	1	12	3	16
2019	0	1	11	2	14
2018	0	1	10	2	13
2017	0	1	10	2	13
2016	0	0	9	2	11
2015	0	0	0	0	0
2014	0	0	0	0	0
2013	0	0	0	0	0
2012	0	0	0	0	0
2011	0	0	0	0	0
2010	0	0	0	0	0
2009	0	0	0	0	0
2008	0	0	0	0	0
2007	0	0	0	0	0
2006	0	0	0	0	0
2005	0	0	0	0	0

Orel jednota Praha 4 - Nusle

V současnosti jedna z nejstarších jednot v župě založena roku 1991. I tato jednota je, co se členů týká, na ústupu. Momentálně má 21 členů.

Aktuální předsednictvo:

- Starosta jednoty: František Ševčík.
- Místostarosta jednoty: Vladimír Říha.
- Sekretář jednoty: Petr Kolář.
- Předseda revizní komise jednoty: Václav Jůza.

¹⁷¹ Zdroj: <https://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=11&jid=11009>

Tabulka 10

Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 4 – Nusle¹⁷²

Aktuální počet členů v jednotě: 21					
pro den	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
11.04.2023	0	0	8	13	21

Orientační vývoj počtu členů v jednotě					
pro rok	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
2022	0	0	9	19	28
2021	0	0	10	19	29
2020	0	0	10	19	29
2019	0	0	10	19	29
2018	0	1	9	19	29
2017	0	1	9	19	29
2016	0	1	9	22	32
2015	0	2	8	22	32
2014	0	2	9	21	32
2013	0	4	13	24	41
2012	0	4	13	24	41
2011	0	4	14	23	41
2010	7	6	14	26	53
2009	11	2	15	25	53
2008	18	1	16	29	64
2007	36	2	16	34	88
2006	32	2	23	36	93
2005	30	0	23	34	87

Orel jednoty Praha 6

Nejstarší jednoty župy. Založena v roce 1990. Momentálně disponuje 5 členy, tak jako na Praze 10 jsou všichni členové starší 60 let.

Aktuální předsednictvo:

- Starosta jednoty: Alena Koudelová.
- Místostarosta jednoty: Josef Kulda.
- Sekretář jednoty: Ludmila Kindlerová.
- Předseda revizní komise jednoty: Emilie Tunklová.
- Člen revizní komise jednoty: Jarmila Žáková.

¹⁷² Zdroj: <https://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=11&jid=11006>

Tabulka 11

Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 6¹⁷³

Aktuální počet členů v jednotě: 5					
pro den	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
11.04.2023	0	0	0	5	5

Orientační vývoj počtu členů v jednotě					
pro rok	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
2022	0	0	0	5	5
2021	0	0	0	5	5
2020	0	0	0	5	5
2019	0	0	0	5	5
2018	0	0	0	6	6
2017	0	0	0	6	6
2016	0	0	0	7	7
2015	0	0	0	7	7
2014	0	0	0	7	7
2013	0	0	0	9	9
2012	0	0	0	10	10
2011	0	0	0	10	10
2010	0	0	0	10	10
2009	0	0	1	9	10
2008	0	0	1	9	10
2007	0	0	1	9	10
2006	0	0	0	12	12
2005	0	0	0	14	14

Orel jednota Praha 8

V letošním roce byla založena nová Pospíšilova župa Orel jednota Praha 8. Stává se tudíž nejmladší župou Pospíšilovou. Skládá se ze 17 členů.

Aktuální předsednictvo:

- Starosta jednoty: Vojtěch Žďárek.
- Místostarosta jednoty: Miloš Žila.
- Sekretář jednoty revizní komise jednoty: Irena Škarková.
- Člen revizní komise jednoty: Sabina Žilová.
- Člen revizní komise jednoty: Lucie Čechová.¹⁷⁴

¹⁷³ Zdroj: <https://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=11&jid=11007>

Tabulka 12

Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 8¹⁷⁵

Aktuální počet členů v jednotě: 18					
pro den	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
11.04.2023	8	1	8	1	18

Orientační vývoj počtu členů v jednotě					
pro rok	do 18 let	19–26	27–60	nad 60 let	celkem
2022	0	0	0	0	0
2021	0	0	0	0	0
2020	0	0	0	0	0
2019	0	0	0	0	0
2018	0	0	0	0	0
2017	0	0	0	0	0
2016	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0
2014	0	0	0	0	0
2013	0	0	0	0	0
2012	0	0	0	0	0
2011	0	0	0	0	0
2010	0	0	0	0	0
2009	0	0	0	0	0
2008	0	0	0	0	0
2007	0	0	0	0	0
2006	0	0	0	0	0
2005	0	0	0	0	0

4.3 Sportovní aktivity ve spolku

Orel je křesťanská sportovní organizace, jehož prioritou je především podpora sportu pro všechny. Z toho plyne, že sportovní činnost není zaměřena na nějaký konkrétní sport, ale Orel se ve své činnosti věnuje nejrůznějším sportovním odvětvím. Vedle toho se Orel zabýval i kulturní činností, kdy měly a mají dodnes jednoty divadelní soubory a pěvecké soubory.¹⁷⁶

Co se týkalo sportovní činnosti, v roce 1928 se v Praze připravoval jízdní odbor Orla a sborů cyklistických. Hned na počátku se do jízdního odboru přihlásilo téměř

¹⁷⁴ Župa Pospíšilova. (2023, 28. března). Župa Pospíšilova. <https://www.orel.cz/?ukaz=zupa&id=11>

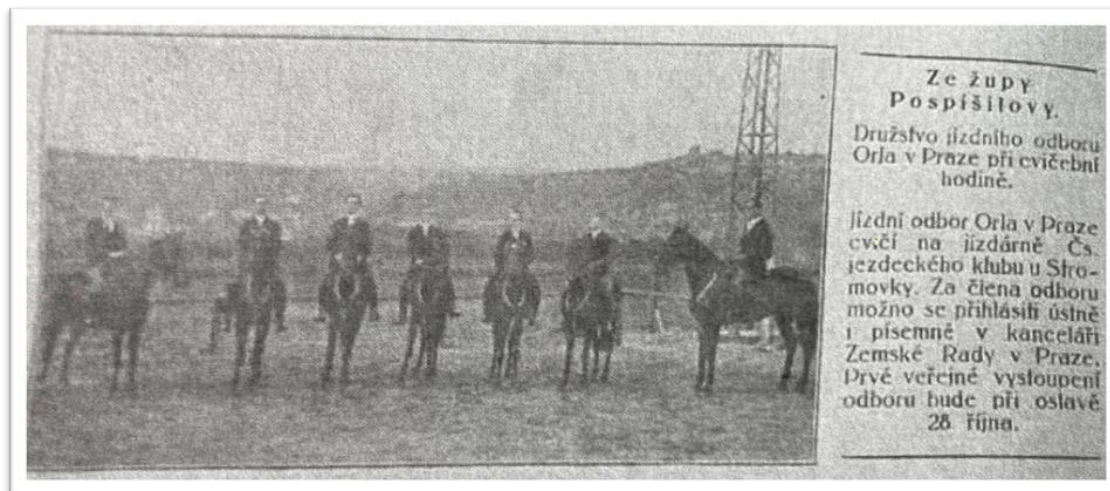
¹⁷⁵ Zdroj: <https://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=11&jid=11010>

¹⁷⁶ Orel.cz. (2023, 26. března). Profil Orla. https://www.orel.cz/?ukaz=profil_orla

100 členů, což dalo naději tomu, že pro další roky bude značný počet vycvičených jezdců v Praze. O cyklistiku byl také velký zájem.¹⁷⁷

Obrázek 28

*Družstvo jízdního odboru Orla*¹⁷⁸

Lehká atletika, která byla součástí tělocvičné soustavy, měla název tělocvik prostý obsahující cviky jednoduché, přirozené, každému přístupné. Cviky byly rozděleny do tří hlavních skupin. První skupinou byly běhy. Ty byly dále rozděleny:

- na krátké, tzv. sprinty, kde rozhodoval rychlý start a nejvyšší rychlost. Délky se pohybovaly v rozmezí 50–400 m.
- Střední běhy, které vedle rychlosti, musely být doplněny o vytrvalost a vzdálenosti se pohybovaly od 800 do 1 500 m.
- Dlouhé běhy, tzv. štreky, vzdálenost byla přes 1 500 m a důraz byl kladen na vytrvalost.
- Štafetové běhy, které byly prováděny v čtyř až osmičlenných družstvech. Každý člen proběhnul určenou vzdálenost se štafetou v ruce, kterou na konci trasy předal následujícímu členu.
- Překážkové. Ty se ještě dělily na nízké – výška překážek 76 cm a vysoké – výška překážek 106 cm. Překážky byly sklápěcí nikoliv v zemi na pevno a závodník je během běhu přeskakoval.

¹⁷⁷ Orel (Ústřední list Orla), XIII., 1928, č. 19, s. 302.

¹⁷⁸ Zdroj: Orelský věstník 1928.

Druhou skupinou byly skoky. Jejich dělení bylo následující:

- skok vysoký,
- skok daleký,
- trojskok,
- skok o tyči s rozběhem.

Třetí skupina obsahovala vrhání a házení. Dělení bylo takové:

- vrh koulí,
- vrch krychlí – dříve užívané,
- házení oštěpem,
- házení diskem,
- házení kladivem,
- házení míčem u žen bez i s poutkem.

Jak vyplývalo z obsahu cviků v lehké atletice, byly jednodušší a přirozenější, například oproti složitým a těžkým výkonům na náradí. Za přednost lehké atletiky byl brát pobyt na svěžím vzduchu, který měl blahodárný vliv na organismus. Další výhodou byla přístupnost, jelikož bylo umožněno i méně zdatným cvičencům provádět cviky. Počátky lehké atletiky spadají do doby předválečné, kdy byla převážně rozvíjena ve sportovních klubech. Od převratu o ni byl velký zájem a to hlavně díky propagaci. První propagační atletické závody pořádané v Pospíšilově župě byly v Benešově. Základní podmínkou pro úspěšný rozmach lehké atletiky je všestranné a systematické provozování tělesné výchovy, z které vyplývala zdatnost a dokonalost.¹⁷⁹ Tímto důsledkem vzniklo heslo: *„Pěstujme prakticky tělesnou výchovu všestranně – to jest – provozujme vedle tělocviku a sportovních her i lehkou atletiku, nejkrásnější odvětví sportu, přinášející do Jednot závodivost, ruch a živost!“*¹⁸⁰

Míčové hry, orelský sport, který je podporován, nejen v Pospíšilově župě, po celý rok. Míčové hry byly velmi oblíbené a nebylo Jednoty, především v Praze, kde by se nehrála alespoň odbíjená.¹⁸¹

¹⁷⁹ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), I., 1931, č. 9, s. 73–74.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 81.

¹⁸¹ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), I., 1931, č. 11, s. 89–90.

Nové orelské stanovy z roku 1931 tolerovaly, aby kromě tělocviku byly v Orlu podporovány také hry a sport všeho druhu, jako například táboření, vodní a zimní sporty, turistika, jízda na koni, cyklistika atd. Tyto sporty již v některých jednotách fungovaly a úspěšně. Zásadně bylo rozhodnuto, že se vedle tělocviku bude podporovat i systematicky jízda na koni, lyžařství, skauting a cyklistika.¹⁸²

V současnosti je velmi oblíbeným sportem florbal a ani v Orlu nejsou pozadu. Mají svou Orelskou florbalovou ligu, kde orlové soutěží v osmi kategoriích: předpřípravka, elévové, mladší žáci, starší žáci, dorostenci, junioři, muži, ženy.¹⁸³

Dalším oblíbeným a velmi dostupným sportem je běh, proto Orel založil Orelskou běžeckou ligu. Ředitelem této ligy je Petr Halas. V letošním roce je naplánováno 24 závodů. OBL má tyto kategorie:

Benjamínci D – 2018 a mladší	Benjamínci H – 2018 a mladší
Atletická školka D - 2016, 2017	Atletická školka H - 2016, 2017
Minipřípravka D - 2014, 2015	Minipřípravka H - 2014, 2015
Přípravka D - 2012, 2013	Přípravka H - 2012, 2013
Mladší žákyně - 2010, 2011	Mladší žáci - 2010, 2011
Starší žákyně - 2008, 2009	Starší žáci - 2008, 2009
Dorostenky - 2006, 2007	Dorostenci - 2006, 2007
Juniorky - 2004, 2005	Junioři - 2004, 2005
Ženy A – 2003-1989	Muži A – 2003-1984
Ženy B – 1988-1979	Muži B - 1983-1974
Ženy C - 1978-1969	Muži C – 1973-1964
Ženy D - 1968 a starší	Muži D - 1963-1954

Kategorie kněží Muži E - 1953 a starší.

Speciální kategorie – hendikepovaní, Lidový běh muži, Lidový běh ženy.¹⁸⁴

¹⁸² Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), I., 1931, č. 1, s. 1–2.

¹⁸³ Orelskafl.cz. (2023, 25. března). *OFL*. <https://orelskafl.cz/>

¹⁸⁴ Orel.cz. (2023, 23. března). *OBL*. <https://orel.cz/?ukaz=obl>

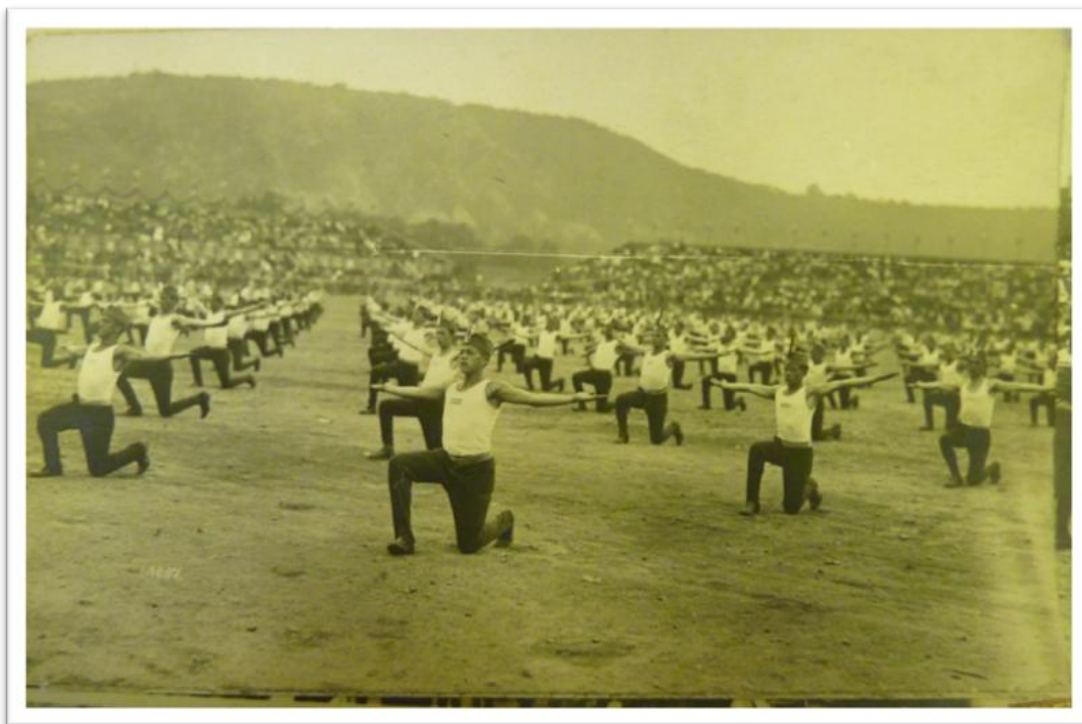
4.4 Významné slety Pospíšilovy župy

I. slet v Příbrami 1922

V roce 1922 slavila v té době mladá župa Pospíšilova (pražského kraje) o svatodušních svátcích v Příbrami na úpatí Svaté Hory své první veřejné vystoupení. Byl to slet spojený s veřejným vystoupením. K. Němec o tomto sletu vypráví v Orelském věstníku, kde říkal například takto: *„Nebudu popisovati bohatý program celé slavnosti, zkoušky, slavností přehlídku, na náměstí příbramském, svěcení praporu jednoty příbramské, zvláště pak zdařilé provedení vlastního cvičení předepsaných sletových sestav. Chci vám říci, co zažila duše té naší orelské veleobce, co zářilo z každé tváře, jiskřilo v očích a ozývalo se v písních orelských a v nekonečném jásetu jaré naší mládeže.“*¹⁸⁵

Obrázek 29

*Orelský slet 1922*¹⁸⁶

¹⁸⁵ Orel.cz. (2023, 15. ledna). *Orelský slet v Brně v roce 1922*. http://www.orel.cz/?ukaz=slet_brno_1922

¹⁸⁶ Zdroj: Fotografie převzata z Archivu Orla.

II. slet v Kolíně 1926

Středočeská župa svolala roku 1926 svůj župní slet na 13. června do Kolína, kde měl Orel své technické zázemí. I na tento sjezd zavítal říšský starosta Orla Msgre. Šrámek, dále poslanci Mičura a Roudnický. Mši sv. sloužil děkan pražské teologické fakulty Karlovy univerzity Msgre. ThDr. Budař.¹⁸⁷

III. slet v Příbrami 1932

Na rok 1932 byl naplánován slet župy Pospíšilovy, který se konal v Příbrami 14. - 16. května. Deset let předtím byl též v Příbrami pořádán slet, na který je vzpomínáno dodnes, jak byl krásný. Z tohoto důvodu musela být příprava na ten další ještě pilněji, aby byl ještě krásnější. Měl být tak velkolepý, aby bylo dokázáno, jak myšlenky orelství vítězně postupovaly ke svému cíli. Pokud měla být splněna tato podmínka, musel každý člen, tedy i dorostenec nebo žactvo, jakožto budoucnost národa, ukázat svůj největší úsilí a vyvinout všechny své síly. František X. Třešňák, náčelník župy Pospíšilovy, vyzýval členy k tomu, aby vždycky uposlechli slova svých vůdců, kteří je na slet připravují. Hlavně měli držet hlavu vzhůru a kráčet hrdým a železným krokem za krásným cílem.

V říjnu 1931 byly započaty přípravné práce pro jubilejní slavnosti Pospíšilovy župy. Cvičitelství sbor připravuje povinné sestavy na veřejné vystoupení. Byly stanoveny směrnice, aby se mohly svolat jednotlivé sletové odbory a sletový výbor. V dalších dnech byly rozděleny přípravné práce a začalo se i s propagací akce. Byla vypsána soutěž na sletový plakát, kdy nejlepší návrhy byly oceněny. Každý člen župy měl mít v zájmu orelské disciplíny sletový odznak, který jim poskytoval řadu výhod.

Slavnosti začaly již v sobotu 14. května večer, byl to předvečer Božího hodů. Během tohoto dne se začaly sjíždět delegace, jednoty, okrsky i župy do Příbrami zvláštními vlaky, autobusy, ale i jinými dopravními prostředky. Ještě ten večer se sešel mohutný světelný průvod, který procházel příbramskými ulicemi na Svatou Horu, kde byla zahajovací pobožnost.

Druhý den, 15. května program začínal velmi brzy. Budíček byl již ve 4 hod. ráno. Odchod na společnou mši svatou byl v 5:45 hod. Před osmou hodinou byl

¹⁸⁷ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze], s. 235.

společný odchod všeho členstva na cvičišťě. Zde probíhaly generální zkoušky. Poté přišel na řadu hlavní průvod, který měl jasně dané pořadí, kdy, kdo a kde půjde. Průvod byl obohacen skupinou v národních krojích, četou katolických legionářů v historických krojích se svatováclavských praporem. Kráčelo v něm 669 žáček, 638 žáků, 210 dorostenek, 168 dorostenců. Orelskou krojovanou část uzavřelo členstvo Pospíšilovy župy v čele se župní vlajkou a župním předsednictvem. Průvodu přihlížel i říšský starosta ministr dr. Jan Šrámek. Vrcholem dne bylo veřejné cvičení, které začalo výstřelem ve tři hodiny odpoledne. Byl krásný slunný den, který dokreslil zdar slavností a dopřál pohodu po celou dobu slavností. Večer se opět konala mše na Svaté Hoře.

V pondělí 16. května opět započalo společnou motlitbou a odchodem na mši na Svatou Horu. Poté byla vykonána pietní vzpomínka u mohyly zesnulých horníků. Župní starosta Červenka položil věnec na hrob katolického průkopníka příbramského br. Havelky. Po pietní vzpomínce měli členové možnost si prohlédnout město. Dalším bodem programu byl turnaj ve volejbalu a házené. Odpolední vystoupení měli pod záštitou hosté, kteří předvedli různé sportovní ukázky. Zakončení dne bylo naplánováno na pátou hodinu odpolední. Poté odjížděly zvláštní vlaky.¹⁸⁸

4.5 Historie vybraných jednot Pospíšilovy župy spolku Orel

Tělovýchovná jednota Orel v Popovicích

Orel v Popovicích byl založen především jako protipól Sokola. Důvodem bylo, aby měla katolická mládež a dospělí svůj spolek, kde by mohli uplatnit své společenské aktivity. V popovické kronice najdeme zápis faráře Štence, který uvádí, že hlavním podnětem v Popovicích byla diskriminace katolíků. Hlavně dělení od Sokolů. Sokolové měli členy hlavně z řad Čechoslováků. Členové Orla byli z řad katolíků. Obyvatelstvo se ehdy dělilo skoro na půl, přibližně 450 ku 460 katolíkům. Jednota Orel byla založena v roce 1921. Sokol byl založen v Popovicích roku 1920. Stěžejním problémem pro Orla v Popovicích bylo, že neměl vlastní prostory, kde by mohli členové cvičit, což se nakonec podařilo. První místnost byla u Koubů, později se přestěhovali do Hostince Na Kopečku (u Červů) a nakonec na místní faru. Během svého krátkého

¹⁸⁸ Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), II., 1932, č. 10–11, s. 77–85.

působení se jednota účastnila různých akcí mimo obec, zejména v okolních jednotách. Členové nechyběli ani na župním sletu roku 1922 a 1932 v Příbrami. Roku 1931 přijali pozvání jednoty Louňovice pod Blaníkem na oslavu 10. výročí založení, akce se účastnilo 35 členů. Zároveň v obci jednota organizovala divadlo, veřejné přednášky a náboženské slavnosti a v neposlední řadě sportovní aktivity. Divadlo se hrálo v místním hostinci, ale často i venku na větších zahradách. Bohužel po druhé světové válce již jednota nebyla obnovena.¹⁸⁹

Tělovýchovná jednota Orel ve Voticích

Mezi první a druhou světovou válkou bylo ve Voticích v jednu dobu 29 zájmových spolků. Tyto spolky si ve většině případů nekonkurovaly a mnoho občanů města bylo členy i několika spolků. Toto ovšem nemůžeme říci o Sokolu a Orlu, jejichž činnost byla totožná. Sokol byl ve městě založen roku 1892 oproti mnohem mladšímu Orlu, který vznikl v roce 1920. Příčin nepřátelství bylo hned několik, první z nich byla, že Orel narušil do té doby neotřesitelnou tělocvičnou pozici Sokola ve městě. Orelskou základnu tvořila stovka členů oproti třem stovkám Sokolů. Dalším důvodem byla politicko-náboženská situace v ČSR. Katolické církvi se připomínaly všechny události, související s bojem proti nekatolíkům, v kterém kolik období našich dějin a hlavně upálení Jana Husa. Ve výboru Sokola až na malé výjimky stáli radikální příslušníci nové církve. Ti také byli hlavními vojevůdci v boji proti Orlu, jelikož ten byl organizací výhradně katolickou.

Roku 1928 byl svěcen nový orelský prapor. Město bylo slavnostně vyzdobeno. Místostarosta Dráb měl z pověření města zatloukat do žerdi praporu slavnostní hřeb. Sokolové to nesli velice těžce, jelikož Dráb byl člen Sokola. Bylo svoláno mimořádné zasedání Sokola, na které byli pozváni již zmiňovaný Josef Dráb a další čtyři živnostníci, též členové Sokola. Všichni se provinili tím, že při orelském průvodu vyvěsili na svých domech vlajky. Sokolský výbor Drába doživotně vyloučil ze svých řad a živnostníkům pozastavil činnost na dobu 3-5 let.

¹⁸⁹ *Kronika obce Popovice*. (2022), s. 41–42.

Městské zastupitelstvo v roce 1937 obeslalo všechny spolky, aby se zúčastnily svěcení nového pomníku sv. Václava před místní farou. Společná účast s orly byla pro Sokol nepředstavitelná. Sokolové se s dotazem neúčasti obrátili až na ústředí ČSO v Praze. Odpovědi se však nedočkali, a tak se rozhodli slavnosti neúčastnit.

Sokolové a orli k sobě našli cestu, až když už bylo pozdě. Sokolské veřejné cvičení roku 1938 probíhalo za účasti orlů, kteří se zúčastnili průvodu v krojích. Téhož roku se na oplátku sokolové zúčastnili srpnových orelských slavností.¹⁹⁰

¹⁹⁰ *Kronika obce Votice.* (2022), s. 101–104.

5 Závěr

Předkládaná diplomová práce pojednává o historii tělesné výchovy a sportu v Pospíšilově župě spolku Orel.

Vydání encykliky *Rerum novarum* dne 15. května 1891 významně přispělo k tomu, že začalo vznikat větší množství hlavně dělnických organizací, a to i v českých zemích. Při nich byly postupně utvářeny také tělocvičné odbory. Ty byly zakládány např. při svatojosefských jednotách, Spolcích katolických tovaryšů, Sdružení venkovské omladiny, Hospodářském sdružení křesťanských zemědělců, Všeodborovém sdružení křesťanského dělnictva, vzdělávacích katolických spolcích či sociálních katolických spolcích. Zakládány byly hlavně ve městech a na větších vesnicích, a to v místech, kde bylo obyvatelstvo převážně dělnické. Tyto tělocvičné odbory, které vznikaly především na Moravě a v severovýchodních Čechách, tedy zpravidla nebyly samostatnými spolky, neboť byly zakládány pouze jako součásti již existujících katolických spolků.

Tyto snahy byly zřetelné i ve středních Čechách, kde začaly rovněž vznikat odbory při již existujících katolických spolcích. Lze zde tudíž pozorovat jiný počáteční průběh vývoje orelských jednot, než jaký byl na Moravě či v jižních Čechách, kde byly patrné především snahy o založení samostatných odborů. Vzniklé katolické tělocvičné odbory ve středních Čechách se nicméně již v období před první světovou válkou snažily o své osamostatnění (začaly navíc vznikat i samostatné jednoty), což byl důsledek snah o sloučení tzv. orelského hnutí v Čechách (snah o vytvoření zemského svazu). Tyto spolky oficiálně přijaly název Orel v roce 1909. Vzorem se orlům stala (podle jejich tvrzení) obdobná katolická tělocvičná organizace působící na území dnešního Slovinska. Nicméně od Sokola přejatá organizační struktura a tělocvičná soustava je zde zcela evidentní.

Středočeské orelské jednoty byly již před první světovou válkou sdruženy do Středočeské orelské župy, která později (po skončení první světové války) dostala po svém zakladateli jméno – Bedřichu Pospíšilovy. Jednalo se o druhou nejstarší orelskou župu v Čechách. Předstihla ji pouze župa ve východních Čechách, kde byl Orel ještě o poznání „silnější“.

Slibně se rozvíjející orelskou organizace ovšem přibrzdila první světová válka. Orel sice svou činnost oficiálně nepřerušil, ale značně omezil. Po skončení války se dokonce v tisku začaly objevovat otázky, zda by neměl svou činnost ukončit. Ty však byly rázně odmítnuty. Orel začal opět nabývat na síle. Došlo k jeho naprostému osamostatnění a vytvoření spolku Československý Orel, který nově působil Čechách i na Moravě a který se snažil okamžitě o rozšíření svých aktivit na Slovensko a postupně také na Podkarpatskou Rus. A právě v této nové organizaci se Pospíšilova župa stala jedním z hlavních pilířů celého spolku.

Celá župa se dělila, stejně jako tomu bylo zvykem v celém spolku, na jednoty, které byly kvůli jednodušší organizaci sdruženy do okrsků. Župa byla poměrně akční. Mezi její nejvýznamnější podniky patřily župní slety, kurzy či závody členstva.

Pospíšilova župa byla, co se členstva týče, poměrně početná. Ve druhé polovině 30. let v ní bylo sdruženo mezi 10 a 13 tisíci členy, což byla více jak třetina členstva v Čechách a okolo 7 % veškerého členstva Československého Orla. Kromě toho byla poměrně velká také svou rozlohou. Tento fakt souvisel s tím, že byl Československý Orel jednoznačně nejpočetnější na Moravě, kde tak s rovnocennou členskou základnou vznikaly menší (spíše lokální) župy.

Členstvo Pospíšilovy župy se výkonnostně neztrácelo ani na celoorelských závodech, které každoročně probíhaly. Dobrá umístění získávalo především v lehké atletice, plavání a míčových hrách. Největších úspěchů dosáhli členové Pospíšilovy župy pravděpodobně ve stolním tenise, který je zde spjat s takovými jmény jako Václav Tereba a pravděpodobně i Bohumil Váňa.

Druhá světová válka ovšem orelské aktivity opět přerušila. Orel byl zakázán nejprve na Moravě, později i v Čechách. Důvodem bylo, že nacisté nepovažovali Orla v Čechách za tak významného a pro okupanty nebezpečného.

Po obnovení samostatného Československa znovuzahájil Československý Orel, a s ním i Pospíšilova župa, svou činnost. Toto období označují Orlové jako nejšťastnější ve své historii. Počet členů se poprvé „přehoupl“ přes 200 tisíc, a to i bez slovenských Orků, kterým nebylo umožněno, z důvodu jejich postojům k okupantům, činnost obnovit. Krátké a šťastné období ovšem skončilo v roce 1948, kdy se v Československu chopili moci komunisté. Československý Orel byl donucen k ukončení činnosti a na svou obnovu si musel počkat tentokrát více jak 40 let. Z této pohromy se již tato

organizace nikdy nevzpamatovala. Současná Pospíšilova župa tak dnes čítá pouhých několik desítek nadšených členů, kteří se ji všemožně snaží „udržet při životě“.

Prameny a literatura

Archivní fondy a sbírky

Archiv Orla.

Národní archiv, Fond Československý Orel, Kartony 1–14.

Periodika

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), roč. 1921–1925.

Orel (Ústřední list Československého Orla), roč. 1934–1992.

Orlík (Vydání pro orelskou mládež), roč. 1947.

Orelský věstník (Orgán Zemské rady Orla Čsl. v Čechách), roč. 1920–1924

Orelský věstník (List středočeské Orel. župy Pospíšilovy), roč. 1925–1940.

Tištěné prameny

Knihovnička Orelského věstníku č. 3. (1937). Ing. Bedřich Pospíšil.

Kronika obce Popovice. (2022).

Kronika obce Votice. (2022).

Orelský kalendář 1931. (1931). Československý Orel v Brně.

Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921. (1922). Osvětový sbor Brynychovy župy.

Literatura

Hanuš, J. (1992). *Kronika Orelstva 1902–1948.* Orel.

Hynek, D. (1923). *Dějiny Orelstva.*

Klimeš, B. (1923). *Orelská organisace: Orelské příručky zemského osvět. Sboru Orla ČS. v Čechách.*

Nesnídal, V. A. (1937). *Ing. Bedřich Pospíšil. Duchovní vůdce orelstva v Praze.* Orelská župa Pospíšilova.

Nesnídal, V. A. (1946). Orelstvo z Čech u Paladia země české. *Orel*, 27(4), 49.

Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel.* [Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích].

Vejskal, O. E. (2002). *Drobná plastika tělocvičných organizací (Díl třetí: Odznaky a medaile: Orel, DTJ, FPT, Makkabi, Německé spolky, Spartakiády ČSTV).* Praha: Česka společnost přátel drobné plastiky.

Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948* [Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze].

Vznik a vývoj prvé orelské jednoty v Praze: Dějiny "Křesťansko-soc. tělocvičné Jednoty První pražský Orel na Král. Vyšehradě", nyní "Jednoty Orla Čs. Praha II. a VI.": 1911–1926. (1926). Praha: Jednota Orla Čs. Praha II a VI.

Elektronické a internetové zdroje

<http://orel-zsv.g6.cz/>

<http://orelpraha.cz>

<http://orelskafl.cz/>

<http://sarepta.cz/>

<http://vyskovsky.denik.cz/>

<http://www.orel.cz/>

<http://www.oreltelc.cz/>

[https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/sedm-parasutistu-hrdinne-zemrelo-v-krypte-chramu-sv-cyrila-metodeje\)](https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/sedm-parasutistu-hrdinne-zemrelo-v-krypte-chramu-sv-cyrila-metodeje)

Seznam použitých zkratk

br. – bratr

ČOS – Československá obec sokolská

ČSTS – Československý tělovýchovný svaz

ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy a sportu

ČSR – Československá republika

FICEP – Mezinárodní katolická federace tělesné a sportovní výchovy

OFL – Orelská florbalová liga

OBL – Orelská běžecká liga

P. – páter, uctivé oslovení katolických kněží

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a svatého Cyrila a Metoděje, Velehrad.	15
Obrázek 2: Jan Šrámek, římskokatolický kněz.....	16
Obrázek 3: Páter Štěpán Klapil – iniciátor 1. zemského sletu ve Vyškově.....	17
Obrázek 4: Oblastní cvičení Orla - Horní Jelení.....	20
Obrázek 5: Slet Orla Kroměříž 1912.....	22
Obrázek 6: Pohlednice I. zemský slet Orla v Hradci Králové.....	23
Obrázek 7: Pohlednice k Brněnskému sletu 1922.....	27
Obrázek 8: Pozvánka na Brněnský slet 1922.....	28
Obrázek 9: Propagační leták - Svatováclavské dny Orelstva 1929.....	31
Obrázek 10: Svatováclavské slavnosti 1929, Praha.....	32
Obrázek 11: Ukázky cvičení ze Svatováclavských slavností 1929,.....	33
Obrázek 12: T.G. Masaryk na Svatováclavských slavnostech.....	34
Obrázek 13: Skupinové foto - Orel Mladá Boleslav, 1936.....	37
Obrázek 14: Pamětní deska MUDr. Vojtěcha Jílka.....	41
Obrázek 15: Parašutisté atentátu na Heydricha.....	43
Obrázek 16: Odznak Československého Orla.....	46
Obrázek 17: Župní slet Orla v Hradci Králové 1947.....	48
Obrázek 18: J. Smutný při přijímání nejvyššího orelského vyznamenání z rukou Dr. J. Pištěláka. Na spodní fotografii je J. Smutný při rozhovoru s M. Kubičkovou, Dr. J. Pištělákem, Dr. J. Jurákem a B. Koukalem.....	50
Obrázek 19: Pozvánka na Jubilejní výročí v roce 2022.....	54
Obrázek 20: Orelské kroje - pánské.....	56
Obrázek 21: Orelské kroje - dámské.....	56
Obrázek 22: Současný slavnostní orelský kroj.....	58
Obrázek 23: Organizační struktura ČSL Orla.....	60
Obrázek 24: Orelské župy se znázorněním Pospíšilovi.....	66
Obrázek 25: Ing. Bedřich Pospíšil.....	67
Obrázek 26: Rozdělení žup v Čechách 1938.....	78
Obrázek 27: Evidence majetku.....	88
Obrázek 28: Družstvo jízdního odboru Orla.....	97
Obrázek 29: Orelský slet 1922.....	100
Tabulka 1: Počet členů Orla v roce 1922.....	29
Tabulka 2: Stav členstva župy k roku 1923.....	75
Tabulka 3: Rekordy župy k roku 1934.....	80
Tabulka 4: Rozdělení okrsků Orelské župy 1938.....	82
Tabulka 5: Počet členů dle roků a okrsků.....	83
Tabulka 6: Stav členstva dle roků a skupin.....	83
Tabulka 7: Aktuální počet členů orelské jednoty Praha – Balkán.....	91
Tabulka 8: Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 10.....	92
Tabulka 9: Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 12.....	93

Tabulka 10: Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 4 – Nusle.....	94
Tabulka 11: Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 6.	95
Tabulka 12: Aktuální počet členů orelské jednoty Praha 8.	96